

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ετος 24ο - ΤΟΜΟΣ ΙΑ' ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ '99 - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 88 ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106-2118

Οικουμενικό Πατριαρχείο

Ο Ναουσαίος δάσκαλος Καμπίτου

Η σκήπη Προδρομού Βέροιας

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1999

Ετος 24ο - Τόμος Γ' - Τεύχος 88

Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφύτων Νάουσας, (+)Οδυσσεύς Ντινοπούλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μήτσιου - Ζεγνή, Λευκή Σαμαρά,
Χρήστος Μπαταντζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσώλης - Γεωπόνος τηλ. 60331

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Το Οικουμενικό Πατριαρχείο

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΙΓΙΝΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Πανεργιωτής Πέτρος ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Αγαπητοί φίλοι της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Καλό Χειμώνα

Το Φθινοπωρινό μας τεύχος, δυστυχώς ξεκινάει με δυο απώλειες σημαντικών για μας ανθρώπων: του Γρηγόρη Βαρβαρέσου φίλου και αρωγού της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ και του Γ. Μωραλίδη τακτικού συνεργάτη μας από τη Βέροια.

Τέτοιες απώλειες, τραυματίζουν και εμάς που τους ξήσαμε και το περιοδικό μας στο οποίο τόσα πολλά προσέφεραν.

Η χαρά και η λύπη συμβαδίζουν στη ζωή. Και έχουμε τουλάχιστον την χαρά να σας ανακοινώσουμε πως η νεώτερη Ιστορία της Νάουσας με τίτλο:

"ΝΑΟΥΣΑ

19ος - 20ος αιώνας"

είναι έτοιμη και η παρουσία του βιβλίου θα γίνει μέσα στον Νοέμβριο.

Όλοι οι συνδρομητές θα πάρουν εγκαίρως τις προσκλήσεις τους με την ακριβή ημερομηνία για να παρευρεθούν.

Η σύνταξη

Περιεχόμενα:

Σελίδα

Η Σύνταξη: Γρηγόρης Βαρβαρέσος..... 4

Ιστορικά

Αποστολόν Αθ. Γκλαβίνα: Ο Ναουσαίος δάσκαλος
Αναστάσιος Καμπίτου..... 5

Γιάννη Καρατσώλη: Γιάννης Μωραλίδης..... 12

Δημήτρη Πανταζόπουλου : Το Οικουμενικό Πατριαρχείο
στον χρόνο και στην ιστορία..... 13

Γιώργου Μύαρη: Η παρουσία των Μακεδόνων στη Βενετία
(16ος-19ος αι.)..... 17

Αναστασίας Πάπαρη: Μονή Τιμίου Προδρόμου "Σκήτη
Βεροίας" 23

Λαογραφικά - Παρουσιάσεις

Ευγενίας Ζάλιον : Μιλώντας για φουστάνια, τραχηλιές και
σαλταμάρκες..... 35

Ηλία Μοινοδρέα: Αναμνήσεις απ' τη Νάουσα..... 27

Ο Όσιος Θεοφάνης..... 22

Γεώργιος Μήντης: Επαναστατικές κινήσεις στη
Μακεδονία μετά το 1830..... 31

Λευκής Σαμαρά: Βιβλιοπαρουσίαση..... 30

Η Σύνταξη: Απο τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του
Καλοκαιριού..... 43

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές:

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14 - τηλ. (0332) 25.278

Λευκή Σαμαρά

Γκαρνέτα 17 - τηλ. (0332) 22.575

Τιμή τεύχους 1000

Ετήσια συνδρομή ιδιωτών 4000

Δήμοι - Κοινότητες - Συν/σμοί 6000

Εξωτερικού δολλάρια 50

Εν Σκηναίς Δικαίων Τάξον

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ

Της σύνταξης



Στις 13 Ιουνίου η "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" στερήθηκε έναν μεγάλο, έναν πολύτιμο φίλο, και η πόλη της Νάουσας έχασε έναν από τους σημαντικότερους πολίτες της, τόσο στο χώρο της βιομηχανίας και της οικονομίας, όσο και στο κοινωνικό και φιλανθρωπικό γίγνεσθαι, τον Γρηγόρη Βαρβαρέσο.

Ηταν μία από τις μεγάλες απώλειες για τον τόπο μας ο θάνατός του. Άνθρωπος με δυναμική προσωπικότητα και σιδερένια θέληση, ανήλθε από τις "στάχτες" το παλαιό εργοστάσιο του Κόκκινου και αφήνει στη θέση του ένα υγιέστατο συγκρότημα στον χώρο της Κλωστοϋφαντουργίας.

Γόνος παλαιάς Ναουσαίικης εύπορης οικογένειας, με πατέρα μηχανικό στο εργοστάσιο του Κόκκινου από το 1922 μπαίνει και αυτός στην ίδια επιχείρηση να εργασθεί το 1935, μια εποχή όχι τόσο καλή για το συγκεκριμένο εργοστάσιο, που μετά την πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στις εγκαταστάσεις του το 1925 προκάλεσε διχόνοιες και αντιπαραθέσεις μεταξύ Σεφερτζή και Κόκκινου που ήσαν συνεταίροι με αποτέλεσμα την αποχώρηση του Κόκκινου στον Πειραιά, στη θέση του εκπροσώπου όλων των νηματοουργείων της Βορείου Ελλάδος.

Το 1949, την εποχή του εμφυλίου, καίγεται όλο το εργοστάσιο και χρειάζονται άνθρωποι και θυσίες να ξαναστηθεί από τα συντρίμια και οι Ναουσαίοι να ξαναβρούν το χαμένο τους μεροκάματο, αφού τα άλλα εργοστάσια είχαν μεταφερθεί στις εγκαταστάσεις τους των Αθηνών.

"Το 1962 παρ' όλη την προσπάθεια που καταβάλαμε, βρισκόμαστε στο δρόμο 200 εργαζόμε-

νοι, χωρίς αποζημίωση και χωρίς ταμείο ανεργίας. Ψάχνοντας λύσεις, κάνουμε εργατικό συνεταιρισμό να μπορέσουμε να κινήσουμε το εργοστάσιο "αφηγείται σε μια συνομιλία μας το 1994 στη "ΝΙΑΟΥΣΤΑ" " αλλά κανείς δεν διακινδύνευε το σπίτι του να το βάλει ενέχυρο για να βρεθούν κεφάλαια κίνησης.

Στην απόγνωσή μας αποφασίσαμε να ιδρύσουμε Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης, προχωρήσαμε στο καταστατικό και η Εταιρεία μας νοίκιασε για 8 μήνες το εργοστάσιο προς 18000 δρχ. το μήνα και πληρώσαμε νοίκια ενός έτους. |

1964: Με μηχανήματα παμπάλαια παλεύαμε να βγάλουμε νήμα για να ζήσουμε και παράλληλα η ΕΤΒΑ βγάζει το εργοστάσιο "στο σφυρί" για 6 εκ. δραχμές, αρνούμενη να μας το νοικιάσει.

Αφού δεν παρουσιάστηκε αγοραστής με τη βοήθεια του Φιλώτα Κόκκινου η τράπεζα μας το νοίκιασε. Για να δουλέψουν τα παλαιά μηχανήματα μέχρι να έχουμε λεφτά να παραγγείλουμε καινούρια, έπαιρνα τα παλαιά, και τις νύχτες βάζοντας κομμάτια από το ένα στο άλλο τα συναρμολογούσα, μεταφέρω την τουρμπίνα στην Αράπιτσα, πάω στην Έδεσσα παίρνω έναν παλαιό υδροστρόβιλο, μια γεννήτρια και κάτι παλαιές σωλήνες από την Εστία τα συναρμολογώ, τα βάζω σε λειτουργία και έτσι πληρώνουμε λιγότερη ΔΕΗ.

Παλέψαμε σκληρά μέχρι τη δεκαετία του '80 σε αντίξοες παγκόσμιες οικονομικά συνθήκες, με ακριβό το χρέος, αλλά προχωρήσαμε και επιζηήσαμε".

"Τα συναρμολογούσα με τα χέρια μου". Αυτός ήταν ο Γρηγόρης Βαρβαρέσος. Πεισματάρης, μαχητής σε όλους τους αγώνες και νικητής, όχι από σύμπτωση ή χάρη, αλλά από σκληρή δουλειά.

Ο ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΜΠΙΤΟΥ

του Απόστολου Αθ. Γκλαβίνα
καθηγητή Α.Π.Θ.

Στο βόρειο άκρο του αμφιθεατρικού τμήματος της Θεσσαλονίκης, κοντά στην πύλη που οδηγεί στην Ακρόπολη, χτίστηκε, ανάμεσα στα 1351 και στα 1371, η πατριαρχική και σταυροπηγιακή Μονή των Βλατάδων, της οποίας το Καθολικό είναι αφιερωμένο σήμερα στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα.

Στη Μονή διασώζεται και αξιόλογη συλλογή χειρογράφων κωδίκων, των οποίων ο αριθμός ανέρχεται σε 93, σύμφωνα με τον περιγραφικό κατάλογο που δημοσίευσε πριν από εβδομήντα χρόνια ο Μητροπολίτης πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος Ευστρατιάδης. Ανάμεσα στα χειρόγραφα αυτά συγκαταλέγεται και ένα χειρόγραφο μικρού σχήματος (0,16 X 0,11) συρραμμένο κατά τετράδια από δέκα έξι φύλλα, ακέφαλο και ατελές, που φέρνει τον αριθμό 66.

Το χειρόγραφο αυτό το είδε για πρώτη φορά ο Βασίλειος Μυστακίδης το 1896 και από αυτό έκδωσε το 1897 στην επιστολμαία διατριβή *“είχρεια του ζέοντος και εν τη Προηγιασμένη Λειτουργία”* του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου προς το Μητροπολίτη Πελαγονίας Νεκτάριο. Ο Πέτρος Παπαγεωργίου, που ασχολήθηκε ύστερα από λίγο με τη Μονή των Βλατάδων και κάνει λόγο για τα χειρόγρατά της, δεν αναφέρει το χειρόγραφο αυτό. Το 1900 και πάλι ο Βασίλειος Μυστακίδης ασχολήθηκε με τη Μονή των Βλατάδων το χειρόγραφο αυτό και έκδωσε από αυτό μια επιστολή του Γεωργίου, γραμματέα του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου, προς τον Επίσκοπο Ιερισσού Ιγνάτιο, που από αρχιδιάκονος της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης είχε προαχθεί στην Επισκοπή Ιερισσού και Αγίου Ορους. Μερικά χρόνια αργότερα ο Μητροπολίτης πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος Ευστρατιάδης κατέγραψε τα

χειρόγραφα της Μονής Βλατάδων και ασχολήθηκε και με το χειρόγραφο 66, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω. Τότε ο Σωφρόνιος βρήκε στο χειρόγραφο αυτό και επιστολές που είχαν σχέση με τη Μονή Αγίας Τριάδας (Μονή Αγίου Διονυσίου) στον Ολυμπο. Αυτά τα νέα στοιχεία έθεσε ο Σωφρόνιος στη διάθεση του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γενναδίου, γιατί ο Γεννάδιος τα αγνοούσε όταν έγραψε τη μελέτη του για τον Άγιο Διονύσιο του Ολύμπου και τη Μονή που ίδρυσε ο Άγιος στον Ολυμπο. Σε νεότερη μελέτη του ο Σωφρόνιος Ευστρατιάδης συγκέντρωσε τα αφορώντα στον Επίσκοπο Καμπανίας Θεόφιλο, περιέγραψε αναλυτικώς το περιεχόμενο των περισσότερων επιστολών και παρέθεσε σύντομα αποσπάσματα από μερικές επιστολές. Και ο Βασίλειος Μυστακίδης ασχολήθηκε και πάλι με το χειρόγραφο 66, σχολίασε επιστολές και έκδωσε 13 από αυτές. Κι εγώ είχα την ευκαρία να ασχοληθώ με τον κώδικα αυτόν και να εκδώσω κατά καιρούς δέκα τέσσερις επιστολές.

Η περιεχόμενη στον κώδικα 66 αλληλογραφία, με τα περισσότερα από εκατό κείμενα, αποτελεί σπουδαία πηγή πληροφοριών για τη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και τις Επισκοπές της, για Μονές της Μακεδονίας, για σχολεία και δασκάλους, για Αρχιερείς του Οικουμενικού Θρόνου και για έγκριτους λαϊκούς της τελευταίας εικοσαετίας του 18ου αιώνα, κυρίως όμως συμβάλλει στη σαφέστερη γνώση της δράσης του λαμπρού Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου, του ικανού αυτού θεολόγου, του επιφανούς νομικού, του εξαιρετού εγκυκλοπαιδιστή και φιλελεύθερου οπαδού του νεοελληνικού διαφωτισμού, ενός από τους πλέον συμπαθείς κληρικούς της τουρκοκρατίας, που όχι μόνο ουδέποτε επεδίωξε να μετατεθεί από την άσημη Επισκοπή Καμπα-

νίας σε επιφανή αρχιερατική έδρα, αλλά και αρνήθηκε επανειλημμένες προτάσεις να καταλάβει προσφερθείσες σ' αυτόν μητροπολιτικές έδρες. Μη επιζητώντας τη διάκριση και απεχθανόμενος τους θορύβους και την προβολή ο Θεόφιλος παραμένει στην άσημη Κουλακιά, κύρια έδρα της Επισκοπής του, στην οποία αρχιεράτευσε κοντά πενήντα χρόνια. Γράφοντας ο ίδιος ο Θεόφιλος σε κάποιο Ιερομόναχο της Επισκοπής Σερβίων (3 Ιανουαρίου 1790) και αντικρούοντας τα παράπονα του επιστολογράφου του, ότι αγαπάει μόνο τους πλούσιους και σπουδαίους, απαντάει (ο Θεόφιλος) με τα παρακάτω λόγια: το δε να μοί γράφη, ότι τους πλουσίους μόνον φιλών, και σπουδαίους, τούτο είναι πάντη απαράδεκτον· *ας το συμπεράνη από τον τόπον εν ω κατοικώ και από την επαρχίαν μου, διά τί αν ηγάπων πλουσίους, και υψηλούς, βέβαια ήθελα φαντασθώ τα υψηλότερα, θρόνους εγκρίτους, και πόλεις λαμπράς, και όχι την Καμπάνιαν εγώ ότι την αγαπώ, το ομολογώ, ίσως και το γινώσκει (η πανοσιότης της).* είναι λοιπόν Κύριος να ορίση και εις την καλύβην μας ότε θέλει, και μας κάμνει την χάριν διά την συναναστροφήν της.

Ανάμεσα στα κείμενα του κώδικα υπάρχουν και επιστολές που μας δίνουν κάποια στοιχεία για το Ναουσαίο δάσκαλο Αναστάσιο Καμπίτου που δίδαξε, στην αρχή της δράσης του, στο σχολείο της πατρίδας του και αργότερα στη Θεσσαλονίκη.

Σε μια επιστολή του (φ. 39α - β) ο Επίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος, που απευθύνεται σε πρόχοντα της Νάουσας, το Δεκέμβριο του 1788, χαρακτηρίζει τον Αναστάσιο λογιότατο και αγαπητό και *“εν Χριστώ ολοψύχως ευχόμενος”* τον ασπάζεται:

Την υμετέραν περιπόθητόν μοι ευγενεστάτην εντιμότητα ευχετικώς εν Χριστώ ασπαζόμενος, ηδέως προσαγορεύω, ην ο Κύριος διαφυλάττοι υγιαίνουσαν, και ευθυμούσαν μετά της των εφετών επιτεύξεως. νομίζω, ότι δεν αμφιβάλλει τελείως η ευγένειά της εις την προς αυτήν αγάπην μου όπου εις την καρδίαν μου τρέφεται, και δι' αυτό τούτο είμαι βέβαιως (sic) και εγώ, ότι όσα αν γράφω τη ευγενεία της, και ζητήσω, καλώς τελού-

νται διά της προθυμίας της. αυτού εις την Νάουσαν απέθανεν ένας Ιερομόναχος Χ” παπά Νικηφόρος σελιώτης, ο οποίος ήτον εις εν μοναστήριον του αδελφού μας αγίου Κίτρου ηγούμενος φεύγων απ' εκεί επήρε και τα άγια λείψανα μαζί του, τα οποία τώρα μετά θάνατόν του τα επήραν οι αδελφοί του, θέλοντες να τα μερισθώσι. παρακαλώ λοιπόν την αγάπην της να τα πάρη από τους αδελφούς του αποθανόντος, και διαμέσου τινός ταξιαρχίτου καλογήρου, ή άλλου πιστού ανθρώπου, να μας τα στείλει εις Κανσοχώρι, διά να μη τα υστερηθή το πτωχόν μοναστήριον τώρα εις τας ημέρας μας. Τούτο παρακαλώ και μένω χρεώστης εις την αγάπην της. τα δε έτη αυτής είησαν θεόθεν πολυάριθμα, απηρω Δεκεμβρίου) τον λογιώτατον Διδάσκαλον κυρ Αναστάσιον και ευγενέστατον κυρ Αυξέντιον αγαπητούς μου εν Χριστώ ολοψύχως ευχόμενος ασπάζομαι.

Δεν είναι εύκολο να διακριθώθει ποιος είναι ο προύχοντας της Νάουσας, προς τον οποίο απευθύνεται ο Επίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος. Ίσως, όμως, να πρόκειται για τον Ναουσαίο προεστώτα Σιώμη, προς τον οποίο γράφει, όπως θα δούμε, στις 30 Ιουλίου 1790 ο Θεόφιλος.

Στον κώδικα 66, σε επτά περιπτώσεις που εντοπίσαμε, η Νάουσα γράφεται με δύο σ(φ.17α, 81α, 81β, 119α, 120α, 121α, 149β) μια φορά έχουμε τη γραφή *“προεστώτων Ναουσαίων”* με δύο σ(φ.59β) και μια φορά μνημονεύεται ο *“παπά κύρ Χρύσανθος ψάλτης Ναουσαίος”* με ένα σ(φ. 115β).

Το φτωχό Μοναστήρι της Επισκοπής Κίτρου θα πρέπει να είναι το Μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου της Σφίνιτζας, που βρίσκεται δύο χιλιόμετρα στα νότια του χωριού Αγκαθιά Βερούας και συνδεόταν ιδιαίτερος με τους κατοίκους του χωριού Κολινδρός Πιερίας. Επίσκοπος Κίτρου την εποχή αυτή ήταν ο Ιγνάτιος, ο οποίος το 1791 μετατέθηκε στην Αρχιεπισκοπή Κασανδρείας.

Στον κώδικα 66 σώζεται επιστολή του Καμπανίας Θεοφίλου, του Ιανουαρίου του 1790, προς τον Κίτρου Ιγνάτιο (φ.4β - 5β), σε άλλη επιστολή, του Ιουνίου του 1791, του Θεοφίλου Καμπανίας προς το Μητροπολίτη Κυζίκου Αγάπιο (φ.

128α) μνημονεύεται ανωνύμως ο Επίσκοπος Κίτρους, στις 26 Ιουλίου 1791 ο Κίτρους επιβεβαιώνει εμμέτρη γράμμα του Δημήτρη Κεχαϊά του Νικολάου από το Καυσοχώρι (φ. 131β - 132α), σε μια ακόμη επιστολή του Θεοφίλου, του Νοεμβρίου του 1791, προς τον οικονόμο Κολινδρού Ιωάννη, τον αρχιδιάκονο Κωνσταντίνο και τον προύχοντα Δημητράκη Τζελεπή (φ. 134α-β) αναφέρεται ανωνύμως ο Επίσκοπος Κίτρους και τέλος σώζεται επιστολή χρονολογική προς τον Κίτρους Ιγνάτιο (φ. 96 - 97α).

Στις 18 Φεβρουαρίου 1789 ο Αναστάσιος Καμπίτου στέλνει επιστολή στο Καυσοχώρι προς τον Ιερομόναχο παπα-Ανανία, που ήταν έμπιστος του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου και δάσκαλος στο Καυσοχώρι:

τω Πανοσιωτάτω ενιερομονάχῳ κυρίῳ παπᾷ κυρ Ανανία τῷ σεβασμῷ καὶ προσφιλεστάτῳ μοι αἰσιῶς εἰς Καυσο(χώρι) τὸν μὲν πανιερώτατον καὶ πανσέβαστον Δεσπότην δουλικῶς προσκυνῶν, ἀσπάζομαι τὴν χαριτόβρυτον δεξιάν του, τὴν εὐλογίαν ἐξ' αὐτῆς ἀρῶμενος. τὴν δὲ υμετέραν τρισεπέραστον κορυφὴν ὁλοφύχως ἀσπάζομαι, κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐδεξάμην τὸ ἀγαπητόν της, καὶ ἐχάρην, οὐ μόνον διὰ τὴν υγείαν της, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τοῦ ποθομένου λακωνικοῦ ἁμεσον ξυντυχίαν καὶ ἀπόλαυσιν, πληρέστερον τὸν μακαρισμὸν της ἀποφήνασαν. Ἐλαβὼν ἤδη καὶ τὸ ζητηθέν σιαλί, καὶ ὑπερευχαριστῶ, πέμπω κατὰ τὴν ἀξιώσιν της τὸ ἐπὶ Κυρίλλου ἐκφωνηθέντα λόγον παρὰ τοῦ μεγάλου ευγενίου, πρὸς εὐχαρίστησιν των, υφ' ὧν ἐξήττηται νέων φίλων της. προτριών ἡδὴ χρόνων ἔλαβε τὸ ἐμὸν τετράδιον ὁ ἅγιος Βοδενῶν εἰς ἀντιγραφὴν, καὶ παρ' αὐτῷ κατασχὼν ἐκεῖνο, ἀπέστειλέ μοι ἕτερον κακόγραφον καὶ δυσανάλεκτον, ὅπερ ἀρχαρίος τις μαθητὴς ἀντέγραψεν. ὅθεν δὲν θέλει ξενισθῆ, βλέπωντας καὶ τὸ πεμπόμενον πλήρες ὡς εἶπεν παρορραμάτων, ἅπερ ἢ ὡς μὴ τοσούτον διορατικός, ἢ ὡς βαστόμενος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Καβάσιλας (τούτῳ γὰρ ἐπέτρεψα τὴν ἀντιγραφὴν) οὐδόλως κατιδεῖν ἔσχε. ὁ Φίλιππος ὁ Γουδιούνης ἐπανελθὼν ἡδὴ ἀπὸ Χίου, οὔτε γράμματά μοι ἔφερε ἀπὸ τοῦ κυρ Λεόντιον, ἀλλ' οὔτε αὐτόν ἔκεισε εὖρεν. παρὰ γνώμην γὰρ τοῦ γέροντός του ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν λέγει, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Σάμον τὴν νήσον σχολαρχήσων. τὸ δὲ αἷτιον δὲν ἠρεύνῃσεν ἐπιμελῶς

να τὸ μάθῃ, ὡς τόσον, ὅπως καὶ ἀν εἶναι ἡ ἀναχώρησίς του, ἔχει νὰ προσάψῃ τὸ τῆς νηστείας στάδιον, ἀξιοθεύητε θεοφιλῶς τὰ σωτήρια προσκηνησάμεθα, καὶ τὴν ζωηφόρον τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν χαρμονικῶς τε καὶ εἰρηνικῶς εορτάσαι τήτες καὶ εἰς μυριοστήνηλίου περιέλευσιν. ἀπθ: Φεβρ.: ιη: ὁ ἐν Χριστῷ αὐτῆς ἀδελφός Αναστάσιος (φ. 45α - 46α).

Ενάμιση χρόνο αργότερα, στις 13 Ιουλίου 1790, ο Επισκοπος Καμπανίας Θεόφιλος γράφει προς τον Αναστάσιο Καμπίτου στη Νάουσα για να δεχθεί ως μαθητή, στο σχολεῖο της Νάουσας, τον προστατευόμενό του Διάκονο Μακάριο.

Ο Θεόφιλος ήταν εραστής της παιδείας και φρόντιζε να στέλνει στα διάφορα σχολεῖα ἀπορροῦς ἐπιμελῆς μαθητὲς γιὰ νὰ σπουδᾶσουν, φρόντιζε μάλιστα νὰ ἐξευρίσκει καὶ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, ἀπευθυνόμενος σὲ ἐγκριτοὺς φίλους σὲ διάφορα μέρη ἢ καταβάλλοντας ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ ταμεῖο του.

Με τὴν ἐπιστολή αὐτὴ συστήνει στὸν Αναστάσιο Καμπίτου τὸ Μακάριο, τὸν ὁποῖο βοήθησαν ὁ Γεώργιος Πάικος ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ὁ Τζανὸς καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος καὶ οἱ τρεῖς κατέβαλαν ἀπὸ 15 ἀργύρια. Ἐτσι, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοφίλου νὰ σπουδάσει ὁ εραστής τῶν μουσῶν Μακάριος ἐκπληρώνεται. Γι' αὐτὸ γράφει ὁ Θεόφιλος: ἐμοὶ δὲ μέλει καὶ τὸν συστήσαι τὸν νέον, ὅθεν καὶ ἄλλῃ πῃ ἀξιῶσας ἐξαποστεῖλαι τὸν ἐραστήν τῶν Μουσῶν, τῷ ἀληθεῖ πατρί ἐκεῖνων τὸν οὕτῳ μαθητιῶντα ἐκπέπομφα, ἵνα εἰς καὶ αὐτὸς τῶν καθ' ἐλκῶνα γεγόμενος ὁρέψεται τὸ δυνατόν τῶν αἰθθαλῶν τῆς μαθήσεως ῥόδων, καὶ τῆς τούτων γλυκύτητος ἐμπλησθῇ.

Ἡ Νάουσα τὴν ἐποχὴ αὐτή, ὅπως σαφέστατα γράφει στὸ γράμμα ὁ Εἰπίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος, διακρινόταν γιὰ τὴν παιδεία καὶ ξεπερνοῦσε τὶς γύρω ἀπὸ αὐτὴ πῖο μεγάλες καὶ πῖο λαμπερεῖς πόλεις: ταῦτα γὰρ καὶ μόνον ἀνθέων τὰ κάλλιστα, καρπῶν τὰ χρησιμώτατα, ὧν μόνῃ ἡ Νάουσα βρίθεται ἐπ' αἰσχρῇ τῶν πέριξ μεζόνων, καὶ λαμπροτέρων κατ' ἐκείνων (sic) πόλεων. Ἴσως σ' αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ περιλάβουμε καὶ τὴ Θεσσαλονίκη, τῆς ὁποίας ἡ παιδεία ὑποχώρησε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀθανασίου Πα-

ρίου, το 1786, για τη Χίο.

Ο Καμπανίας Θεόφιλος πίστευε ότι ο Αναστάσιος Καμπίτου θα ωφελούσε πολλαπλώς το Μακάριο και ότι ο Μακάριος δεν θα μάθαινε μόνο γράμματα αλλά θα γινόταν ένας καλός και χρηστοίτης άνθρωπος. Αλλωστε ο Θεόφιλος έδειχνε ιδιαίτερη ευαισθησία στο θέμα αυτό της χρηστοίτητας και γι' αυτό δεν παραλείπει να το τονίζει στο γράμμα του προς τον Αναστάσιο Καμπίτου: και ο Κήπος αφθόνως και τούτω (τω Μακαρίω) προς τοις άλλοις ανοιχθήσεται, και των ηδυνώνων ανθέων δαφυλώς κοινωνηθήσεται δι' ημών κατ' εξοχήν χάριν... μελετώ δι' αυτή προς τούτοις και της του νέου χρηστοιθείας, της γαρ ηθικής απούσης αφιλόσοφος κρίνεται καν τις η πασών των επιστημών ενδιαίτημα.

Μαθητής στο σχολείο της Νάουσας ήταν και ο Κωνσταντίνος, ο οποίος βοηθούσε τους συμμαθητές του όταν απουσίαζε ο Αναστάσιος, προφανώς για λόγους υγείας. Τον Κωνσταντίνο γνώριζε και ο Καμπανίας Θεόφιλος και γι' αυτό στο γράμμα του γράφει ότι ο Κωνσταντίνος ο πάντα άριστος αγαπητός ημίν θα μπορούσε ως υποδιδάσκαλος να αναπληρώνει την απουσία του Αναστασίου: ελλείποντος δε ποτέ του παρ' αυτής διά το ασθενές του σώματος, αναπληρούτω την έλλειψιν ο πάντα άριστος αγαπητός ημίν Κωνσταντίνος εν ειδώς ότι τω Διδάσκοντι πλείω προσλαμβάνεται.

Ολόκληρο το κείμενο της επιστολής του Θεόφιλου προς τον Αναστάσιο Καμπίτου (φ. 118β - 119β) έχει ως εξής:

την υμετέραν περιπόθητον ημίν λογιότητα ολοψύψως ευχόμενος, ηδέως προσαγορεύω.

Δι' έρωτα μαθήσεως ήκει προς αυτήν, ω δεδώκαμεν την επιστολήν υστερίζοντι δε των προς την χρείαν ύνεβοήθησαν εξ' εράνου από μεν Θεσσαλονίκης) ο Γεώργιος Πάϊκος, και ο ημέτερος Τζανός, από δε Κανσοχ(ωρίου) δι' εκείνων και ημείς, ανά 15 αργύρια έκαστος. εμοί δε μέλει και του συστήσαι τον νέον, όθεν και άλλη πη αξιώσας εξαποστείλαι τον εραστήν των Μουσών, τω αληθεί πατρί εκείνων τον ούτω μαθητιώντα εκπέπομφα, ίνα εις και αυτός των καθ' ελικώνα γευόμενος

δρέψεται το δυνατόν των αιθαλών της μαθήσεως ρόδων, και της τούτων γλυκύτητος εμπλησθή, ταύτα γαρ και μόνα ανθέων και κάλλιστα, καρπώντα χρησιμώτατα, ών μόνη η Νάουσα βρίθεται επ' αισχύνη των πέριξ μειζόνων, και λαμπροτέρων κατ' εκείνων πόλεων και ταύτα με τα παρ' ημών προς την σην λογιότητα δι' αυτόν, παρ' αυτής δε, εν οίδαμεν, ότι και ο Κήπος αφθόνως και τούτω προς τοις άλλοις ανοιχθήσεται, και των ηδυνώνων ανθέων δαφυλώς κοινωνηθήσεται δι' ημών κατ' εξοχήν χάριν. ελλείποντος δε ποτέ του παρ' αυτής διά το ασθενές του σώματος, αναπληρούτω την έλλειψιν ο πάντα άριστος αγαπητός ημίν Κωνσταντίνος, εν ειδώς, ότι τω Διδάσκοντι πλείω προσλαμβάνεται μελέτω δ' αυτή προς τούτοις και της του νέου χρηστοιθείας της γαρ ηθικής (sic) απούσης αφιλόσοφος κρίνεται καν τις η πασών των επιστημών ενδιαίτημα ερρωσο φιλότατη κεφαλή εις μακραίωνας 1790 13 Ιουλίου.

της υμετέρας περιποθήτου ημίν λογιότητος προς Θεόν ευχέτης διάπυρος Κ(αμπανίας) Θ(εόφιλος).

Την επιστολή αυτή του Θεόφιλου, όπως φαίνεται από την αρχή της, την παρέδωσε στον Αναστάσιο Καμπίτου ο Διάκονος Μακάριος που σε λίγο θα γινόταν μαθητής του.

Εκτός από αυτή την επιστολή, ο Θεόφιλος στο Μακάριο και μια δεύτερη, προς τον προύχοντα της Νάουσας και προστάτη του σχολείου Σιώμη.

Από ότι φαίνεται από την επιστολή ο Θεόφιλος είχε κάποτε μεταβεί στη Νάουσα και παραμείνας εκεί τρεις μήνες συνδέθηκε με τον προεστώτα Σιώμη, το Μακάριο Λούση, τον Αναστάσιο Καμπίτου, τον ευγενέστατο Αυξέντιο και τον λογιότατο γαμβρό του Σιώμη, του οποίου δεν αναφέρει το όνομα.

Ο ευγενέστατος Αυξέντιος της επιστολής αυτής θα πρέπει να ταυτισθεί οποιοσδήποτε με τον ευγενέστατο Αυξέντιο μιας άλλης επιστολής του Θεόφιλου (Δεκέμβριος 1788), που απευθύνεται, όπως είδαμε, σε προύχοντα της Νάουσας. Προφανώς, ο παραλήπτης της επιστολής εκείνης δεν θα πρέπει να είναι ο προεστώτας της Νάουσας και προστάτης του σχολείου Σιώμης, γιατί δεν

γίνεται λόγος για το σχολείο στην επιστολή εκείνη, όπως επίσης δεν γίνεται λόγος για το λογίοτατο γαμβρό του Σιώμη, εκτός αν τότε, ενάμισυ περίπου χρόνο πιο μπροστά (Δεκέμβριος 1788), ο Αυξέντιος δεν είχε γίνει ακόμη γαμβρός του Σιώμη.

Τώρα, 30 Ιουλίου 1790, γράφει ο Καμπανίας Θεόφιλος προς το Σιώμη με τον αέρα της γνωριμίας τους και το θάρρος της αμοιβαίας αγάπης για να συστήσει τον φτωχό και άπορο Διάκονο Μακάριο, ο οποίος πηγαίνει στη Νάουσα από αγάπη για μάθηση. Ο Θεόφιλος ζητάει τη βοήθεια του Σιώμη για την κάλυψη κάποιων εξόδων του Μακαρίου και τον παρακαλεί να βοηθήσει το Μακάριο *τόσον εις το κατ' ολίγον βασιλικόν χαράτζιον, και εις ότι άλλο τύχοι*. Όπως γράφει ο Επίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος προς το Σιώμη, επικρατούσε η συνήθεια και σ' άλλα μέρη την εποχή εκείνη να στέλνονται συστατικές επιστολές στους επιστάτες των σχολείων για τους ξένους μαθητές που ήθελαν να φοιτήσουν στα σχολεία τους αυτό κάνει τώρα και ο Θεόφιλος για το Διάκονο Μακάριο: *τον συσταίνομεν τη ευγενεία της, ακολουθούντες τη επικρατούση και εν άλλοις μέρεσι συνηθεία διά να συσταίνωνται οι ξένοι μαθηταί τω επιστάτη του σχολείου*.

Το κείμενο της επιστολής αυτής προς το Σιώμη (φ. 119β - 120 α) έχει ως εξής:

την υμετέραν περιπόθητον ημίν ευγένειαν ολοφύχως ευχόμενος ηδένως προσαγορεύομεν. Είναι βεβαίωτατη η ευγένειά της ότι την αγαπώμεν εξ όλης ψυχής, καθώς δεν μας λανθάνει, και την έχομεν ανεξάλειπτον εις την μνήμην μας, ωσάν όπου εις την τρίμηνον αυτούσε ποτέ διατριβήν μας άλλον τινά δεν ηγαπήσαμεν παρά την ευγένειάν της, τον μακ(άριον) λούσην, και τον λογιώτατον κυρ Αναστάσιον. ήμεθα δε βέβαιοι και ημείς, ότι και παρ' αυτής η αυτή προς ημάς τηρείται αγάπη και κλίσις. όθεν και θαρρούντως τη γράφομεν και ως προεσώτι της θεοσώστου Ναούσης, και ως προστάτη του εν αυτή σχολείου, συσταίνοντες προς αυτήν και υπό την αυτής προστασίαν τον επιστοληφόρον τούτον Διάκονον μακάριον, ο οποίος αγκαλά και πτωχός και άπορος, διά τον έρωτα όμως των μαθημάτων έρχεται αυ-

τού, βοηθούμενος κατά μέρος εις τα έξοδα του και υφ' ημών. τον συσταίνομεν τη ευγενεία της, ακολουθούντες τη επικρατούση και εν άλλοις μέρεσι συνηθεία δια να συσταίνωνται οι ξένοι μαθηταί τω επιστάτη του σχολείου, και παρακαλούντες την να τον βοηθήση τόσον εις τον κατ' ολίγον βασιλικόν χαράτζιον, και εις ότι άλλο τύχοι. δι' α πάντα ου μόνον ημάς θέλει υποχρεώσει, αλλά και πολύν μισθόν παρά θεού έξει. ταύτα μέν ευχετικώς είησαν δε τα έτη αυτής πολυάριθμα. 1790 Ιουλ(ίου) 30. της υμετέρας ευγενείας προς θεόν ευχέτης διάπυρος Κ(αμπανίας) Θ(εόφιλος). τον ευγεν(έστατον) κύρ Αυξέντιον, και λογιώτατον γαμβρόν της τους αγαπητούς μοι εν Χ(ριστ)ώ ευχόμενος προσαγορεύω.

Πότε ακριβώς ο Διάκονος Μακάριος έφυγε για τη Νάουσα δεν μας είναι ακριβώς γνωστό. Οπωσδήποτε όμως δεν αναχώρησε για τη Νάουσα πριν από τις 30 Ιουλίου 1790, ημερομηνία που γράφηκε η επιστολή του Καμπανίας Θεοφίλου, που δημοσιεύουμε πιο κάτω, προς κάποιο προύχοντα φίλο του, τότε θα μας ήταν επακριβώς γνωστός ο χρόνος μετάβασής του στη Νάουσα, αφού ο Μακάριος αναχώρησε για τη Νάουσα την προηγούμενη ημέρα από εκείνη που γράφηκε η επιστολή.

Στην ίδια επιστολή ο Θεόφιλος μνημονεύει και τις δύο συστατικές επιστολές που έδωσε στο Διάκονο Μακάριο για τον Αναστασίο Καμπίτου και τον επιστάτη του σχολείου Σιώμη, με τις οποίες τους παρακαλούσε να τον προσέχουν ως δικό τους άνθρωπο.

Από την επιστολή αυτή μαθαίνουμε ότι οι μαθητές στο σχολείο της Νάουσας ήταν εσωτερικοί και ο Θεόφιλος καθώς και ο γραμματέας του Θεοφίλου, ο Γεώργιος Σκαρλάτος, είχαν συμβουλευσει το Μακάριο τι έπρεπε να προσέχει στο σχολείο και πως να συμπεριφέρεται *διά να έχει την τιμήν του*. Τον είχαν συμβουλευσει να μη βγαίνει από το σχολείο χωρίς να παίρνει άδεια από το δάσκαλο και να δείχνει ανάλογη συμπεριφορά προς τους πιο μεγάλους μαθητές του σχολείου και ιδίως προς τον Κωνσταντίνο που ήταν "υποδιδάσκαλος".

Ο Θεόφιλος, γράφοντας προς τον Αναστάσιο

Καμπίτου, είχε παρακινήσει τον Κωνσταντίνο να δείξει ενδιαφέρον και αγάπη για το Μακάριο και δεν απέμεινε τώρα τίποτε άλλο παρά μόνο η επιμέλεια και η προσφορά του Μακαρίου.

Η επιστολή αυτή του Θεόφιλου απευθύνεται σε κάποιο προύχοντα που ενδιαφερόταν για τις σπουδές του Μακαρίου και αποτελεί απάντηση σε γράμμα του προς το Θεόφιλο, γράμμα που έφερε στο Θεόφιλο ο Μακάριος. Γι' αυτό δεν νομίζω ότι η επιστολή αυτή του Θεόφιλου απευθύνεται σε προύχοντα της Νάουσας όπως δέχεται ο Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, γιατί θα πρέπει να υποθέσουμε ότι ο Μακάριος είχε μεταβεί ήδη για λίγο στη Νάουσα, είχε γυρίσει στην Κουλακιά, φέρνοντας και γράμμα κάποιου προύχοντά της προς το Θεόφιλο, και ότι ξανάφευγε για τη Νάουσα.

Συνδυάζοντας κανείς τα γραφόμενα στην επιστολή αυτή *ον (Μακάριον)* και απεστείλαμεν χθες εις την Νάουσαν κατά την υπόσχεσίν μας, και υμετέραν αξιώσιν με τα γραφόμενα στην άλλη επιστολή του Θεοφίλου προς τον Αναστάσιο Καμπίτου υστερίζοντι δε (τω Μακαρίω) των προς την χρείαν συνεβοήθησαν εξ εράνου από μεν Θεσσαλονίκης) ο Γεώργιος Πάϊκος, και ο ημετέρος τζανός, από δε Κανσοχωρίου) δι' εκείνων και ημεείς, μπορούμε να πούμε ότι η επιστολή απευθύνεται σε προύχοντα του Κανσοχωρίου ή της Θεσσαλονίκης. Και η τελευταία αυτή επιστολή του Καμπανιάς Θεοφίλου, που πρέπει να γράφηκε τον Αύγουστο του 1790, έχει ως εξής:

την ημετέραν περιπόθητόν μοι ευγένειαν ολοψύχως ευχόμενος, ηδέως προσαγορεύω.

Εδεξάμηνθα το αγαπητόν σας δια του Μακαρίου, ον και απεστείλαμεν χθες εις την Νάουσαν κατά την υπόσχεσίν μας, και υμετέραν αξίωσιν, εφοδιάζοντες αυτόν με τα προσήκοντα γράμματα προς τε τον Διδάσκαλον κυρ Αναστάσιον, και προς τον προεστώτα της χώρας, και επίτροπον κυρ Σιώμη, γράφοντες αυτοίς τα αναγκαία και συστήνοντες τον νέον, παρακαλούντες, να τον νομίζωσιν ως εδικόν μας, και όχι ξένον προς τούτοις δεν ελείψαμεν και ημεείς, και ο γεωργίος μας να του συμβουλευσωμεν όσα πρέπει να φυ-

λάξη εις μίαν αυτόνομον, και χριστιανικήν χώραν διά να έχη και την τιμήν του, εμποδίζοντες τω σχεδόν κάθε παραμικράν εξέλευσιν από το σχολείον χωρίς της αδείας του Διδασκάλου πως να προσφέρη εις τους μεγαλητέρους μαθητάς, και μάλιστα εις τον Κωνσταντίνον όπου είναι υποδιδάσκαλος, και καθεξής, τον οποίον ως γνωστόν μας ευχηθέντες ιδιοχείρως εν τω προς τον Διδ(άσκαλον) γράμματι, τον παρεκινήσαμεν εις αγάπην, και επιμέλειαν του μακαρίου. λείπεται λοιπόν τώρα η εκείνου επιμέλεια, και πρόπονσα προσφορά. είδομεν όσα μας εσημειούτε, ότι ακούονται διά δυστυχίαν των ρ(ωμαίων) ως ακουόμενα όμως, και ουχί βεβαιούμενα, ενδέχεται και να είναι πολλά ψεύδη. τούτο μόνον θαυμάζομεν, πως αφέθησαν όπλα τοις εν τη Κριμαία διά να τα μεταχειρίζονται τώρα. ο καιρός θέλει μας τα φανερώσει και αυτά. ταύτα ευχετικώς, είψαν δε τα έτη υμών πολυάριθμα.

της υμετέρας ευγενείας προς Θεόν ευχέτης διάπυρος (φ. 121α - 122 ο9α).

Ο Ζαβίρας αναφέρει ένα Αναστάσιο από τη Νάουσα με χρόνο ακμής το 1714. Εδώ δεν πρόκειται ασφαλώς για τον Αναστάσιο Καμπίτου αλλά για το λόγιο Αναστάσιο Μιχαήλ που έδρασε στα πρώτα χρόνια του 18ου αιώνα και όχι στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα.

Ενας ακόμη Αναστάσιος μνημονεύεται από το Ζαβίρα με χρόνο ακμής το 1730. Αυτός ο Αναστάσιος, που γνώριζε την ελληνική και εβραϊκή γλώσσα και έγραψε εναντίον των Λατίνων, χρημάτισε δάσκαλος, κατά το Ζαβίρα, στην Καστοριά και το Βουκουρέστι και δεν πρέπει να συγχέεται με το Ναουσαίο Αναστάσιο Καμπίτου. Τη σύγχυση αυτή δεν απέφυγαν οι Δημητράκοπουλος, Στουγιαννάκης και Ευαγγελίδης.

Και ένας τρίτος Αναστάσιος Ναουσαίος, που άκμασε το 1770 μας είναι γνωστός από το Ζαβίρα: Γεώργιος ο Σκαρλάτος υιός τίνος Γεωργού Μαργαρίου ονομαζομένου, είτα δε και ιερέως χρηματίσαντος εγεννήθη εις την ρέσιναν χωρίον ευτελές της εν Μακεδονία Βερροίας παρά τω Αλιάκμωνι ποταμώ κείμενον εγένετο μαθητής Αναστασίου του Ναουσαίου. Ο Γεώργιος, κατά

το Ζαβίρα, μετέφρασε τέσσερα έργα από την ιταλική στη απλοελληνική γλώσσα: ταύτα σώζονται χειρόγραφα εν την Κουσοχωρίω βιβλιοθήκη του Θεοφίλου Καμπανίας. Προφανώς, αυτός ο Αναστάσιος ταυτίζεται με τον Ναουσαίο δάσκαλο Αναστάσιο Καμπίτου, που δίδαξε για μεγάλο διάστημα στη σχολή της Νάουσας και αργότερα στη Θεσσαλονίκη.

Δεν είναι γνωστό πότε άρχισε να λειτουργεί σχολείο στη Νάουσα. Αμάρτυρες μνείες αναφέρουν ότι η σχολή της Νάουσας ιδρύθηκε κατά τα μέσα του 18ου αιώνα. Την εποχή αυτή (1750) αναφέρεται ως δάσκαλος ο Ναουσαίος Θεοφάνης Μοναχός και το 1762 ο Δημήτριος Ανασιώτης, που ήταν μαθητής του Γεωργίου Σπανοπούλου και προσκλήθηκε από την Κοζάνη. Κατά το χρονικό διάστημα από το 1765 μέχρι το 1775 αναφέρεται ως σχολάρχης στην σχολή της Νάουσας ο Γιαννιώτης Αμφιλόχιος Παρασκευάς.

Ο Ναουσαίος Αναστάσιος Καμπίτου διατέλεσε μαθητής του Καλλινίκου Μπάρκοση, του Πέζαρου και του Αθανασίου Παρίου στη Θεσσαλονίκη και διαδέχθηκε στη σχολή της Νάουσας τον Ιερομόναχο Αμφιλόχο Παρασκευά.

Δεν μας είναι γνωστό πότε ο Αναστάσιος άρχισε να διδάσκει στη Νάουσα. Ο Παρανίκας, ο Πούλιος, ο Στουγιαννάκης και ο Σωφρόνιος Ευστρατιάδης δέχονται ότι ο Αναστάσιος ανέλαβε τη σχολή της Νάουσας το 1775. Ο Ευαγγελίδης δέχεται ότι ο Αναστάσιος χρημάτισε δάσκαλος στη Νάουσα από το 1776 ενώ σε άλλη περίπτωση δέχεται το έτος 1790. Και ο Βακαλόπουλος δέχεται τον Αναστάσιο άμεσο διάδοχο του Αμφιλοχίου Παρασκευά στη Νάουσα (1775), ενώ σε άλλη περίπτωση αναφέρει ότι άρχισε να διδάσκει στη Νάουσα από το 1790.

Στηριζόμενοι στο Ζαβίρα, ο οποίος αναφέρει ότι ο Γεώργιος Σκαρλάτος, που ήταν μαθητής του Αναστασίου Καμπίτου, άκμασε το 1770, θα πρέπει να δεχθούμε ότι ο Αναστάσιος δίδασκε πριν από το 1770. Αν όμως το διδασκαλικό του έργο το άρχισε ο Αναστάσιος στη Νάουσα ή στη Θεσσαλονίκη δεν είναι γνωστό. Αν το άρχισε στη Νάουσα δεν θα πρέπει να ήταν διάδοχος

μόνο του Αμφιλοχίου Παρασκευά αλλά και συνεργάτης του. Αν ο Αναστάσιος συνεργάστηκε στη Θεσσαλονίκη με το δάσκαλό του Αθανάσιο τον Πάριο και αν τον διαδέχτηκε το 1770, όταν ο Πάριος εγκατέλειψε τη Θεσσαλονίκη και πήγε στο Άγιον Όρος, δεν μας είναι επίσης γνωστό.

Το 1780 εκδόθηκε στη Βενετία το *Ταμείον Ορθοδοξίας* του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου. Στις σελ. γ' - στ' εκδίδονται μια επιστολή με ημερομηνία 30 Οκτωβρίου 1778 του Ιερομονάχου Αθανασίου Παρίου καθώς και επιγράμματα του ίδιου στη σελ. ζ' περιέχονται τρία επιγράμματα του Ναουσαίου Αναστασίου Καμπίτου και στη σελ. η' περιλαμβάνονται επιγράμματα του δασκάλου της Βέροιας Σταματίου Μπεκελλίδη, τα οποία σύνταξε και έδωσε στον Επίσκοπο Καμπανίας Θεόφιλο ως ανάμνηση της επίσκεψής του στη Βέροια τον Απρίλιο του 1773. Το κείμενο των τριών επιγραμμάτων του Καμπίτου έχει ως εξής:

Προς τον Πανιερώτατον, Σοφώτατον, και Θεοπρόβλητον

ΑΓΙΟΝ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ

ΚΥΡΙΟΝ ΚΥΡΙΟΝ

ΘΕΟΦΙΛΟΝ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΩΝ

Αρχιθύτου φίλα πάντα Θεώ ζαθέου Θεοφίλου.
Την δε καλώς Βίβλος, φίλτατον εξύφανε.
Δεισδαιμονίην άρδην γάρ εκτέμν' άπασαν,
Δόγματά τε τρανοί, ή θεάτ' ιθύνει.
Τούνεκα φάμα φερώννυμον αίαν επί πάσαν
αυτόν

Ένδικα κηρύττει, κ' Αρχιερχή μόνον.

ΕΤΕΡΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΙΑΜΒΙΚΟΝ

Όσοις πόθος θείων τε ψυχήν εκτρέφειν
Ανθρωπίνων άματε γνώσει πραγμάτων,
Μόνην Βίβλον την ειλύσατε συντόνως,
Ταμείον ούσαν ιδμοσύνης απάσης.

ΕΤΕΡΟΝ ΣΑΠΦΙΚΟΝ

Ελλάς αύχει μη εκλύου πεσούσα.
Ει γάρ εν πτώσει σοφίας γόνιμος,
Τις ποτ' ορθωθείσα δ' έση σοφία;

Ηγ' αμίμητος.

Της υμετέρας σοφωτάτης, και θεοπροβλήτου
Πανιερότητος

Υποκλινέστατος ελάχιστος δούλος
Αναστάσιος Καμπίτου Ο εκ Ναούσης

Από τις επιστολές του κώδικα 66, που δημοσιεύσαμε πιο πάνω, φαίνεται καθαρά ότι ο Αναστάσιος ήταν δάσκαλος στη Νάουσα το Δεκέμβριο του 1788 και τον Αύγουστο του 1790. Από αυτό μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Αναστάσιος, τουλάχιστον μέχρι το 1790, δεν έχει εγκαταλείψει τη Νάουσα για να μεταβεί στη Θεσσαλονίκη. Ο Αθανάσιος Πάριος έφυγε από τη Θεσσαλονίκη για τη Χίο το 1786 και είναι αδύνατο να τον διαδέχθηκε στη σχολή της Θεσσαλονίκης ο Αναστάσιος Καμπίτου, όπως δέχονται οι Στουγιαννάκης και Ευαγγελίδης. Και η άποψη σύμφωνα με την οποία τον Αθανάσιο Πάριο διαδέχτηκε στη διεύθυνση του Ελληνομουσείου της Θεσσαλονίκης ο Ιερομόναχος Ιωάννης Σπαρμιώτης (1787-1807), συνεπικουρούμενος και από τον Αναστάσιο Καμπίτη και Δούκα Αποστολίδη, χρειάζεται αποδείξεις αναφορικά με τον Αναστάσιο Καμπίτου. Πρέπει πάντως να είναι γεγονός ότι ο Αναστάσιος Καμπίτου βρισκόταν το 1806 στη Θεσσαλονίκη, αφού στον κατάλογο των συνδρομητών του βιβλίου *Επιτομή είτε συλλογή των θείων της πίστεως δογμάτων Μετά πάσης επιμελείας κατ' επιτομήν φιλοπονηθείσα, υπό του εν Ιερομονάχοις ελάχιστου Αθανασίου του Παρίου*, που εκδόθηκε το 1806, περιλαμβάνεται και ο σοφολογιώτατος κυρ Αναστάσιος Καμπίτου στους εν τη Θεσσαλονίκη. Το 1806 θεωρείται ως χρόνος έναρξης της διδασκαλικής δραστηριότητας του Αναστασίου στη Θεσσαλονίκη. Με την αποχώρηση του Αναστασίου από τη Νάουσα τη σχολαρχία της σχολής της Νάουσας ανέλαβε ο Νικόλαος Αγγελάκης και ο Ναουσαίος Εμμανουήλ Φωτιάδης.

Σημείωση σύνταξης Αναδημοσίευση από την "Επιστημονική Παρουσία Εστίας Θεολόγων Χάλκης" Β(1991) 135-150 (Αθήνα 1991) ανάτυπο της οποίας μας παραχώρησε ο κ. Α. Γλαβίνας. Οι 56 παραπομπές της εργασίας παραλείπονται λόγω οικονομίας χώρου.

(+) Γιάννης Μωραλίδης

του Γιάννη Αθ. Καρατσιώλη

Ο Γιάννης Μωραλίδης γεννήθηκε πριν 65 χρόνια στο Διαβατό Ημαθίας. Τελείωσε το Γυμνάσιο στη Βέροια και στη συνέχεια τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. Διορίστηκε καθηγητής στην Κρήτη και στη συνέχεια υπηρέτησε για αρκετά χρόνια στη Βέροια ως διευθυντής Γυμνασίων και Λυκείων. Τελευταία ήταν διευθυντής του 4ου Ενιαίου Λυκείου Βεροίας.

Ασχολήθηκε με τη Γλωσσολογία δημοσιεύοντας αρκετές πρωτότυπες μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά και τοπικές εφημερίδες της Βεροίας. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Ημαθίας, του οποίου υπήρξε και Πρόεδρος στη διετία 1984-1986. Είχε οριστεί μέλος της επιτροπής για το συντονισμό της διδακτικής εργασίας στη Β' και Γ' τάξεις των Λυκείων του Ν. Ημαθίας και είχε συμμετάσχει ως εισηγητής σε πολλά σεμινάρια και συνέδρια εκπαιδευτικού και γλωσσολογικού περιεχομένου.

Εργάστηκε επί εικοσαετία και πλέον στον τομέα της Γλωσσικής Ερευνας και αγωνίστηκε να καταδείξει ότι η Προτοελληνική αποτελεί όντως την αναζητούμενη Μητέρα - Προτογλώσσα της λεγόμενης Ινδοευρωπαϊκής Ομογλωσσίας.

Τιμήθηκε από το Δήμο Βεροίας με αναμνηστική πλακέτα "Φίλιππος 1985" για την πνευματική του προσφορά και ανακηρύχθηκε από τη Θρακική Εστία Βεροίας επίτιμο μέλος της.

Στο περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ δημοσιεύτηκε το 1986 (αριθ. τευχ 36) η ιστορική του μελέτη με τίτλο: "Ο Μακεδονομάχος - οδηγός Σταύρος Μπάλλιος και ο Επίσκοπος Κίτρους Θεόκλητος Β'", ενώ λίγο πριν πεθάνει είχαμε συνεργασθεί για τη γλωσσολογική του εργασία για τη Μίεζα.

Ο Γιάννης Μωραλίδης ήταν από τους λίγους Βεροίείς (αλλά και Ναουσαίους) επιστήμονες, που δεν επείσθη για την ταύτιση της Βεργίνας με τις Αιγές από τον Μαν. Ανδρόνικο και υποστήριξε την ύπαρξη της πρώτης πρωτεύουσας του μακεδονικού βασιλείου στην περιοχή Ναούσης - Λευκαδίων - Κοπανού. Αγωνίστηκε ενάντια στο καθηγητικό κατεστημένο με επιστημονικά πάντα επιχειρήματα χωρίς αποτέλεσμα.

Ο Γιάννης Μωραλίδης άφησε την τελευταία του πνοή στη Βέροια στις 29 Απριλίου 1999 ευρισκόμενος ακόμα στην υπηρεσία.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στον χρόνο και στην ιστορία

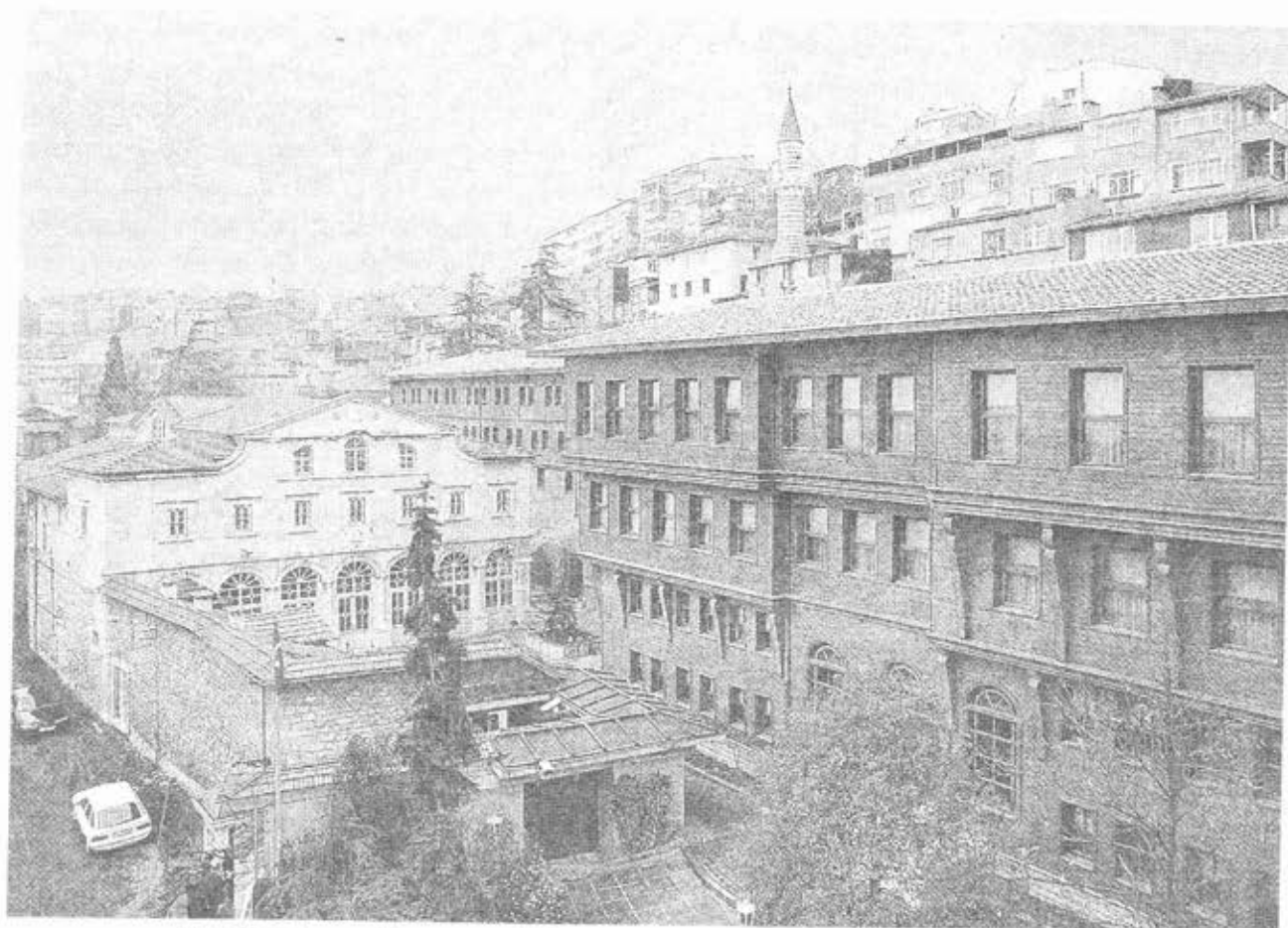
του Δημήτρη Πανταζόπουλου

Με την ευκαιρία της διήμερης επίσκεψης στον Νομό μας του Παναγιωτάτου Αρχιεπισκόπου Κων/πόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, θα κάνουμε μια σύντομη αναδρομή για την ίδρυση και την πορεία του στον χρόνο του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κων/πόλεως.

Η Μητέρα Εκκλησία της Κων/πόλεως, όπως καλείται σήμερα από τους ανά τον κόσμο Ορθόδοξους Χριστιανούς το ανώτατο Ορθόδοξο Χρι-

στιανικό Καθίδρυμα, συναντάται και με άλλες ονομασίες, όπως Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία, Πατριαρχείο Κων/πόλεως, Εκκλησία της Κων/πόλεως, Εκκλησία του Φαναριού (κυρίως από τους ξένους), Φανάρι και βεβαίως από τους Τούρκους Ρουμ Πατρικχενεσί ή Ινσταμπόλ Πατριαρχάτ

Το Πατριαρχείο της Κων/πόλεως, της Παλαιάς Ελληνικής αποικίας των Μεγαρέων που ίδρυσαν την προϋπάρχουσα πόλη του Βυζαντίου,



Γενική άποψη του Πατριαρχικού Ναού του Αγίου Γεωργίου και του Πατριαρχικού Οίκου

ξεκίνησε την πορεία και την παρουσία του στην ιστορία και τον Χριστιανικό κόσμο ως μια απλή Επισκοπή της Οικουμενικής τότε Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Στη συνέχεια όμως, πολιτικοί κυρίως λόγοι συνέβαλαν στο να λάβει την εξαιρετική στην αρχή και αργότερα πρωτεύουσα θέση του στον Χριστιανικό κόσμο ως Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Στο παλαιό πια Βυζάντιο οικοδομείται από τον Μέγα Κωνσταντίνο η Κων/πολη, η πρωτεύουσα του Ανατολικού Τμήματος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με αποτέλεσμα και η εκκλησιαστική Αρχή που εδρεύει σ' αυτήν να αποτελέσει συν τω χρόνω την κυριότερη και σημαντικότερη εκκλησιαστική αρχή μέσα στο νέο κρατικό μόρφωμα. Σημαντικά δε προπαρασκευαστικά γεγονότα προς αυτήν την εξέλιξη θεωρούνται από τους συγγραφόντες και μελετώντες της Εκκλησιαστικής ιστορίας, η εξαιρετική θέση της εκκλησίας Κων/πόλεως, που επικυρώθηκε από τη Β' και Δ' Οικουμενική Σύνοδο, με πιο σημαντικά τη χειροτονία από τον Κων/πόλεως Ευδόξιο του Επισκόπου Κυζίκου Ευνομίου, τη συγκρότηση, με πρωτοβουλία και υπό την προεδρεία του Κων/πόλεως Νεκταρίου το 394 μ.Χ. στην Κων/πολη Ενδημούσας Συνόδου από 37 Επισκόπους, παρόντων των Αλεξανδρείας και Αντιοχείας και βεβαίως τη μέριμνα του Ιωάννου Χρυσόστομου και για τα εκκλησιαστικά ζητήματα των επαρχιών της Θράκης, της Ασίας και του Πόντου, που κατέληξε σε παγιωμένα δικαιώματα αναγνωρισμένα και από τη Δ' Οικουμενική Σύνοδο.

Οι σχέσεις ανάμεσα στην Πολιτική Αρχή, τον Αυτοκράτορα και στην Εκκλησιαστική, τον Πατριάρχη, οικοδομήθηκαν ευθύς εξ αρχής κυρίως επάνω στο δόγμα "τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεού τω Θεώ" και παρά τις κατά καιρούς επεμβάσεις της μίας έναντι της άλλης, διατηρήθηκαν σε έναν κοινό βίο που αριθμεί άνω των 1000 ετών. Το ενδιαφέρον των Αυτοκρατόρων εστιάζονταν προπαντός στη διατήρηση της τάξεως στην απέραντη πολυεθνική Αυτοκρατορία, όπου κάθε θρησκευτική έριδα που εκδηλώνονταν, υπέκρυβε και τα πολιτικά κίνητρα της αποσκίρτησης ή αυτονομίσης διαφόρων επαρχιών από την κεντρική εξουσία. Ετσι τις επεμβά-

σεις τους στα της εκκλησίας, δεν τις έπραξαν κινούμενοι στο πεδίο της δογματικής αντιπαράθεσης μεταξύ των ποικίλων αιρέσεων και σχισμάτων έναντι της ορθής πίστεως ή των αναπτυσσόμενων θεολογικών αντιπαράθεσεων, αλλά ως αρχηγοί του κράτους που ενδιαφέρονταν προπαντός για τη διοικητική του ενότητα μέσα από την ενότητα της πίστεως όλων των εθνών και των φυλών που ήσαν υπήκοοι της ίδιας αυτοκρατορίας. Για τον σκοπό αυτό άλλωστε συγκλήθηκαν οι Οικουμενικές Σύνοδοι και βεβαίως καθιερώθηκε να συγκαλείται διαρκώς δύο φορές τον χρόνο στην πρωτεύουσα η Ενδημούσα Σύνοδος των Επισκόπων της Αυτοκρατορίας, υπό την Προεδρία του Κων/πόλεως, όπου συμμετείχαν όλοι οι ενδημούντες και οι ευρισκόμενοι στην πόλη Επίσκοποι, καθώς και οι πλησίον αυτής Μητροπολίτες και Αρχιερείς και άλλοι από πιο μακρινές περιοχές, που προσκαλούνταν γι' αυτόν τον σκοπό.

Βέβαια οι Αυτοκράτορες δεν ήσαν πάντοτε ευμενείς προς το Ορθό Δόγμα, όπως αυτό καταγραφόταν στις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων και στο Σύμβολο της Πίστεως, αλλά πολλάκις υπήρξαν υποστηρικτές διαφόρων αιρέσεων, όπως του Μονοθελητισμού, της Αιρέσεως των Παυλικανών, των Εικονομάχων και αργότερα των Βογομίλων, όπως το ίδιο έπραξαν και αρκετοί Πατριάρχες στην Κων/πολη, για να ακολουθήσουν μεγάλες διαμάχες, ακόμη και αναταραχές στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας και μέσα στην ίδια την Πρωτεύουσα, μέχρι την τελική επικράτηση κάθε φορά του Ορθού Δόγματος. Ετσι παρατηρήθηκε ακόμη και το φαινόμενο στην Πρωτεύουσα να επικρατεί η αίρεση, ενώ στις επαρχίες το Ορθό Δόγμα. Στην αποκατάσταση δε της ορθότητας και της ενότητας της Πίστεως σε όλη την Αυτοκρατορία συνέβαλαν τα μέγιστα πολλοί ιεράρχες, τόσο οι ευρισκόμενοι στον Πατριαρχικό θρόνο, όσο και άλλοι διαπρέψαντες στα εκκλησιαστικά γράμματα, όπως οι Πατριάρχες Γρηγόριος Θεολόγος, Ιωάννης Χρυσόστομος, Ιωάννης ο Νηστευτής, Γερμανός ο ομολογητής, Φώτιος ο Μέγας, Μιχαήλ ο Κηρουάριος και άλλοι, οι ιεράρχες Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος ο Νύσσης, Ιωάννης ο Αμφιλόχιος, Ευστάθιος, Συμεών ο Θεσ/νίκης, Μάρκος Ευγενικός ο

Εφέσου, Νικαίας Βησσαρίων και πλήθος μοναχών, όπως ο Θεόδωρος Στουδίτης, Ιωάννης Δαμασκηνός, Μιχαήλ Ψελλός, Νικητάς ο Χωνιάτης κ.α.

Πέρα όμως από τα της Ορθότητας της Πίστεως τόσο οι Πατριάρχες Κων/πόλεως, όσο και οι Αυτοκράτορες, ενδιαφέρονταν αρκετά και για τη μετάδοση του Χριστιανισμού στους γειτονικούς και πιο μακρινούς προς την Αυτοκρατορία λαούς, ακολουθώντας οι μεν πρώτοι το “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη”, οι δε δεύτεροι κινούμενοι κυρίως από πολιτικές σκοπιμότητες, καθώς με τον εκχριστιανισμό των ειδωλολατρών επιτυγχάνονταν και η σύναψη φιλίας, συμμαχίας, και καλής γειτονίας. Για τον σκοπό αυτό άλλωστε, τους ιεραποστόλους ακολουθούσε και πλήθος επιστημόνων, που παρείχαν στους νεοφώτιστους τα επιτεύγματα του σαφώς ανώτερου Βυζαντινού πολιτισμού, τη γραφή και την ανάγνωση, ενώ συχνά η ανάπτυξη των μεταξύ τους σχέσεων επισφραγιζόνταν ταυτόχρονα με τη βάπτισή τους και με τη σύναψη γάμων μεταξύ των ηγεμόνων και των αρχόντων των λαών αυτών και πριγκιπισσών ή ευγενικής καταγωγής πολιτών της Κων/πόλης.

Το Πατριαρχείο Κων/πόλεως, εκτός από το ιεραποστολικό έργο, συνέβαλε τα μέγιστα και στην ανάπτυξη της Ευαγγελικής φιλανθρωπίας με την ίδρυση, τη λειτουργία και την ενίσχυση ευαγών ιδρυμάτων, όπως, ορφανοτροφείων, πωχοτροφείων κ.α., τόσο στην Κων/πολη, όσο και στις επαρχίες. Ταυτόχρονα σημαντικότερη κρίνεται η προσφορά του και στον τομέα των γραμμάτων και των τεχνών, καθώς ιδρύθηκαν απ’ αυτό και λειτουργούσαν υπό την εποπτεία του φιλοσοφικές και θεολογικές σχολές και βέβαια τα μοναστήρια μεταβλήθηκαν σε εργαστήρια, όπου προαγόταν κάθε είδους τέχνη και καλλιτεχνία και αναπαράγόταν με τη μορφή χειρογράφων σε χιλιάδες αντίγραφα ό,τι η ανθρώπινη εμπειρία, γνώση και σοφία είχε αποκρυσταλλώσει και ανακαλύπτει στο διάβα των αιώνων, ταυτόχρονα με την αναπαραγωγή των εκκλησιαστικών, λειτουργικών, θεολογικών και φιλοσοφικών βιβλίων.

Μετά την Αλωση της Κων/πόλης από τους Τούρκους το 1453, το Πατριαρχείο βιώνει μια διαφορετική κατάσταση. Ο Μωάμεθ ο Πορθητής ζήτησε την εκλογή νέου Πατριάρχου από Συνέλευση προκρίτων λαϊκών και των ευρεθέντων Αρχιερέων, ούτως ώστε να πληρωθεί ο κενός θρόνος. Έτσι εκλέχθηκε πρώτος μετά την Αλωση Πατριάρχης ο Γενάδος Σχολάριος, εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή για το Πατριαρχείο, όπου παρά τις απροκάλυπτες παρεμβάσεις της Υψηλής Πύλης στα του οίκου του, διατηρούνται εν πολλοίς τα προϋπάρχοντα από τη Βυζαντινή εποχή προνόμια του και αυξάνεται η επιρροή του σ’ όλες τις χώρες που κατακτήθηκαν από τους Οθωμανούς Τούρκους και εκτός της κυριαρχίας αυτών όπως στη Ρωσία και τις Λατινοκρατούμενες περιοχές. Ο Πατριάρχης Κων/πόλεως γίνεται πλέον ο εκπρόσωπος αρχηγός της θρησκευτικής ομάδας όλων των Ορθοδόξων λαών (Ρουμ Μιλέτ) και όλες οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, διατηρώντας σχετική αυτονομία, υπήχθησαν άλλες νωρίτερα και άλλες αργότερα στην αποκλειστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου υπό τη σχέση της μητέρας προς τα τέκνα της. Ταυτόχρονα ο Πατριάρχης γίνεται στα μάτια των υποδούλων Ελλήνων εκτός από θρησκευτικός ηγέτης και ο εκπρόσωπος στην Πόλη των δικαίων και των συμφερόντων τους. Μετά την κατάλυση της Αυτοκρατορίας, μένει μόνος εκφραστής του ένδοξου παρελθόντος, φέροντας επιπλέον και το Αυτοκρατορικό Σύμβολο του Δικέφαλου Αετού και γίνεται η ελπίδα για την ποθούμενη ελευθερία μέχρι να έρθει η ώρα που θα εμφανιστεί ο μαρμαρωμένος τελευταίος βασιλιάς Κων/νος Παλαιολόγος κατά τον λαϊκό μύθο.

Την εποχή αυτή για τη διοίκηση των διαφόρων εκκλησιαστικών περιφερειών υπήρχε η Ενδημούσα Σύνοδος που συστήνονταν στην Κων/πολη και κάθε φορά που ανέκυπταν σοβαρά εκκλησιαστικά ή Θεολογικά προβλήματα η Μεγάλη Σύνοδος με τη συμμετοχή Μητροπολιτών, Αρχιεπισκόπων και Επισκόπων, όπως επίσης και των Πατριαρχών των άλλων Πατριαρχείων της Ανατολής. Εν τούτοις όμως παρατηρούνταν συχνές παρεμβάσεις των Σουλτάνων στα της

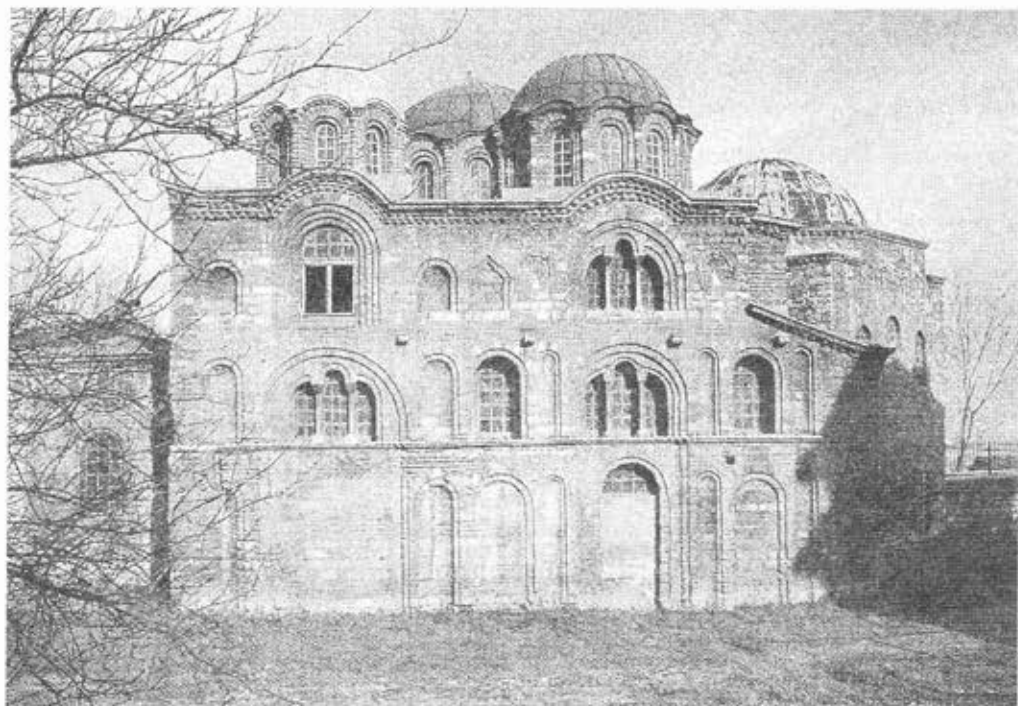
διοικήσεως της εκκλησίας, με αποτέλεσμα ιεράρχες να εκδιώχνονται από τον θρόνο, να επιβάλλονται άλλοι και αρκετοί να έχουν θανατωθεί μετά από διαταγή της Υψηλής Πύλης, όπως άλλωστε και χιλιάδες άλλοι ιερείς, μοναχοί και αρχιερείς, που συμπληρώνουν τον μακρύ κατάλογο των νεομαρτύρων και εθνομαρτύρων.

Η έδρα του Οικουμενικού Θρόνου, που επί αιώνες βρισκόταν πλησίον του Ναού της του Θεού Σοφίας, μετά την Αλωση μεταφέρθηκε στην εκκλησία των Αγίων Αποστόλων και από εκεί το 1456 στη Μονή Παμμακαρίστου μέχρι το 1587. Κατόπιν μετά διετή φιλοξενία στο λεγόμενο Βλάχ Σεράγιον (παλάτι των ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας), στεγάστηκε επί τριετία στον Ναό του Αγίου Δημητρίου του Ξυλοπόρτη και το 1600-2 μεταφέρθηκε στο Φανάρι, στη θέση όπου βρίσκεται έως σήμερα και όπου το 1720 οικοδομήθηκε ο τωρινός Πατριαρχικός Ναός του Αγίου Γεωργίου. Με την πάροδο του χρόνου, εγκαθίσταντο πλησίον του και αρκετές οικογένειες Ελλήνων, οι οποίες δημιούργησαν την ονομαζόμενη Φαναριώτικη Αριστοκρατία, καθώς χρησιμοποιήθηκαν από την Πύλη στις υψηλότερες βαθμίδες της Κρατικής Διοίκησης από προσωπικός γιατρός του Σουλτάνου έως Μεγάλοι Δραγουμάνοι (μεταφραστές) και από πρεσβευτές έως διοικητές και ηγεμόνες της Μολδοβλαχίας. Ως εκ τούτου απέκτησαν μεγάλη οικονομική ευρωστία και τεράστια πολιτική επιρροή στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Σήμερα στον Οικουμενικό θρόνο ανήκουν διοικητικώς εκτός από τις τέσσερις Μητροπό-

λεις στην Τουρκία (Χαλκηδόνος, Λέρκων, Πριγκιπωνήσων και Ιμβρου), όλος ο χώρος της Ευρώπης, μια Μητρόπολη της Ρωσικής διασποράς στην Ευρώπη, τέσσερις Μητροπόλεις στα Δωδεκάνησα, η ημιαυτόνομη Αρχιεπισκοπή Κρήτης, οι Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, και Βορείου και Νοτίου Αμερικής, μια Αρχιεπισκοπή στην Πράγα (Τσέχων), οι δύο αυτόνομες Αρχιεπισκοπές Εσθονίας και Φιλανδίας, ενώ οι λεγόμενες Μητροπόλεις των Νέων Χωρών της Ελλάδος παραχωρήθηκαν Επιτροπικώς το 1926 με την υπογραφή της πράξεως του "εγκλήτου" στη Σύνοδο της Ελλαδικής Εκκλησίας.

Στο διάβα δε του 20ου και την αρχή του 21ου αιώνα και της νέας χιλιετίας, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως μητέρα εκκλησία των 300.000.000 Ορθοδόξων Χριστιανών απανταχού της γης, καλείται να διαδραματίσει και πιο ενισχυμένο ρόλο με την οικουμενική του Αποστολή. Ελπίδα και ευχή όλων μας είναι να ανταποκριθεί στις προκλήσεις - προσκλήσεις των καιρών και να επιτελέσει στο έπακρον τις υποχρεώσεις του έναντι της ανθρωπότητας.



Το καθολικό της Μονής της Παμμακαρίστου, Πατριαρχικός Ναός από το 1456 έως το 1587.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ (16ος - 19ος αιώνες)

του Γιώργου Κ. Μύαρη
φιλόλογου - ερευνητή

Η κοινότητα των Ελλήνων της Βενετίας, η λαμπρότερη σε ολόκληρο τον Ελληνισμό της διασποράς, συμπλήρωσε 500 χρόνια ύπαρξης: στις 28 Νοεμβρίου 1498 απέκτησε πλήρη νομική υπόσταση η *"Αδελφότης ο Άγιος Νικόλαος ή Ελληνικόν Γένος"* με την άδεια του Συμβουλίου των Δέκα της Ενετικής Πολιτείας.

Παρά τα εμπόδια και τις παρεμβάσεις ιδίως των ρωμαιοκαθολικών αρχών στη διατήρηση της ελληνορθόδοξης θρησκευτικής πίστης και λατρείας, παρά τις ταλαντεύσεις της βενετσιάνικης εξουσίας, με την αποφασιστική συμβολή και της Αδελφότητας των Ελλήνων, η Βενετία στους 16ο, 17ο, 18ο αιώνες κατέστη πνευματικό και εκπαιδευτικό κέντρο του απόδημου και προπαντός του υπόδουλου Ελληνισμού. Απετέλεσε, αργότερα μαζί με τη Βιέννη, ένα βασικό αγωγό στη "μετακένωση" των πολιτικών, κοινωνικών, επιστημονικών και εκπαιδευτικών ζυμώσεων από το χώρο της Ευρώπης προς τον χειμαζόμενο τουρκοκρατούμενο Ελληνισμό. Συγχρόνως, εκεί αναπτύχθηκε και πρωτογενής ελληνικός πολύπλευρος προβληματισμός.

Ο Άγιος Γεώργιος των Ελλήνων, τα ελληνικά τυπογραφεία (και οι εκδόσεις τους) το Ελληνικό Γυμνάσιο της Αδελφότητας (από το 1553 και μετά), το σχολείο νεανίδων στην ελληνική γυναικεία μονή (αρχές του 16ου αι.) κυρίως η ανώτερη Φλαγγίνειος Σχολή (της δωρεάς του Θωμά Φλαγγίνη από τα 1665) και το Κωπτούνιο Κολέγιο (Ιούλιο του 1653 λειτούργησε με άδεια της Βενε-

τικής Γερουσίας χάρη στις ενέργειες και τα εισοδήματα του Βεροιώτη νεοαριστοτελικού φιλοσόφου Ιωάννη Κωπουνίου) στη γειτονική Πάδοβα. Τα ιδρύματα αυτά με την πολυσχιδή δραστηριότητά τους συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας και στην εγρήγορση της εθνικής συνείδησης μέσω των συγγραφέων, διδασκάλων, κληρικών, λογίων, μορφωμένων εμπόρων και άλλων Ελλήνων που επέστρεφαν στις τουρκοκρατούμενες περιοχές.

Οι πολιτικές μεταβολές του 1797 και η κυριαρχία του Ναπολέοντα στη Βενετία επηρέασαν και την Ελληνική Αδελφότητα αρνητικά, αφού διμεύτηκε η περιουσία της. Ωστόσο, η ελληνική παροικία διατηρήθηκε και έδωσε το παρόν στην ανάπτυξη του φιλελληνισμού στη διάρκεια της ελληνικής εθνεγερτήριας επανάστασης του 1821. Η μετατόπιση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε άλλα κέντρα της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, προπάντων η επανεγκατάσταση Ελλήνων της Βενετίας στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος οδήγησαν στη συρρίκνωση της ελληνικής παροικίας σταδιακά από τα μέσα του 19ου αιώνα. Έτσι σήμερα η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα της Βενετίας αριθμεί 130 μέλη και στην ευρύτερη περιοχή του Βένετο διαβιούν περίπου 500 ελληνικές οικογένειες.

Σταθερή αλλά οπωσδήποτε ολιγάριθμη συγκριτικά προς τις βενετοκρατούμενες περιοχές φαίνεται η παρουσία των Ελλήνων από την ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας. Η επικράτηση

των Τούρκων και τα βάρη του ζυγού δεν ευνόησαν τη μετακίνηση πολυάριθμων μαζών από το μακεδονικό χώρο. Η βαθμιαία ανάπτυξη της κινητικότητας Μακεδόνων προς τη Βενετία κατά το 17ο αι. σχετίζεται με το εμπόριο γι' αυτό και η παρουσία τους διατηρούσε το ειδικό της βάρος στις εξελίξεις, όπως βεβαιώνουν πολλές ιστορικές πηγές και αρχειακές έρευνες. Μετά τον Ιωάννη Βελούδο (στη σύνθεση "Ελλήνων Ορθοδόξων Αποικία εν Βενετία", Βενετία 1893) πολύτιμες πληροφορίες έφερε στο φως ο Κωνσταντίνος Δ. Μέρτζιος, αφού αναδίφηση στα δύο μητρώα εγγράφων της Ελληνικής Αδελφότητας στα βιβλία βαπτίσεων (15 περιπτώσεις) και γάμων (18 καταγραφές), όπως και στους φακέλους των συμβολαιογράφων VELANO (23 έγγραφα για την εμπορική δράση Μακεδόνων μόνο των αρχών του 18ου αι.) Σποραδικά στοιχεία παρέχουν οι έρευνες συγχρόνων ιστορικών και κυρίως η έκδοση των Μ.Ι. Μανούσακα - Ιω. Γ. Σκουλά "Τα ληξιαρχικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας. Α' Πράξεις γάμων (1599 - 1815)" (Βενετία 1993).

Στις 34 εγγραφές Ελλήνων Μακεδόνων μεταξύ των ετών 1576 - 1814 στα δύο μητρώα της Αδελφότητας καταγράφονται γενικά ως Μακεδόνες δύο, από τους οποίους ο ένας είναι ο Ναουσαίος γιατρός Κωνστ. Φλέβας. Επίσης, ως τόπος καταγωγής δηλώνονται η Θεσσαλονίκη (προφανώς και γειτονικές πόλεις και περιοχές) σε οκτώ μέλη, η Σιάτιστα σε επτά, η Καστοριά σε έξι, η Μοσχόπολη σε έξι, οι Βελεγράδες σε τρεις εγγραφές, η Βέροια και η Φιλιππούπολη από μία φορά. Παρατίθενται με χρονολογική σειρά τα ονόματα και τα έτη εγγραφής στα μητρώα:

Δημήτριος Μιχαήλ, Βελεγράδες, 1576. Δημήτριος Μιχαήλ, Βέροια, 1582 - 1607. Δημήτριος Χατζής, Βελεγράδες, 1639 - 1648. Κωνσταντίνος Βούλγαρης, Θεσσαλονίκη, 1669-1686. Γεώργιος Μπέντος, Μοσχόπολη, 1675. Αμβρόσιος Νικολάου ή Νίκου, Καστοριά 1688. Ηλίας Δήμου,

Καστοριά, 1689. Μανώλης Μιχαήλ, Καστοριά, 1689 - 1705. Νικόλαος Κανέλλης, Θεσσαλονίκη, 1689 - 1715. Δημήτριος Μπέντος, Μοσχόπολη 1696 - 1698. Δημήτριος Πέτρος, Σιάτιστα, 1698 - 1702. Μιχαήλ Γεωργίου, Μοσχόπολη, 1698 - 1705. Ιωάννης Γ. Παππάς, Μοσχόπολη, 1701. Ιωάννης Θεοδώρου, Νεράντζης, Σιάτιστα 1701 - 1712. Γεώργιος Γεωργίου Πέγιος, Σιάτιστα 1702 - 1705. Ιωάννης Γεωργίου Πέγιος (ο Κ.Δ. Μέρτζιος αποδίδει: Γεώργιος Ιωάννου, αλλά σε πιστοποιητικό τον μεταγράφει ως Ιωάννη), Σιάτιστα, 1702 - 1708. Γεώργιος Ρούσης, Σιάτιστα, 1702 - 1705. Γεώργιος Πάντος, Σιάτιστα 1705 - 1708. Μανώλης Χατζηφιλίππου, Θεσσαλονίκη, 1706. Παναγιώτης Κώστας, Μακεδονία, 1706. Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου Πάικος, Σιάτιστα, 1708. Γεώργιος Σίμος, Μοσχόπολη, 1708. Μανώλης Δημητρίου, Φιλιππούπολη, 1708. Ανδρόνικος Χατζής (Θωμάς), Θεσσαλονίκη, 1710 - 1723. Αδάμος Γύρας, Μοσχόπολη, 1718 - 1727. Εμμανουήλ Χατζηθωμάς, Θεσσαλονίκη, 1725. Πέτρος Τζιαφώνης, Καστοριά, 1734. Γεώργιος Τζιαφώνης, Καστοριά, 1734 - 1745. Χρήστος Δημητρίου, Καστοριά, 1734. Χρήστος Γιάννης (Ιωάννου;), Θεσσαλονίκη, 1756 - 1785. Παναγιώτης Ανδρονίκου Πάικος, Θεσσαλονίκη, 1722 - 1785. Αντώνιος Γεωργίου, Θεσσαλονίκη, 1785 - 1806. Ιωάννης Διονυσίου, Βελεγράδες, 1792. Κωνσταντίνος Φλέβας, Μακεδονία (=Νάουσα), 1798-1814.

Εμποροι, ράφτες, τεχνίτες, και υπάλληλοι, δύο ιατροφιλόσοφοι συγκαταλέγονται σ' αυτά τα άξια τέκνα της Μακεδονίας, που ξενιτεύονται επιθυμώντας να βελτιώσουν τη ζωή τους, να ενισχύσουν τις ιδιαίτερες πατρίδες τους ή να σπουδάσουν και να γνωρίσουν τον κόσμο, πέρα από τα σκοτάδια της οθωμανικής σκλαβιάς. Προφανώς τα πολύτιμα στοιχεία γύρω από τη δράση τους είναι ελλιπή. Σ' αυτούς λ.χ. μπορεί να συμπεριληφθεί ο Δημήτριος Θεσσαλονικιός (ο ίδιος με τον "τζιμαδόρο" Δημήτρη του Ανδρονίκου;). Ο Δημήτριος όντας μέλος της Αδελφότητας αναδείχτηκε στο αξίωμα του "γαστόλδου"

(GASTOLDUS, δηλ. πρόεδρος του Συμβουλίου της Αδελφότητας), για το οποίο γίνεται πρώτη μνεία την 17 Φεβρουαρίου 1521 και τελευταία την 8 Δεκεμβρίου 1522. Το ίδιο ισχύει για τους καταγόμενους από τη Θεσσαλονίκη "επιστάτες" (GUARDIANI) της αδελφότητας Αντώνιο Γεώργιο Νιννή (1796 και 1805), Ιωάννη Νιννή (1824), Χρήστο Νιννή (1830, 1837, 1843, 1847, 1850, 1864-66), όπως διαβάζουμε στους πίνακες του Ιωάννη Βελούδου. Εκτός αυτών αξιώματα διοικητικά άσκησαν οι Γεώργιος Πέγιος (γαστόλδος 1703-1705) και ο Γεώργιος Τζιαφρώνης ("Βικάριος", AVICARIO, είδος αντιπροέδρου, 1745).

Όσοι εγγράφονται στα μητρώα της Ελληνικής Αδελφότητας συνεργάζονται και πλαισιώνονται από ένα σημαντικό αριθμό ναυτικών και κυρίως εμπορευομένων Μακεδόνων που ενεργούν για κάποιο διάστημα στη Βενετία. Ήδη από το 1615 ο Αθανάσιος Γιάννης, Έλληνα εκ Θεσσαλονίκης, εντοπίζεται στα σωζόμενα συμβολαιογραφικά έγγραφα. Από έγγραφα των ετών 1705, 1708, 1710, 1717 συνάγονται μορφές συνεργασίας του Γεωργίου Πέγιου, του αδελφού του Ιωάννη Γεωργίου Πέγιου, του γιου αυτού Πανταζή Ιω. Πέγιου και του Ιωάννη Θ. Νεράντζη με τους Μοσχοπολίτες Αλέξιο Γεώγιο Σιδέρη, Αντώνιο Γύρα, Γεώργιο Βρετό, τον Μιχαήλ Ιω. Πέγιο (Καστοριά), τους Σιατιστινούς Μιχαήλ Μάνου Χατζή και Κωνσταντίνο Παπαδημητρίου Πάικο Ο.Κ.Π. Πάικος υπογράφει, επίσης πληρεξούσιο (1708), ένορκη κατάθεση για νομοματικές ισουτιμίες (1709), πιστοποιεί ταυτότητα (1710). οι Μοσχοπολίτες Μιχαήλ Γεωργίου, Αλ. Γ. Σιδέρης, Νικόλαος Σταύρου, Σπυρίδων Δήμου Παπός και ο Σιατιστινός Τριαντάφυλλος Θεοδώρου συνυπογράφουν αίτηση της Αδελφότητας προς τις βενετικές αρχές (1699). Εκκρεμότητες του Γεωργίου Ρούση αναφέρονται σε πληρεξούσια των ετών 1708 και 1710. Ο Γεώργιος Σίμος (Μοσχόπολη) ορίζει πληρεξούσιο στα

1708, όπως και ο Ανδρόνικος Χατζή Θωμά (Θεσσαλονίκη) στα 1715, για εμπορικές υποθέσεις.

Τα έγγραφα που δημοσίευσε ο Κων. Δ. Μέρτζιος επιβεβαιώνουν ότι τουλάχιστον στις αρχές του 18ου αιώνα η Βενετία αποτελούσε βασικό κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου πολλών Μακεδόνων εμπόρων. Επιβεβαιώνονται εμπορικές δοσοληψίες των θεσσαλονικιών Μανωλάκη Κατακάλου Καστρίτση (1705), Μαλάκη Ιακώβ Καστρίτση (1711), Νικόλα Χατζή Ιωάννου (1710, 1712), καπετάνιου Δούκα Μαυρουδή του Μαυρουδή (1709, 1710), Κυριακού Ανδρέα του Ανδρέα (17120, Παναγιώτη Κωνστ. Πάικου (1715), Γεωργάκη Μανώλην (1711, 1715), Κωνσταντίνου Ιω. Ιωάννου (1709). Επίσης, καταγράφονται οικονομικές ενέργειες των Σιατιστινών Νίκου Δήμου του Δήμου (1709), Νίκου Νικολάου Δούκα (1708, 1709), Αργύρη Παπαπαύλου (1709), των Κοζανιτών Δήμου Δελή (σε πληρεξούσια των ετών 1708, 1709, 1710), του Μπαλάση Ιω. Ιωάννου (1709) από την Καστοριά, του Πρόκου Θωμά από τα Βελέγραδα (1708, 1710) και του Ράφτη Ζήσιμου Δημητρίου εκ Μακεδονίας (1710).

Σημαντικές στιγμές στη ζωή τόσο των μονίμως εγκαταστημένων στην πόλη των Δόγηδων όσο και των διερχομένων ή των προσωρινών κατοίκων της αποτυπώνονται στα περιεχόμενα των βιβλίων που διατηρούσαν οι εφημέριοι του Αγίου Γεωργίου για τους γάμους και τις βαπτίσεις. Προκύπτουν στοιχεία που διευρύνουν τις γνώσεις για την προσωπογραφία των Μακεδόνων της Βενετίας. Μετά την πλήρη έκδοσή τους (κι ενώ αναμένονται τα ευρετήρια), οι 18 γάμοι αρρένων Μακεδόνων (και ένα διαζύγιο με μικρή σύγχυση χρονολογιών και ονομάτων), τους οποίους εντόπισε ο Κ.Δ. Μέρτζιος, αυξάνονται: από το 1638 ως το 1810 νυμφεύονται στη Βενετία 20 άρρενες Μακεδόνες και τέσσερις νέφες με μακεδονική ρίζα. Σαφείς ενδείξεις για σύνδεση με μακεδονικές οικογένειες προκύπτουν για α-

κόμη τέσσερις γαμπρούς. Αδιευκρίνιστη μένει η ακριβής καταγωγή του Γεωργίου Ιωάννου από τη Ρούμελη (1693).

Κατά χρονολογική σειρά και με την ορθογραφία των εγγράφων οι νυμφευμένοι είναι: Αντζόλα Σαλονικεΐα, 1638. Κωνσταντίνος Βούλγαρης, 1665 (μέλος της Αδελφότητας). Αντωνία Βερνάρδη "πρώην Αγαρηνή από την Καβάλα", 1671. Γεώργιος Μενεξές, 1672 (πιθανή συγγένεια με τον Δημήτριο Μενεξέ, Θεσσαλονικέα της Βενετίας και την οικογένεια προκρίτων της Θεσσαλονίκης). Δημήτριος Σαλονικιός, 1673. Μιχαήλ Πελογραδινός, 1675. Αναστάσιος Ιωάννου από τα Σκόπια Ρούμελης, 1685. Κωνσταντίνος Εμμανουήλ από Καστοριάν, 1688 (ο Κ.Δ. Μέρτζιος: Κωνσταντίνος Εμμ. Σκέντου, 1696). Δημήτριος Καράντζιας Πέτρου και Περίνας από Θεσσαλονίκης, 1688. Μανώλης του Μιχαήλ, 1689 (μέλος της Αδελφότητας). Εμμανουήλ υιός Δημητρίου από την Καστοριάν, 1690 (1691 βάπτισμα υιού του Γεωργίου, 1695 δεύτερη παντρεία της συζύγου Μαρίας Τουρκοπούλας και ακύρωσή της στα 1696).

Χριστόδουλος Βιτζέντζης από Καστωριάν (Χρ. Βιτζέντζος, κατά Κ.Δ. Μέρτζιο), 1695. Κωνσταντίνος Δημητρίου από τη Ρούμελη, 1695 (ακυρωτική απόφαση γάμου στα 1696, λόγω ισχύος προηγούμενου γάμου της νύφης - ο Κ.Δ. Μέρτζιος συσχετίζει με τον Κωνσταντίνο Εμμανουήλ Σκέντου) και 1696 (δεύτερος γάμος). Ιωάννης Μιχαήλ Δεμέλη από Καστωριάν, 1696 (Κ.Δ. Μέρτζιος: Ιω. Μιχ. Θεμελή). Λάσκαρης του Ιωάννου από Θεσσαλονίκη, 1699 (Κ.Δ. Μέρτζιος: 1669). Μιχαήλ Πέγιος του Ιωάννου από Καστοριάν, 1706. Ιωάννης Σκέντος, 1726 (ο Κ.Δ. Μέρτζιος τον θεωρεί Καστορινό). Μαρία του Δημητρίου Αντύπα και της Αικατερίνης, 1745 (εγγονή του Θεσσαλονικέα Δημητρίου Αντύπα και της Αικατερίνης, 1745 (εγγονή του Θεσσαλονικέα Δημητρίου Καραντζιά). Λασκαράκης Αγγελάκης εκ Θεσσαλονίκης, 1765 (Κ.Δ.Μ.: Λάσκαρης Αγγελά-

κης). Γεώργιος Συνδέρης εκ Καστορίας, 1768 (Κ.Δ.Μ.: Γεώργιος Σόδερας). Πασχονάλης Δημητρίου από Θεσσαλονίκη, 1771 (Κ.Δ.Μ.: Πασχάλης Δημητρίου) και 1777 (δεύτερος γάμος ως Πασχονάλης Πάσχος του Δημητρίου από Θεσσαλονίκη). Νικόλαος Παπαπολίζος Θεσσαλονικεύς, 1772. Κωνσταντίνος Ποποβίκης εκ Κοζάνης, 1773 (πράξη αρραβώνα καταγραμμένη ξεχωριστά). Νικόλαος Θεοδώρου εκ Θεσσαλονίκης, 1780 Μαΐου 21 (ο Κ.Δ. Μέρτζιος: 1730 (!) Μαΐου 8 βάπτισμα υιού του Κωνσταντίνου). Νικόλαος Μαυροδόγλος Ιωάννου εκ Θεσσαλονίκης, 1793. Αντώνιος Ιωάννου Αντωνόπουλος Θεσσαλονικεύς, 1804 (πιθανώς ο γνωστός υποστηρικτής του επαναστατικού Αγώνα στα 1821). Αλεξάνδρα Αντωνίου από Σιάτιστα της Μακεδονίας, 1810.

Δηλωτικές των κοινωνικών νοοτροπιών και των συναναστροφών που απορρέουν από αυτές είναι οι καταγραμμένες αναφορές Μακεδόνων ως "παραινύμφων", "μαρτύρων", "κουμπάρων", "αναδόχων" σε 21 γάμους (και σε δύο αδιασταύρωτες πληροφορίες: 1695 Μάρκος Πετροβίτης από Ρούμελη και 1773 Νικόλαος Κανέλις). Με χρονολογική διαδοχή οι Έλληνες από την ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας που παρίστανται και πιστοποιούν τη συνένωση με τα δεσμά του γάμου είναι:

1638 Δημήτριος Σαλνικεύς. 1672 Δημήτριος Μενεξές (1637, 1638, 1641 βαπτίζονται οι κόρες του Μαριέττα, Φιορέντζα και Ελένη). 1685 Ράλλης Καστοριανός, Ρούσος Καστοριανός. 1686 Δημητράκης Νικολό Αντριάνου πολίτης. 1689 Μανώλης Καστοριανός (ίσως ο ίδιος ο Μανώλης του Μιχαήλ που εντοπίζεται και σε τέσσερις γάμους των ετών 1693, 1695, 1696 ως κουμπάρος), Σταμάτης Καστοριά. 1690 Γεώργιος Πέγιος (και σε γάμο του 1696), Παλεολόγος Κασαντριάς (1690 βάπτισμα του Αντωνίου υιού του Παύλου Κασσανδριανού). 1695 Δημήτριος Καρατζάς, Παναγιώτης του Μιχαήλ (ο ίδιος σε τρεις άλλους γάμους

των ετών 1695 και 1696), Χριστόφορος (=Χριστόδουλος) Βιτζέντζος. 1696 ο λογιότατος του Φλαγγινητανού Φροντιστηρίου διδάσκαλος Ιωάννης Χαλκιάς (Χαλκεύς ή Χαλκιάς από τη Μοσχόπολη - τεκμηρίωση της εκπαιδευτικής του δράσης από τον Αθ. Ε Καραθανάση). 1699 Γρηγόριος αρχιεπίσκοπος Φιλίππου και Δράμας. 1720 *sra* (=σινιόρα) Άννα Μακεδονία, 1723 Μυχαήλ Σήμος από Μοσχόπολη. 1730 Νικόλαος Αποστόλης εκ Μακεδονίας. 1772 Χρίστος Σκούρτος από Θεσσαλονίκη (Κ.Δ. Μέρτζιος: Χρήστος Σκούρτης - ίσως ο ίδιος με τον Χρήστο Σαλονικιό που η κόρη του Αικατερίνη βαπτίζεται στα 1742). 1773 Γεώργιος Σιδέρις (πιθανώς ο ίδιος που νυμφεύεται στα 1768). 1778 Κωνσταντίνος Γεωργίου ο εκ Φιλίππου πόλεως. 1802 Αντώνιος Νινής.

Εκτός από τις βαπτίσεις των ετών 1637, 1639, 1641, 1690, 1691, 1742, 1730 (ή μάλλον 1780), τις οποίες ήδη αναφέραμε, από τον Κων. Δ. Μέρτζιο δημοσιεύτηκαν και οι ακόλουθες: 1621 Ιάκωβος υιός Αντωνίου Πασχάλη από την Κασσάνδρα και της Ριόζας. 1644 Γεώργιος υιός του Λαμπριανού Νίκου από την Κιότζια (=Κορυτσά) και της Ριόζας. 1645 Σμεράλδα του Ιωάννου Μαβρόαδης εκ Θεσσαλονίκης και Μπεγενλίας. 1656 Γρηγόριος (όντας πρότερον αγαρηνός εκ Θεσσαλονίκης εβαπτίσθη από τον ανάδοχον Μάρκον Λυκούδη). 1691, 1700, 1703 Μιχαήλ, Μαρία και Ζανέτος των Εμμανουήλ Σκέντου από την Καστοριάν και Πιερίνας Αβραμοπούλας.

Χωρίς να εξαντλούν την έρευνα, τα αρχειακά στοιχεία που ως τώρα προέκυψαν γύρω από τις οικονομικές -κυρίως εμπορικές- δραστηριότητες, τις θρησκευτικές παραδοχές, τις οικογενειακές και διαπροσωπικές σχέσεις των Ελλήνων είτε ως μελών της Ελληνικής Αδελφότητας και εγκαταστημένων στη Βενετία είτε ως περαστικών εμπόρων που πρόσκαιρα διέμεναν στη βενετική επικράτεια, επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας μικρής αλλά δυναμικής ομάδας Μακεδόνων εμπόρων, τεχνιτών, ναυτικών, γυναικών και των

τέκνων τους. Η προσωπογραφία των Μακεδόνων της Βενετίας δεν περιορίζεται, συνεπώς, στους λογίους, τους σπουδαστές, τους ιερωμένους. Και άλλοι άνθρωποι, απλοί και ενεργητικοί άφησαν ίχνη της παρουσίας τους σ' αυτό το σπουδαίο κέντρο του αποδήμου Ελληνισμού, τη Βενετία. Η προσωπογραφία τους ανασυντίθεται με βάση το περιεχόμενο των συμβολαιογραφικών αρχείων των βιβλίων των γάμων και των βαπτίσεων. Πολύτιμες πληροφορίες έρχονται ολοένα στο φως, για να μεγαλώσουν τη γοητεία του ιστορημένου χρόνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ιωάννης Βελλούδος, *Ελλήνων Ορθοδόξων αποικία εν Βενετία*, Βενετία 1893

Κωνσταντίνος Δ. Μέρτζιος, *Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947.

Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη 1969.

Κων. Ι. Γιαννακόπουλος, *Ελληνες λόγιοι εις τη Βενετίαν*, Αθήνα 1965.

Φανή Μαυροειδή - Πλουμίδη, "Οι πρώτοι πρόεδροι της Ελληνικής Αδελφότητας της Βενετίας (1498-1558)", *Θησαυρίσματα* 7/1970, σ. 172-181.

Φανή Μαυροειδή - Πλουμίδη, "Συμβολή στην Ιστορία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας στο ΙΣΤ' αιώνα", Εκδοση του Β' μητρώου εγγράφων (1533-1562), Αθήνα 1976.

Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης, *Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας*, Θεσσαλονίκη 1986.

Μ.Ι. Μανούσας, "Επισκόπηση της Ιστορίας της Ελληνικής Ορθόδοξης Αδελφότητας της Βενετίας (1498-1953)", *Τα Ιστορικά* 11/1989, σ. 243-164.

Μ.Ι. Μανούσας - Ι.Σ. Σκουλάς, *Τα ληξιαρχικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας. Α' Πράξεις γάμων (1599-1815)*, Βενετία 1993.

F. BRAUDEL -G.DUBY κ.α, *Η Μεσόγειος. Άνθρωποι και πολιτισμική κληρονομιά*, Αθήνα 1998 (2η ανατύπωση), ιδίως Βενετία, σ. 143- 174.

Ο όσιος Θεοφάνης ο πολιούχος Αγιος Ναούσης

από την “Φωνή της Ναούσης”

φύλλο 541, 19 Αυγούστου 1962

Η Νάουσα τιμά στις 19 Αυγούστου την μνήμη του πολιούχου της Αγίου Θεοφάνους του εξ' Ιωαννίνων. Επί της ευκαιρία νομιζομεν σκόπιμον να δώσωμεν ολίγα στοιχεία περί του νεωτέρου αυτού Αγίου του οποίου ο βίος συνεδέθη με την πόλιν μας.

Ο ιστορικός Στουγιαννάκης που έγραψε την ιστορίαν της Ναούσης βάσει των χειρογράφων του Πλαταρίδη, μας δίδει αρκετές πληροφορίες για τον Οσιο Θεοφάνη, για τον οποίον επίσης έγραψαν ο ιατρός Χ.Χ. Πετρίδης εις την “Ακολουθίαν του Οσίου Θεοφάνους” εκδοθείσαν εις Θεσσαλονίκην το 1882 και παλαιότερον, το 1764 ο Πολ. Χατζηδημητρίου.

Ο Θεοφάνης κατήγετο από περιφανή οικογένειαν των Ιωαννίνων και εμόναζε κατά τον 14ον αιώνα εις την μονήν του Δοχειαρίου του Αγίου Ορους, ως ηγούμενος αυτής. Τότε ακριβώς είχαν αρχίσει και η κατάλυσις του Βυζαντινού κράτους και η προσπάθεια των Τούρκων να εξισλαμίσουν τους χριστιανούς. Μεταξύ των νέων και νεανίδων που είχαν αρπάξει τότε οι Τούρκοι ήταν και ένας ανεψιός του Αγίου Θεοφάνους.

Δια να τον σώση από τον εξισλαμισμόν ο Αγιος αναγκάσθηκε να πάη εις την Κωνσταντινούπολιν. Πράγματι κατάφερε να τον γλυτώση και να τον φέρη στο μοναστήρι, αλλά δεν ήταν δυνατή πλέον η παραμονή των εις το Άγιον Όρος. Διότι οι τούρκοι ανεκάλυψαν το κρησφύγετο τους κι έσπευσαν να τους ζητήσουν. Οι άλλοι όμως μοναχοί εφοβήθησαν μήπως ενοχοποιηθούν και οι ίδιοι δι' αυτό παρεκάλεσαν τόσον τον ηγούμενον Θεοφάνην όσον και τον κρυπτόμενον ανεψιόν του να φύγουν από το μοναστήρι.

Πράγματι ο Αγιος Θεοφάνης παραλαβών τον ανεψιόν του ανεχώρησεν και αφού περιπλανήθηκαν λίγον καιρόν κατέληξαν εις την Σκήτην του Προδρόμου η οποία ευρίσκεται πλησίον του Αλιάκμονος. Αφού έμειναν εκεί μερικά χρόνια και με την προσέλευσιν και άλλων μοναχών μετεβλήθη η Σκήτη εις τέλειον μοναστήρι, ο Αγιος Θεοφάνης εγκατέστησε τον ανεψιόν του ως ηγούμενον και

ανεχώρησε διά την αναζήτησιν άλλου μέρους να μονάση. Τα βήματά του των ωδήγησαν εις την ανατολικήν πλαγιάν της Τούρλιας όπου άρχισε να κτίξη το μοναστήρι των Ταξιαρχών εις την θέσιν όπου βρίσκεται σήμερα το εξωκκλήσι που ανηγέρθη εις τα ερείπια του παλαιού μοναστηριού.

Συμφώνως προς την παράδοσιν ο Θεοφάνης εργαζόταν μόνος του διά την ανέγερσιν του οικηματος. Δια την μεταφοράν όμως των υλικών, πέτρας κ.λπ. χρησιμοποιούσε ένα γαϊδουράκι που είχε φέρει από την μονήν Προδρόμου. Αυτό ακριβώς το γαϊδουράκι κατεσπαράχθη από πεινασμένη αρκούδα και έδωσε αφορμήν δια το πρώτον θαύμα του Αγίου, ο οποίος συνέλαβεν την αρκούδα και αφού της εφόρεσε σαμάρι την ανάγκασε να μεταφέρει αυτή πλέον τα υλικά της οικοδομής. Όταν δε τελείωσε το κτίσιμον, την απέλυσε καταρασθείς συγχρόνως να μη φανούν εις το μέλλον αρκούδες εις την περιοχή και τα γειτονικά βουνά. Από τότε, κατά την παράδοσιν πάντοτε, έχουν εξαφανισθή οι αρκούδες από τα μέρη μας.

Το πρώτον θαύμα του οσίου πατρός έδωσε την αφορμήν να θεωρηθεί ο Θεοφάνης ως θαυματουργός Αγιος και να τρέχουν προς αυτόν πολλοί πάσχοντες, επιζητούντες την θεραπεία των.

Ο όσιος Θεοφάνης απέθανεν εις την μονήν Προδρόμου όπου και ετάφη. Αργότερα μετεφέρθη στη Νάουσα το λείψανό του και ετοποθετήθη εις το μοναστήρι των Ταξιαρχών. Μετά την κατά το 1822 καταστροφήν του μοναστηριού διεσώθη η Αγία Κάρα, η οποία φυλάσσεται εντός αργυρής θήκης εις τον Ιερόν Ναόν της Παναγίας.

Το απολυτίκιον του Αγίου ο οποίος τιμάται ως πολιούχος της Ναούσης είναι το εξής:

“Μέγας ήλιος εξανατείλας εκ της πόλεως Ιωαννίνων, την δια δαιμόνων διώκεις σκοτόμαιναν και καταπλήττεις πιστών τα συστήματα των εν Ναούση των πλήθει των θαυμαστών σου, ω Θεόφανες Χριστώ τω Θεώ ικέτευε δωρησασθαι ημίν το μέγα έλεος.”

ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ “ΣΚΗΤΗ ΒΕΡΟΙΑΣ”

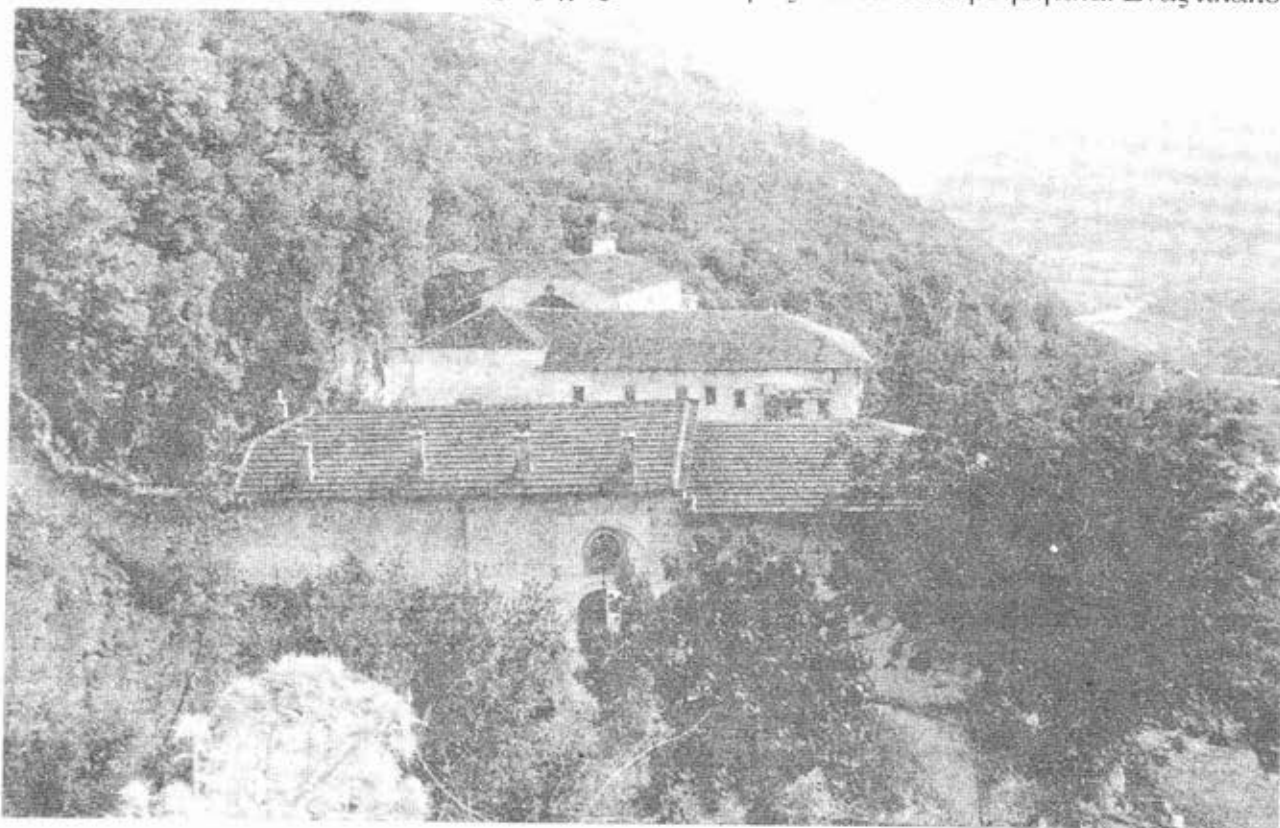
της Αναστασίας Πάπαρη
Αρχιτέκτονα Πολεοδόμου

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καθώς ο επισκέπτης ανεβαίνει στα Πιέρια μετά τη Γέφυρα του Αλιάκμονα επί της οδού Βεροίας - Βεργίνας, αισθάνεται όλο και περισσότερο να πλαταίνει ο ορίζοντάς του, ο Αλιάκμονας να χαμηλώνει και στα μάτια του να ξετυλίγονται, η μία πίσω από την άλλη, οι απότομες κορυφές των γύρω βουνών. Ο δρόμος δύσκολος, ανηφορικός. Σε κάποια στροφή ξεχωρίζει μακριά, πάνω από την πρωινή αχλή, και μέσα στο γαλάζιο του ουρανού, κάποιο δέντρο. Θα μου πείτε ένα δέντρο μέσα στις τόσες χιλιάδες που έχουν τα γύρω βουνά. Όμως ένα δέντρο ξεχωρί-

ζει. Δεν έχει μεγάλο ύψος κι απλώνει τα κλαδιά του οριζόντια. Το αειθαλές φύλλωμά του θαρρείς πως βρίσκεται σε αιώνια ακινησία, υποβάλλοντας τον θεατή σε θρησκευτική κατάνυξη. Είναι το δέντρο - σύμβολο. Και δεν μοιάζει καθόλου με τον φοίνικα της όασης στην έρημο διότι αυτό, καθώς ανηφορίζει κανείς, παρουσιάζεται όλο και πιο κοντά, ώσπου, αφήνοντάς το κανείς δεξιά του, αντικρίζει τον επιβλητικό κτιριακό όγκο της Μονής του Τιμίου Προδρόμου.

Η βαριά ξύλινη εξώπορτα οδηγεί στο αίθριο, με το ηγουμενείο, την κατοικία του φύλακα, τις αποθήκες και τα άλλα βοηθητικά. Ενας πλακο-

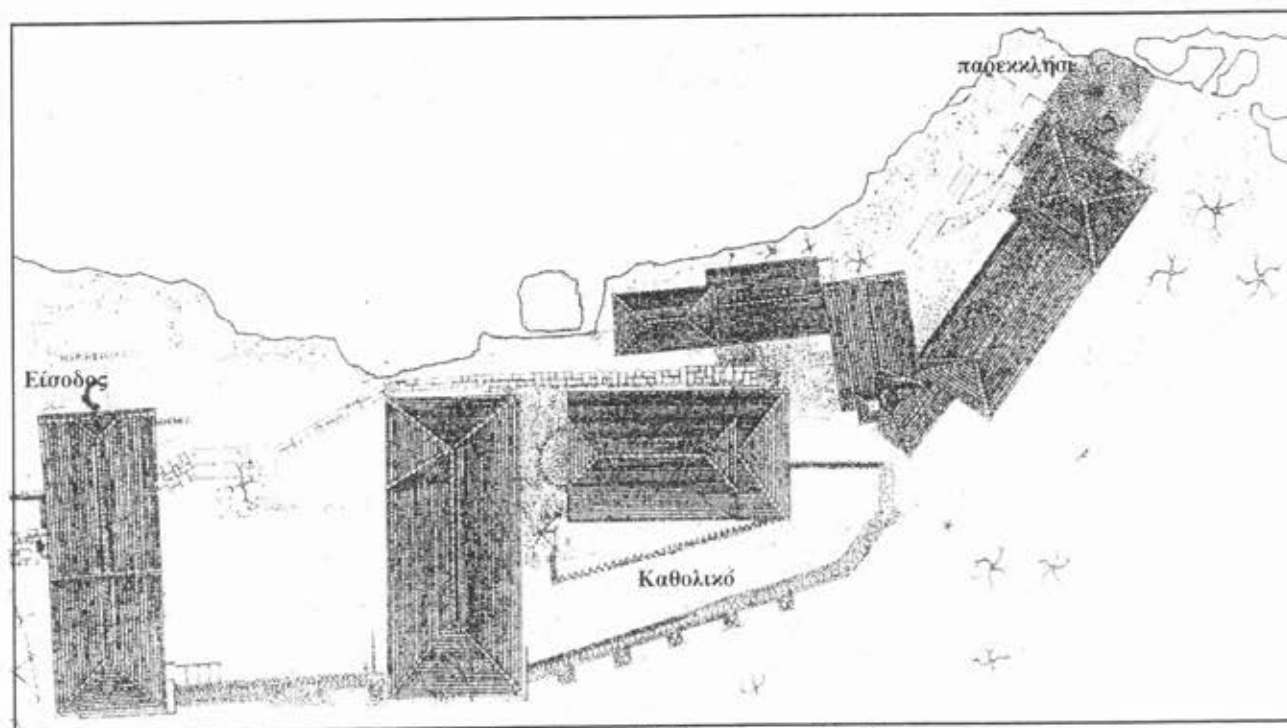


Γενική άποψη της Μονής

στρωμένος “δρόμος” με σκαλιά ενδιάμεσα λόγω της υψομετρικής διαφοράς των επιπέδων οδηγεί στον δεύτερο πυλώνα - “διαβατικό”, που με τη σειρά του αποκαλύπτει ένα δεύτερο αίθριο, όπου συναντά κανείς το Καθολικό, το αρχονταρίκι με ισόγειο χαγιάτι, την τραπεζαρία, το μαγειρείο και αποθήκες τροφίμων, τους ξενώνες και έναν ψυκτικό χώρο (μια μεγάλη κοιλότητα το βράχο), καθώς και ένα κτίσμα σε σχήμα Γ με ισόγειες αποθήκες και κοιτώνες στον όροφο που βλέπουν προς το χαγιάτι.

ρόλιθο λαξευμένες κατά καιρούς από διάφορους ασκητές που τις χρησιμοποιούσαν για ησυχαστήριά τους.

Σ’ όλη σχεδόν τη διάρκεια αυτής της διαδρομής, όπου τα αίθρια εναλλάσσονται με τὰ διαβατικά, ανοίγονται στον προσκυνητή θέες και φυγές και προοπτικές ανεπανάληπτες. Σε κάποια θέση μάλιστα, από κάποιο *belvedere* στα μισά αυτής της διαδρομής, μπορεί να έχει κανείς μια πανοραμική θέα της γύρω περιοχής, με το “πρά-



Γενικό τοπογραφικό διάγραμμα της Μονής

Συνεχίζοντας κανείς την πορεία του με την ίδια κατεύθυνση και περνώντας κάτω από την πτέρυγα των κοιτώνων του κτίσματος που ανέφερα και δίπλα στο ελαιοτριβείο, βρίσκεται σ’ ένα μικρό “ξέφωτο”, με την υπαίθρια σταύρωση (έργο πολύ πρόσφατο), μια σειρά κελιών με ιδιαίτερη τραπεζαρία και μαγειρείο, κάποιο άλλο κτίσμα σε συνέχεια του προηγούμενου, όπου λειτουργούσε ιερατική σχολή στις αρχές του αιώνα μας, και τέλος ένα ναΐσκο με βυζαντινές - πιθανότατα - τοιχογραφίες. Από κάποιο σημείο αυτού του ναού ξεκινά οπή μικρών διαστάσεων που οδηγεί διαδοχικά, αλλά πολύ δύσκολα και πολύ επικίνδυνα, σε μεγαλύτερες οπές στον πω-

σινο” ποτάμι στο βάθος - τον Αλιάκμονα ή Βίστριτσα - και τα γύρω τόσο απόκρημνα όσο και επιβλητικά βράχια της Τζαμάλλας.

Αριστερά διακρίνει κανείς τα ερείπια της μονής Καλήπετρας με το πρόσφατα κτισμένο εκκλησάκι, κάτω χαμηλά τη σκλήτη του Αγίου Αντωνίου του Νεότερου του Βεροιάως, και τη νεοενοχική της Μονής του Προδρομού.

II. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΕΛΑΦΟΥΣ

Το κτιριακό συγκρότημα της Μονής καταλαμβάνει μια έκταση δύο περίπου στρεμμάτων στο βουνό Πιέρια με κλίση προς τον ποταμό Αλιάκ-

μονα. Το πλάτωμα του γηπέδου της μονής διαμορφώθηκε μετά από λάξευση της πωρόπετρας του βράχου και σταδιακή ισοπέδωση. Επάνω από τον βράχο υπάρχει μεγαλύτερο πλάτωμα, όπου συναντά κανείς σήμερα έναν μεγάλο αριθμό ελαιόδεντρων. Για να επανέλθουμε στον πωρόλιθο του λαξευμένου βράχου, από το πιο απομακρυσμένο σημείο (γι' αυτόν που εισέρχεται από την κύρια είσοδο της Μονής), αρχίζουν ασκητηριά, "σκήτες" των μοναχών ή ορθότερα των ασκητών, λαξευμένα σ' αυτήν τη μαλακή πέτρα με υποτυπώδη και δύσκολη επικοινωνία μεταξύ τους καθώς και με τη Μονή.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

Η ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ Ή ΣΚΗΤΗ ΒΕΡΟΙΑΣ ευρίσκεται σε περιοχή όπου ένθεν και ένθεν του Αλιάκμονα δημιουργούνται, από τη βυζαντινή ακόμη εποχή, ασκητήρια, αγίασματα και μονές.

Η "Σκήτη Βέροιας" γίνεται τόπος παραμονής επί πέντε έτη του απολογητή του ησυχασμού Γρηγορίου Παλαμά, τὸν μετέπειτα μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Σήμερα σώζονται ακόμα το ησυχαστήριο, η εκκλησία (ναῖδριο Μεταμόρφωσης του Σωτήρος) και το αγίασμά του.

Η μονή άρχισε να κτίζεται γύρω στα 1326 ως σταυροπηγιακό μοναστήρι, υπό την υψηλή εποπτεία και προστασία του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Περί τα τέλη του 14ου αιώνα συγκεντρώνει πολλούς μοναχούς, ενώ κατά τον 16ο αιώνα οι μοναχοί φτάνουν τους 200. Στη σημαντική αύξηση του αριθμού των μοναχών καθώς και στην εν γένει αναβάθμιση της Σκήτης συνέβαλε τα μέγιστα ο Άγιος Διονύσιος ο νέος, ο οποίος επέτυχε τις μεταρρυθμίσεις:

α) Ανακαίνιση του Καθολικού της Σκήτης.

β) Μετατροπή του συστήματος της Σκήτης από ασκητικό σε κοινοβιακό.

Τόσση Σκήτη Βεροίας όσον και το Μοναστήρι του Λαζάρου, το αρχαιότερο της περιοχής, επυρπολήθησαν από τους Τούρκους του Εμπού

Λουμπούτ Πασά στις 30/3/1822, οπότε εκάησαν και τα σχετικά έγγραφα (χρυσόβουλα, σιγίλλια κ.λ.π./) και οι χειρόγραφοι κώδικες και έτσι εχάθησαν και οι πληροφορίες για την ίδρυση και την ιστορία των μοναστηριών της περιοχής. Από την πυρκαϊά εσώθη μόνο ο ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος ο οποίος διατηρεί μέχρι σήμερα εξαιρετες τοιχογραφίες, πιθανότατα βυζαντινές.

Ως αιτιολογία για την πυρπόληση είχαν οι Τούρκοι ότι οι μοναχοί βοήθησαν του επαναστάτες Έλληνες. Τότε κάηκε και η βιβλιοθήκη και σώθηκαν μόνο λίγα βιβλία, πολλά από τα οποία εκλάπησαν ύστερα ή πουλήθηκαν στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης.

Στη Σκήτη ανακαινίσθηκε το αργότερο το 1825 διότι οι ισολογισμοί εσόδων - εξόδων της αρχίζουν από τις 23 Απριλίου του 1825 (του Αγ. Γεωργίου).



Εξωτερική όψη της Μονής

Στα 1835 τελείωσε η ανακαίνιση του καθολικού της Μονής, όπως αναγράφει και η χρονολογία στο γείσο πάνω από την είσοδο του Ναού. Επόμενη ανακαίνιση έγινε το 1887. Το 1915 κήκε μια πτέρυγα κελιών, όταν λειτουργούσε ακόμη η Ιερατική Σχολή.

Το 1947 η Μονή λεηλατήθηκε. Ο δρόμος για τη Μονή από τον άξονα Βέροιας - Μελίκης υλοποιήθηκε το 1956-57. Το 1965 υφίσταται νέα ανακαίνιση.

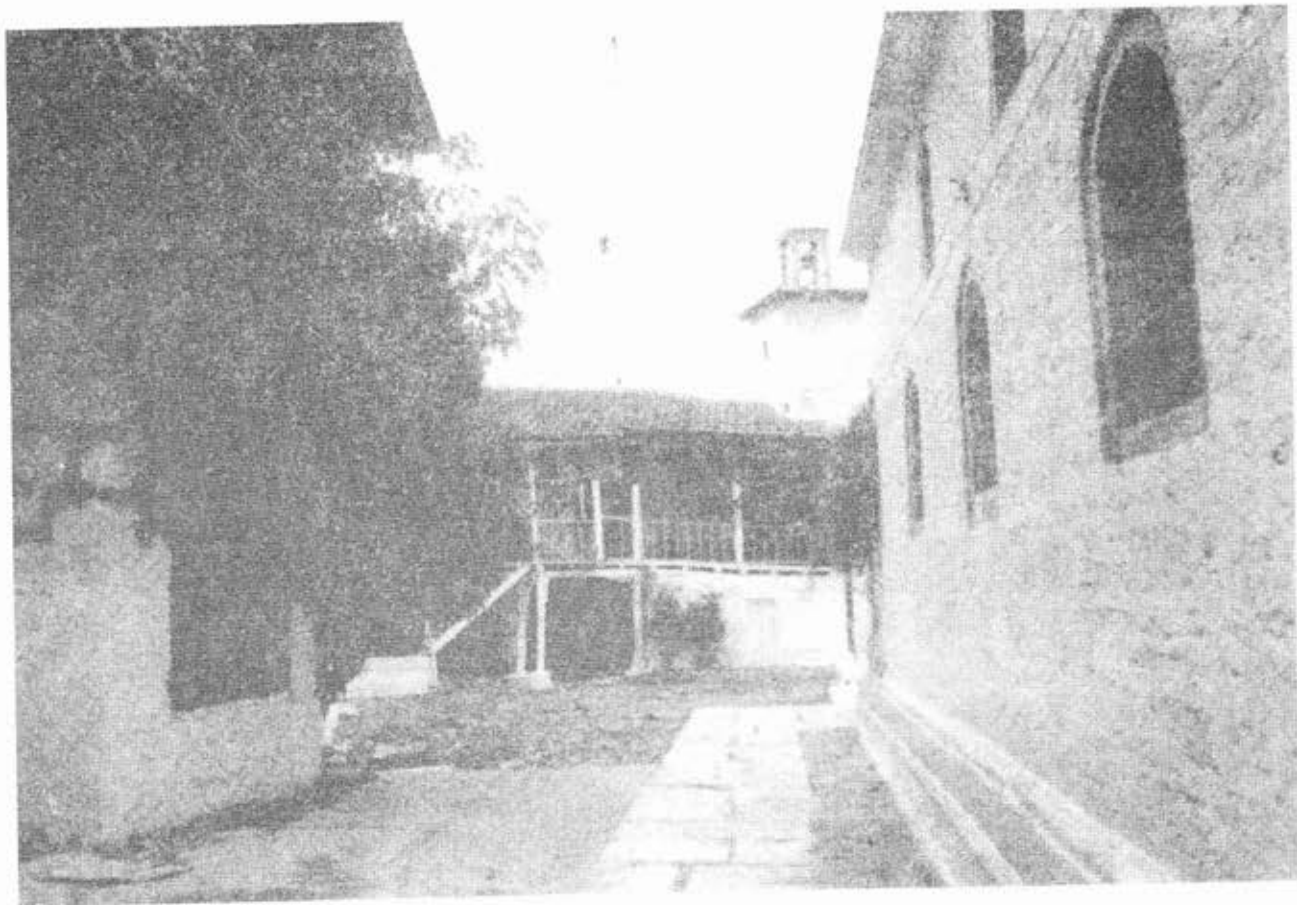
Οι περίοδοι ακμής και παρακμής στη μακρά ιστορία της Μονής εξαρτώνται από την εκάστοτε πολιτική συγκυρία και τη διοίκηση της Μονής. Τομή στην ιστορία της αποτελεί το έτος απελευθέρωσης της περιοχής (1912) οπότε η Μονή υπάγεται πλέον στη Μητρόπολη Βεροίας, Καμπανίας και Ναούσης, ενώ ταυτόχρονα απονούν τα σταυροπηγιακά της προνόμια που απέρρεαν από την προνομιακή σχέση της με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Η ιδιότητα της Σκήτης ως Σταυροπηγιακής Μονής επέτρεψε εις το πατριαρχείο να ασκεί πλήρη έλεγχο εις τη διοίκηση και τα οικονομικά της και εις τη Μονή να λαμβάνει οικονομική βοήθεια ακόμη και από τον κρατικό προϋπολογισμό της ορθόδοξης Ρωσίας της Μεγάλης Αικατερίνης, όπως αποδεικνύουν αποσπάσματα αλληλογραφίας που έχουν δημοσιευθεί.

Την περίοδο 1909-1915 λειτούργησε στη Μονή και Ιερατική Σχολή της οποίας διευθυντής ήταν ο πτυχιούχος της Χάλκης ιεροδιάκονος Αστέριος παπα-Αστερίου. Η σχολή είχε δύο τάξεις, την πέμπτη και την έκτη με είκοσι συνολικά μαθητές.

IV. ΓΕΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

Το κτιριακό συγκρότημα της Μονής διαρθρώνεται στα επί μέρους κτίσματα, όπως αυτά διακρίνονται στο γενικό τοπογραφικό σχέδιο. Γενι-



Εσωτερική αυλή της Μονής. Αριστερά η κρήνη με το κιόσκι, δεξιά το Καθολικό



Το καθολικό της Μονής. Βορειοανατολική όψη

κά πάντως μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι οι όγκοι είναι κτισμένοι κάθετα προς τη φυσική κλίση του εδάφους και επειδή η κεκλιμένη αυτή επιφάνεια δεν είναι επίπεδη, αλλά τείνει να γίνει πολυεδρική, τα κτίσματα δεν είναι γεωμετρικά παράλληλα μεταξύ τους. Το αξιόλογο σ' αυτήν την περίπτωση είναι ότι στη βασική και ελαφρά τεθλασμένη διαδρομή που είναι ορισμένη στη Μονή και που σαν αφετηρία έχει την κεντρική είσοδο και τέρμα της τον ναΐσκο της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, τα κτίσματα παρεμβάλλονται πάντοτε κάθετα και σε άμεση σχέση μ' αυτήν με μια σοφία και οικονομία στη διαδοχή των χρήσεων ανεπανάληπτες, έτσι ώστε ο χώρος να είναι άμεσα κατανοητός και οικείος. Το τελευταίο του γνώρισμα ενισχύεται και από τις γενικές διαστάσεις των κτισμένων όγκων και των αντιστοίχων εσωτερικών αυλών ώστε τελικά να πετυχαίνεται κάποια ισορροπία κενών και πλήρων και κάποια άνεση στην κίνηση. Αν και αυτός κατά πάσα πιθανότητα δεν ήταν ο στόχος των μαστόρων και μοναχών που τα έκτισαν, αφού η κάλυψη των πολλών αναγκών μέσα σε καθορι-

σμένο περίγυρο ήταν το βασικό πρόβλημα. Αυτές άλλωστε οι απαιτήσεις της μοναστικής ζωής από το ένα μέρος και από το άλλο οι μεγάλοι περιορισμοί που έθετε η γεωμετρία του εδάφους (μεγάλες κλίσεις, σκληρότητα εδάφους) είχαν σαν αποτέλεσμα τη "συσσώρευση" όγκων και κτισμάτων και τη στενότητα εδάφους του εσωτερικού της Μονής.

Η Μονή περιβάλλεται από έναν ψηλό τοίχο φτιαγμένο από πωρόλιθο (ύψος μέχρι 6 μ. και πάχος μέχρι 1.70 μ.) που ανά διαστήματα ενισχύεται από αντηρίδες (1.200 X 1.00 μ.). Τα άλλα κτίσματα πατούν άλλοτε με τη στενή και άλλοτε με τη φαρδιά πλευρά τους στον εξωτερικό αυτό τοίχο. Ο περιμετρικός τοίχος υπέστη ανακαινίσεις το 1856 (επί Αγαθαγγέλου ηγουμένου, βλ. σχετικές επιγραφές).

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σχέση του συγκροτήματος με το περιβάλλον του είναι σχέση οργανικότητας, ένταξης και αρ-



Η κρήνη έξω από τη Μονή

μονίας στο βαθμό που οι όγκοι διατάσσονται κυρίως παράλληλα με τις κλίσεις εδάφους, η κυρία διαδρομή κατά μήκος του συγκροτήματος χαράσσεται κάθετα προς τις κλίσεις, πολλοί χώροι όπως η “φιάλη”, ο ψυκτικός θάλαμος, ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος “ακουμπούν” ή σχηματίζονται σε κοιλότητες του βράχου από πωρόλιθο: το συγκρότημα εντάσσεται ομαλά στον ευρύτερο χώρο από άποψη κλίμακας, χρήσης υλικών και συνύπαρξης με τις ιδιαιτερότητες του φυσικού τοπίου.

Επί πλέον, η “Σκήτη” είναι απτή μαρτυρία των εξελικτικών φάσεων της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής στον τόπο μας. Το πλέον αυθεντικό κτίσμα, ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, παρ’ όλο το μικρό του μέγεθος, δίνει το μέτρο των δυνατοτήτων και της αισθητικής της βυζαντινής ναοδομίας. Στ’ άλλα κτίσματα, συμπεριλαμβανομένου και του Καθολικού, η υστεροβυζαντινή, η νεότερη μακεδονική και η λατρευτική αρχιτεκτονική εμπλέκονται σε ένα αδιαίρετο σήμερα σύνολο, όπου ο επισκέπτης συναντά συμπυκνωμένη τη νεότερη ιστορία του τόπου μας. Στα αρχιτεκτονικά μέλη των κτιρίων και τα διακοσμητικά μοτίβα, στην καθαρότητα

της μορφής, των στίλ και των ρυθμών, αντιτάσσουν την αρχιτεκτονική της “εξέλιξης” και των “επιρροών”, τη μείξη των αισθητικών κριτηρίων. Η έμφαση σε αυτή την εξελικτική πορεία αποκτά μεγάλο ειδικό βάρος καθώς η “Σκήτη”, ως χώρος μοναχισμού και λατρείας, αποτελεί a priori χώρο πολιτισμικά - και επομένως και αισθητι-

κά - φορτισμένο με το υπόβαθρο της Ορθοδοξίας. Η ενσωμάτωση αρχιτεκτονικών λεπτομερειών με υπόβαθρο ανατολικό, ακόμη και οθωμανικό, καταδεικνύει τη δημιουργική αφομοίωση διαφόρων αισθητικών κωδίκων της εποχής από τον κυρίαρχο μορφολογικό κώδικα της ορθόδοξης εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι η ΣΚΗΤΗ ΒΕΡΟΙΑΣ πρέπει να αναδειχθεί σε σημαντικό κέντρο της Ορθοδοξίας και να ανταποκριθεί στην ύψιστη τιμή που της επεφύλαξε ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Ως καθαγιασμένος τόπος θα πρέπει να επιτελεί τον πρωτίστο ρόλο του που είναι αυτός της λατρείας του Θεού. Οποιαδήποτε άλλη χρήση των κτισμάτων και υπαίθριων χώρων του θα πρέπει να ενισχύσει αυτή την ιδέα και να αναδεικνύει το συμβολισμό του υπέρτατου Οντος.

Το εύλογο ερώτημα που αναφύεται είναι ο τρόπος διατήρησης και ανάδειξης του συγκροτήματος της Μονής. Μερικά κτίσματα η μέρη τους έχουν υποστεί σημαντικές φθορές, ενώ μερικές από τις κατά καιρούς επεμβάσεις αλλοιώνουν

την πρόθεση της αρχικής μορφής. Η αποκατάσταση αυτών των κτιρίων καθίσταται επιβεβλημένη, ενώ απαιτείται εξειδικευμένη και πολυεδρική γνώση της τυπολογίας, της μορφολογίας και της οικοδομικής τέχνης της βυζαντινής (μακεδονικής) αρχιτεκτονικής. Γενικός κανόνας που ερμηνεύει και αξιοποιεί την ισχύουσα διεθνή νομοθεσία είναι ότι οι επεμβάσεις θα πρέπει να γίνονται κατά τρόπο ώστε η κατασκευή να αναδεικνύει της βασικές αρχές οργάνωσης και μορφής της ή τη μορφή που είχε σε μια πολύ σημαντική ιστορική φάση της. Οιαδήποτε επέμβαση θα πρέπει να σέβεται το “πνεύμα” του παλιού χωρίς να το προδίδει, αλλά και χωρίς να το μιμείται.

Η Σκήτη Βεροίας είναι επιτυχής συνδυασμός εκκλησιαστικής και μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Είναι οι πλατείες και οι δρόμοι που ονειρευτήκαμε, μέρος της ονειρεμένης πολιτείας που αναζητούμε από τότε που επιχειρήσαμε την πρώτη παιδική μας ζωγραφιά. Είναι ο πολυσήμαντος τόπος - medium - για την επικοινωνία με το Θείο. Είθε το μακεδονικό τοπίο, με τη δραματικότητα, την αειθαλλούσα φύση και το νερό ως στοιχείο κάθαρσης, να καθιστά αυτή την προσέγγιση εκτός από επιθυμητή και εφικτή.

Η Μονή Τιμίου Προδρόμου θα πρέπει όχι μόνο να διασωθεί, αλλά και να αναδειχθεί σε κέντρο του σύγχρονου θεολογικού προβληματισμού. Ο ευαίσθητος χώρος της Μακεδονίας έχει ανάγκη από πειστικά και διαχρονικά τεκμήρια για την αδιάλειπτη προσφορά της Μονής στα ιδανικά του Ελληνικού Πνεύματος και της Ορθοδοξίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βέη, Ν., Α., “Συμβολή εις την Ιστορία των Μονών των Μετεώρων”, Βυζαντίς 1 (1909).

2. Delacoulonche, M., “Missions scientifiques et litteraires, Memoire”, Le berceau de la puissance Macedonienne, Paris 1858.

3. Δυοβουνιώτου, Κ., “Θεοδόσιος Ζυγομάλας”, Θεολογία 1 (1923).

4. Heuzey, L., M., “Discours historiques,

Annuaire de l' Association pour l' Encouragement des etudes Greques en France”, 9 (1875).

5. Καντακουζηνού, Ι., “Ιστορία”, έκδοση Βόννης Ι.

6. Λαμπράκη, Γ., εις Δελτίο Χριστιανικής Αρχαιολογίας Εταιρείας (Δ.Χ.Α.Ε.), 4 (1904).

7. Μουτσόπουλου, Ν. Κ., “Μαθήματα αρχιτεκτονικής μορφολογίας”, Μακεδονική Αρχιτεκτονική, Συμβολή στην μελέτη της Ελληνικής οικίας, (δεύτερος κύκλος μαθημάτων), Θεσσαλονίκη 1971.

8. Μουτσόπουλου, Ν. Κ., “Λαϊκή αρχιτεκτονική της Βέροιας”, Αθήναι 1967, έκδοση Τ.Ε.Ε.

9. Μπούρα, Χ.Θ., “Μαθήματα Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής”, β' τόμος, σημειώσεις των δευτεροετών φοιτητών του ακαδ. έτους 1974 - 1975, κεφ. 15.03 “Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική”.

10. Ορλάνδου, Α., “Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική”, Αθήναι 1958.

11. Πυρρηνού, Π. Δ., “Εγγραφα αναφερόμενα εις την Πατριαρχικήν και Σταυροπηγιακήν Μονήν του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας)”, Βέροια 1978.

12. Χιονίδη, Γ. Χ., “Ιστορία της Βέροιας”, τ. Α' και Β', Βέροια 1960 και Θεσσαλονίκη 1970.

13. Χιονίδη, Γ. Χ., “Ιστορικά προβλήματα και μνημεία εκ της παραμονής του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά εις την περιοχήν Βεροίας”, Γρηγόριος Παλαμάς Ν (1967), 174-291 και σε ανάτυπο με ιδιαίτερη σελιδαρίθμηση, Θεσσαλονίκη 1967.

14. Χιονίδη, Γ. Χ., “Σύντομη Ιστορία του Χριστιανισμού στην περιοχή της Βέροιας”, Βέροια 1961.

15. Χιονίδη, Γ. Χ., Ο όσιος Αντώνιος ο Νέος, Βέροια 1965.

16. Uspensky: “Αποδημία εις τας μονάς των μετεώρων της Θεσσαλίας κατά το 1859” (ρωσιστί), Πετρούπολις 1896.

Αχιλλέα Φ. Γκούτα
Η ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

1822 - 1912, ενενήντα χρόνια αναμονής και δημιουργίας

της Λευκής Σαμαρά

“Δεκτή κάθε καλοπροαίρετη κριτική, έστω και πικρή. Η αγάπη μου για τη Νάουσα ίσως κάπου να με οδήγησε σε υπερβολές και σφάλματα”.

Είναι οι φράσεις στο τέλος του προλόγου, του βιβλίου που εξέδωσε ο ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ πολυγραφότατος και συνεργάτης μας στη ΝΙΑΟΥΣΤΑ επίτιμος δικηγόρος Αχιλλέας Γκούτας.

Η αγάπη του για τη Νάουσα είναι μεγάλη και πάντοτε την αποδεικνύει, όμως ο ορθολογισμός του, σε όσα αφορούν την ιστορία της πόλης και το έμπειρο ερευνητικό και κριτικό μάτι του, ποτέ δεν τον οδήγησαν σε υπερβολές.

Ετσι και σε αυτόν τον εξαιρετικά επιμελημένο τόμο των 140 σελίδων, δεν άφησε να τον παρασύρει ο συναισθηματισμός του ρομαντικού, που κρύβεται πίσω από τον τίτλο του δικηγόρου.

Ταξινόμησε και εξέδωσε, σ' αυτό το βιβλίο όλα τα άρθρα που κατά καιρούς είχε δημοσιεύσει στη ΝΙΑΟΥΣΤΑ και στη “Φωνή της Ναούσης” καθώς και μια πρωτοεμφανιζόμενη μελέτη του, για δίκαιο και δικαιοπραξίες, που έγραψε ειδικά για τη νεότερη ιστορία της πόλης και θα παρουσιαστεί στο κοινό της Νάουσας τον άλλο μήνα, με τον τίτλο -ΝΑΟΥΣΑ 19ος - 20ος αιώνας (μια έκδοση 400 σελίδων σε μεγάλο μέγεθος της ΠΟΛ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ).

Ο Αχιλλέας Γκούτας εκτός από τη δικηγορία, την οποία άριστα υπηρέτησε, δεν άφηνε ευκαιρία στον ελεύθερο χρόνο του, να μην ασχοληθεί με την αγαπημένη του δημοσιογραφία, με άρθρα σε εφημερίδες καθώς τη συγγραφή άλλων αυτοτελών εκδόσεων, όπως το “Νέο Οικογενειακό Δίκαιο” και τα “Μακρόσυρτα Χρόνια”.

Απόγονος της παλαιάς Ναουσαίικης οικογένειας των Γκουταίων γεννήθηκε στο Κάιρο, σπούδασε στη Γαλλική Εμπορική Σχολή και νομικά

στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Πολέμησε στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, πήρε ενεργό μέρος στην Αντίσταση κατά των Γερμανών και αυτή η ανεξαρτησία της σκέψης και των ιδεών του είναι διάχυτη σε όσα θέματα διαπραγματεύεται.

Ετσι και ο πιο απλός αναγνώστης, θα διαβάσει με ιδιαίτερη ευχαρίστηση τη Διακίνηση του εμπορίου στη Νάουσα του περασμένου αιώνα - Τις εργασιακές σχέσεις, Τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία της παλαιάς Νάουσας, ακόμη και για... παλαιούς ποδοσφαιρικούς αγώνες.

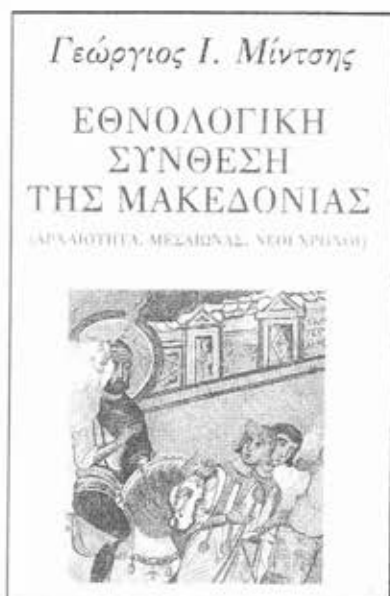
Και όλα αυτά αφιερωμένα στην πολύτιμη σύντροφο της ζωής του, τη γλυκύτατη για όλους μας “Ελενίτσα”.



Επαναστατικές κινήσεις στη Μακεδονία μετά το 1830

του Γεωργίου Ι. Μίντση

Απόσπασμα του βραβευμένου από την Ακαδημία Αθηνών βιβλίου του συνεργάτη μας Γεωργίου Μίντση "ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ, ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ, ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)" σελ 217-219, τον οποίο η Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας καθώς και η Συντακτική Επιτροπή της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" συγχάριρει.



Αμέσως μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1830), όπως ήταν φυσικό, οι πόθοι των Μακεδόνων για εθνική αποκατάσταση έλαβαν συγκεκριμένο περιεχόμενο: την ένωση με την ελεύθερη Ελλάδα. Γι' αυτό το λόγο, καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αι., η Μα-

κεδονία βρισκόταν σε επαναστατικό αναβρασμό, ο οποίος λάμβανε μορφή εξέγερσης κάθε φορά που οι διεθνείς συγκυρίες ήταν κατάλληλες. Επιπλέον, υπήρχαν δύο παράγοντες που επέτειναν αυτή την κατάσταση: α) η ίδρυση ελληνικών προξενείων σε πολλές μακεδονικές πόλεις (Θεσσαλονίκη 1833, Καβάλα 1835, Θάσος 1845, Σέρρες 1856, Μοναστήρι 1859), γεγονός που υποδηλώνει το ενδιαφέρον του νεοσύστατου ελληνικού κράτους για τον βόρειο ελληνισμό β) η ύπαρξη πολλών μακεδόνων προσφύγων στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, αρχικά αγωνιστών της επανάστασης, που παρέμειναν στο νότο, και κατόπιν νέων από τη Μακεδονία φοιτητών στο πανεπιστήμιο της Αθήνας. Αυτοί οι μακεδόνες πρόσφυγες οργανώνονταν σε φανερούς ή μυστικούς συλλόγους - ανάλογα με το αν η πολιτική του κράτους ήταν υπέρ ή κατά της "μεγάλης

ιδέας" - συλλόγους που καλλιεργούσαν την ιδέα επαναστάσεων στη Μακεδονία και στις άλλες υπόδουλες περιοχές, όπως η Εταιρεία Φιλορθόδοξων, η Οργάνωση Μακεδόνων Φοιτητών και κυρίως η Προπαρασκευαστική Επιτροπή των Μακεδόνων με πρόεδρο των Ανδρέα Πάικο. Κεντρική μορφή αυτών των συλλόγων επί τρεις δεκαετίες υπήρξε ο Τσάμης Καρατάσος, γιος του ναουσαίου οπλαρχηγού και αξιωματικός στον Ελληνικό στρατό, καθώς και ο στρατηγός Μακρυγιάννης, ο οποίος παρότρυνε τον οπλαρχηγό Ιλαρίωνα Καρατζόγλου να αναλάβει - για την προετοιμασία της επανάστασης - αρματολός στα Μαντεμοχώρια της Χαλκιδικής, όπου τελικά εκτελέστηκε από τους Τούρκους το 1841.

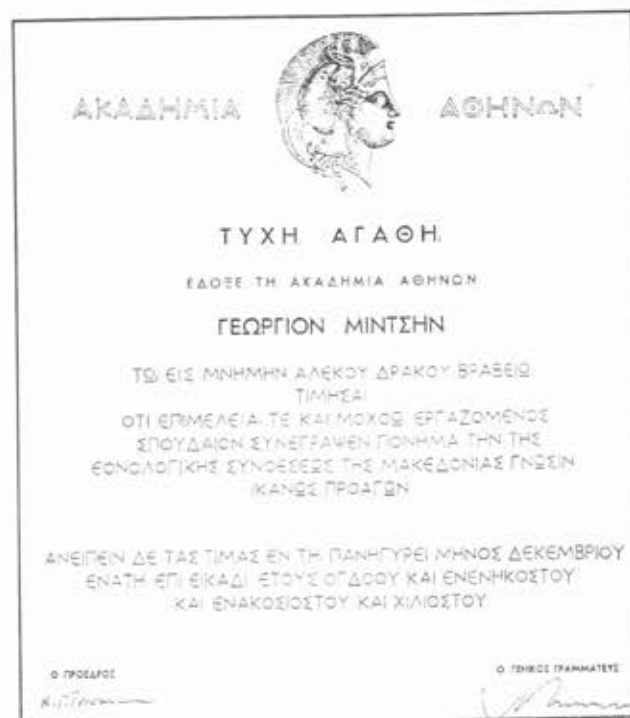
Η πρώτη κατάλληλη για επανάσταση διεθνής συγκυρία παρουσιάστηκε το 1939-1841 με την ανταρσία κατά του σουλτάνου εκ μέρους του καταγόμενου από την Καβάλα χεβίδη της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή (πατέρα του γνωστού Ιμπραήμ πασά). Ο Τσάμης Καρατάσος ξεκίνησε για τη Μακεδονία, αλλά εμποδίστηκε από θαλασσοταραχή και τελικά μαζί με πολλούς άλλους Μακεδόνες προτίμησε να πάνε στην Κρήτη, για να συμμετάσχουν στην εκεί επανάσταση κατά των Τούρκων όμως, η καταστολή της κρητικής επανάστασης αποθάρρυνε ανάλογες προσπάθειες στη Μακεδονία και στις άλλες υπόδουλες περιοχές. Μόνο ο οπλαρχηγός Βελέντζας κινήθηκε προς το Άγιο Όρος με πλοiάρια, αλλά πολύ σύντομα αναγκάστηκε να επιστρέψει στη Θεσσαλία, γιατί τουρκικός στρατός εισέβαλε στο

Αγιο Όρος με σκοπό να πνίξει στο αίμα κάθε απόπειρα επανάστασης. Η σημαντικότερη εξέγερση στη Μακεδονία μετά το 1821-1822 σημειώθηκε την άνοιξη του 1854 με την ευκαιρία της εμπλοκής της Τουρκίας στον ρωσοτουρκικό και κατόπιν στον Κριμαϊκό πόλεμο (1853-1856). Με την υποστήριξη του Οθωνα, σχηματίστηκαν τρία ένοπλα σώματα μακεδόνων προσφύγων που εισέβαλαν στη Μακεδονία για να προκαλέσουν τον γενικό ξεσηκωμό (ένα σώμα στη νοτιοδυτική Μακεδονία, ένα άλλο στον Ολυμπο και το τελευταίο υπό τον Τσάμη Καρατάσο που είχε τον τίτλο "αρχιστράτηγος της Μακεδονίας" στη Σιθωνία της Χαλκιδικής). Όμως, η διπλωματική και η στρατιωτική παρέμβαση των Αγγλογάλλων, που ήταν σύμμαχοι της Τουρκίας, εξανάγκασε αυτά τα ένοπλα σώματα να επιστρέψουν στο ελληνικό βασίλειο.

Νέα προσπάθεια εξέγερσης στη Μακεδονία σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της μεγάλης κρητικής επανάστασης του 1866-1869, με επικεφαλής τους Λεωνίδα Βούλγαρη και καπετάν-Γεωργάκη τον Μαδεμοχωριανό, οι οποίοι, με μικρή ένοπλη ομάδα 25-30 ατόμων, στα τέλη Απριλίου του 1866, αποβιβάστηκαν στην Ορμύλια Χαλκιδικής. Όμως, τους αποκήρυξε η ελληνική κυβέρνηση, η οποία έφτασε σε σημείο να ειδοποιήσει σχετικά τις οθωμανικές αρχές για να αποσείσει τυχόν ευθύνη της έτσι, μέχρι τον Ιούνιο του ιδίου έτους, οι Τούρκοι συνέλαβαν τον Βούλγαρη και σχεδόν όλους τους άντρες του. Όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι εκείνη την εποχή εκατοντάδες Μακεδόνες κατέβηκαν στην Κρήτη ως εθελοντές για να πολεμήσουν στη μεγάλη επανάσταση του 1866, αποδεικνύοντας μ' αυτό τον τρόπο την αδιάσπαστη ενότητα του ελληνισμού: ο μοναστηριώτης Αναστάσιος Βαφειάδης σχημάτισε εθελοντικό σώμα και σκοτώθηκε πολεμώντας στην Κρήτη, ενώ πολλοί εθελοντές έφυγαν και από το χωριό Μπούρι της Φλώρινας.

Η μεγαλύτερη κινητοποίηση του ελληνισμού της Μακεδονίας έλαβε χώρα τη διετία 1877-1878, σε περίοδο κρίσιμη για το μέλλον όλης της Βαλκανικής. Ήδη, είχαν προηγηθεί η επανάσταση της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης (καλοκαίρι του 1875) και των Βουλγάρων (Απρίλιος 1876), οι οποίες καταπνίγηκαν στο αίμα από τους Τούρκους. Έτσι, τον Δεκέμβριο του 1876 εκπρόσωποι

των ευρωπαϊκών δυνάμεων συνήλθαν στην Κωνσταντινούπολη για να ζητήσουν από την Υψηλή Πύλη ευρύτατες διοικητικές μεταρρυθμίσεις και τη δημιουργία δύο αυτόνομων βιλαετιών στην επαναστατημένη βουλγαρική περιοχή, ενώ η ρωσική διπλωματία πίεζε να περιληφθεί στο δυτικό βιλαέτι σχεδόν όλη η Μακεδονία, μολονότι δεν είχε καμιά ανάμειξη στη βουλγαρική επανάσταση. Οι Έλληνες της Μακεδονίας διέβλεψαν εγκαίρως τον κίνδυνο που διέτρεχαν γι' αυτό το λόγο, προσπάθησαν να αντιδράσουν με δεκάδες παραστάσεις και έγγραφες διαμαρτυρίες που τις υπέγραψαν χιλιάδες Έλληνες προς τους πρεσβευτές των μεγάλων δυνάμεων. Πραγματικά, ήταν εντυπωσιακή η κινητοποίηση των Μακεδόνων εκείνη την ιστορική στιγμή. Ενδεικτικά, αναφέρεται μόνο το Υπόμνημα προς εν Κωνσταντινουπόλει συνέδριον των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, το οποίο έστειλαν οι Εδεσσαίοι, όπου δήλωναν ότι είναι Έλληνες και δεν επιθυμούν να περιληφθεί η πόλη τους στο νέο βουλγαρικό κράτος. Ακόμα, αξίζει να αναφερθεί η Διαμαρτύρηση των Ελλήνων της μητρόπολης των Σκοπίων, που απευθύνθηκε στο συνέδριο του Βερολίνου τον Μάιο του 1878, την οποία υπέγραψαν 14.000 Έλληνες κάτοικοι της περιοχής Σκοπίων, πρωτεύουσας του σημερινού κρατιδίου, που αντιποιείται το όνομα Μακεδονία.



ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΑΟΥΣΑ

Του άλλοτε Γυμνασιάρχη Ναούσης κ. Ηλ. Μουνδρέα (+)

"Ήταν, ενθυμούμαι, η 29η Ιουνίου 1951 όταν έφθασα διά πρώτην φοράν εις την Νάουσαν.

Η πόλις, έφερεν ακόμη παντού τα ανεπούλωτα τραύματα του συμμοριτοπόλεμου. Παντού ερείπια και καταστροφή. Όλοι οι άνθρωποι ομιλούσαν με φρίκην διά τας ωμοτητας και τας σκληρότητας του συμμοριτοπόλεμου. Και όμως δεν ευρήκα ούτε μίση έντονα, όπως αλλού, ούτε πόθον αντεκδικήσεως. Ο ήμερος και βαθειά πολιτισμένος χαρακτήρ του Ναουσαίου ήθελε να λησμονήση και να συγχωρήση.

Η πρώτη μου αυτή εντύπωσις δεν διεψεύσθη και κατά τα επόμενα 6)1)2) έτη της υπηρεσίας μου εις το Γυμνάσιον της Ναούσης. Τα παιδιά και τα κορίτσια του γυμνασίου, εις όλας τας εκδηλώσεις της σχολικής ζωής, ήσαν ήμερα και πολιτισμένα, με αγάπην και κατανόησιν, έστω κι αν ανήκαν εις οικογενείας διαφόρου πολιτικής τοποθετήσεως.

Ζωηράν επίσης κρατώ την ανάμνησιν από την γοητευτικήν μουσικότητα της γλώσσης των Ναουσαίων, όπως την έζησα εις τας εισιτηρίους εξετάσεις των παιδιών του δημοτικού, που έγιναν εις τας αρχάς του Ιουλίου. Τότε αντελήφθην πόσον γνήσια και αρχαιοπρεπής εσώζετο η ελληνική γλώσσα εις αυτήν την ιστορικήν περιοχήν της Ελλάδος, πόσον ακμαίον ήτο το φρόνημα το ελληνικόν και διατί η Νάουσα είχε χρησιμεύσει ως ορμητήριο και βάσις των ηρώων του Μακεδονικού

Αγώνος.

Φυσικά, παντού ήσαν ζωηρά τα ίχνη της καταστροφής, ιδία εις το κέντρον της πόλεως. Το μόνον εστιατόριον ήτο της κυρίας Παπαφιλίπου, στεγαζόμενον μέσα εις ένα στρατιωτικόν παράπηγμα. Εκεί εγευμάτιζαμεν όλοι οι υπάλληλοι.

Κατέλυσα εις το ξενοδοχείον της κυρίας Βαλταδώρου, που είχε κτίσει μερικά νέα δωμάτια προς τον δρόμον, ενώ το εσωτερικόν του ξενοδοχείου ήτο εις κατάστασιν πρωτόγονον. Και όμως πόσον ευγενική και πρόθυμος ήτο η καλή αυτή Ναουσαία Δέσποινα, και πόσον ευχάριστον μου κατέστησε την διαμονήν! Εμπρός από το μπαλκόνι, εις ένα απέναντι ερείπιον, υπήρχε μιά φωλεά πελαργών, και παρακολουθούσα με αληθινήν προσήλωσιν, την ζωήν αυτών των αγαπητών κι' ευλογημένων πουλιών, που η σκληρότης των ελλήνων της παλαιάς Ελλάδος τα έκαμε να μη πλησιάζουν καν εις τας κάτω της Θεσσαλίας περιοχάς. Εις την Νάουσαν, όσα χρόνια υπηρέτησα, δεν ενθυμούμαι να είδα ποτέ παιδί



Ο (+) Ηλίας Μουνδρέας

να ενοχλήση πελαργόν. Και το μόνον μου παράπονον ήτο ότι, ενώ εις το απέναντι του γυμνασίου Δημοτικόν Σχολείον υπήρχαν τρεις φωλιές πελαργών, εις το Γυμνάσιον ουδέποτε εγκατεστάθησαν, πράγμα που δεν μπόρεσα ποτέ να το εξηγήσω.

Αντιθέτως ενθυμούμαι τι αγώνας εκάμαμε διά να εκδιώξωμεν τα χελιδόνια από το Γυμνάσιον. Είχαν εγκατασταθή ως κυρίαρχοι μέσα εις όλας τας αιθούσας. Μας ελέρωναν τους τοίχους κατά τρόπον φοβερόν, η δε φλυαρία των ημιπόδιζε το μάθημα. Εχρειάσθη μια ολόκληρη διετία αγώνος δια να τα εκδιώξωμεν από τας αιθούσας, παρ' όλην την αγάπην μας προς το ευλογημενον αυτό πουλί, που διά την Νάουσαν με τις άφθονες μυίγες ήτο αληθινά ευεργετικόν. Ευτυχώς δεν απεμακρύνθησαν εντελώς αλλ' έκτισαν τις φωλιές των εις τους εξωτερικούς τοίχους του γυμνασίου, όπου δεν ενωχλούσαν πλέον κανένα.

Αυτές ήσαν οι πρώτες εντυπώσεις μου από την ωραίαν Νάουσαν. Πόσον με είχεν ενθουσιάσει η ζωηρά γραφικότης της πόλεως, καθώς και η πανοραματική θέα της και οι εξαίσιες ομορφιές των εξοχών της, όπως του ασύγκριτου Αγίου Νικολάου, και των πηγών της "Αράπιτσας".

Προσεπάθησα, όλα τα χρόνια που έμεινα εις την Νάουσαν, να κάμω ότι καλύτερον ημπορούσα με αγάπην διά τα παιδιά και τους γονείς των. Τας μικράς υπηρεσίας που προσέφερα, μου τας απέδωκαν εις το δεκαπλάσιον. Με ζωηράν συγκίνησιν ενθυμούμαι τους καλούς φίλους του Γυμνασίου, που συνετέλεσαν με κάθε προθυμίαν διά την βελτίωσιν των ελλείψεών του. Εις τα πρώτα μας βήματα μας ενίσχυσε γενναιοδώρας από το Δημοτικόν Ταμείον, αλλά και το ατομικόν του, ο αλησμόνητός μου Φ. Κόκκινος. Επειτα εισέρρευσαν αδιάκοπα αι δωρεαί των ευγενικών κατοί-

κων, χάρις εις τας προσπαθείας της Σχολικής Εφορείας, της οποίας πρόεδρος ήτο ο θαυμάσιος κ. Φίλιππος Αρνής και ταμίας ο λαμπρός κ. Αντώνιος Παπαδόπουλος. Από τους ευεργέτας του γυμνασίου ποιον να πρωτοθυμηθώ; Και πως να ξεχάσω τον μέγαν φίλον του γυμνασίου κ. Ζαφειράκην Γουργουλιάτον, εις τον οποίον οφείλομεν και την εκ 1000 δολλαρίων δωρεάν εις το γυμνάσιον του κ. Τρόμπικα, καθώς και τον έξοχον φίλον μας κ. Κυριάκον Χατζηδημητρίου, εις τον οποίον οφείλομεν σπουδαία κληροδοτήματα ευγενούς Ναουσαίας, που μας επέτρεψαν να κτίσωμεν την επί 20ετίαν ημιτελή αίθουσαν εις την αυλήν του γυμνασίου. Μέγας επίσης φίλος του γυμνασίου εις πάσαν ευκαιρίαν υπήρξε ο αιδεσιμώτατος παπά - Αναστάσης Σαράτσης, ο διαπρεπής δικηγόρος και νυν βουλευτής Ναούσης κ. Ιωάννης Τζαμπάξης, ο φίλτατος κ. Χρυσόστομος Σαββατόπουλος, ο πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων κ. Φ. Οικονόμου, μαζί με τον κ. Αθ. Καπετανόπουλον, ο τέως Βουλευτής Ναούσης ιατρός κ. Κωνστ. Χατζηγηγοριάδης, και τόσοι και τόσοι άλλοι, οι εργοστασιάρχαι Ναούσης που μας ενίσχυναν εις κάθε ευκαιρίαν, με ένα λόγον όλος ο λαός. Πουθενά δεν ευρήκα τοιαύτην κατανόησιν και τοιαύτην αγάπην προς το Γυμνάσιον, όσον εις την Νάουσαν, και η εις αυτήν παραμονή μου αποτελεί μίαν ευτυχή περίοδον της ζωής μου. Τα παιδιά μου, που εμεγάλωσαν εις αυτήν, την ενθυμούνται με αγάπην ως αληθινήν πατρίδα των και τις θαυμάσιες κοπέλλες της Ναούσης κανείς δεν μπορεί να τις λησμονήση. Διότι ένα δείγμα πολιτισμού της Ναούσης αποτελή και η υψηλή θέσις της γυναίκας μέσα εις την κοινωνίαν της..."

(Το κείμενο γράφηκε για τα δεκάχρονα της "Φωνής της Ναούσης" τον Απρίλιο του 1962)

Μιλώντας για φουστάνια, τραχηλιές , και σαλταμάρκες...

Η Μαίρη Μαλούνα μιλά
στην Ευγενία Ζάλιου

Ξεκινώντας πριν μερικά χρόνια την ενασχόλησή μου για τη Ναουσαϊκή φορεσιά, είχα τη χαρά να γνωρίσω καλύτερα την παραδοσιακή τεχνίτρια της Νάουσας Μαίρη Μαλούνα.

Η Θεία Μαίρη, έτσι την αποκαλώ από τα παιδικά μου χρόνια, είναι η μοναδική παλιά τεχνίτρια ράφτρα στην πόλη μας, που γνωρίζει άριστα να ράβει και να κεντά τα παραδοσιακά ρούχα, αντρικά - γυναικεία - παιδικά. Είναι η βαθιά γνώστρια όλων των μυστικών του επαγγέλματος, είναι η αρχιμαστόρισσα του είδους.

Θέλοντας λοιπόν να κάνω καταγραφή της Ναουσαϊκής φορεσιάς και καθώς ήμουν εντελώς ανίδη πάνω στον τρόπο ραφής των κομματιών, την επισκέφθηκα στο εργαστήρι της πολλές φορές και πάντα με απίστευτη υπομονή, γλυκύτητα και καλοσύνη, εξηγούσε κάθε απορία μου. Έτσι με μύησε στα μυστικά του επαγγέλματος. Όλο αυτό το διάστημα γνώρισα μια θαυμάσια και άξια γυναίκα να ράβει και να κεντά ακούραστα με το βελόνι στο χέρι ατέλειωτες ώρες και να μιλά με ξεχωριστή αγάπη για τα δημιουργήματά της.

Αξίζει λοιπόν να τη γνωρίσουμε καλύτερα μέσα από τον διάλογο που κάναμε σε μια από τις πάμπολλες συναντήσεις μας.



Η Μαίρη Μαλούνα στο εργαστήριό της

-Θεία Μαίρη, πως αποφάσισες να ασχοληθείς με το παραδοσιακό ράψιμο;

- Γεννήθηκα στη Φυτιά Βέροιας το 1936. Από τα μικρά μου χρόνια μ' άρεσε το ράψιμο, αλλά δεν πήγα στη μοδίστρα, γιατί με κράτησε η μάνα μου να πηγαίνω και να δουλεύω στα χωράφια μας. Ίσως να ακούγεται απίστευτο, αλλά από το δημοτικό ακόμα πηγαίναμε και βοηθούσαμε στα χωράφια. Το 1950 ήρθα στη Νάουσα για να δουλέψω στο εργοστάσιο του Χριστόδουλου Λαναρά. Σε δύο χρόνια αρραβωνιάστηκα με τον Θωμά Μαλούνα.

Η πεθερά μου, Μαρίγια Μαλούνα, έραβε ντόπια ρούχα και άρχισα σιγά σιγά να τη βοηθώ, γιατί ήταν μόνη της και δεν προλάβαινε. Να τη μαζέψω σούρα, να σιδερώσουμε μαζί γιατί δεν μπορούσε μόνη της, τη βοηθούσα όσο μπορούσα.

Το 1955 παντρεύτηκα, σταμάτησα από το εργοστάσιο όπως όλα τα κορίτσια και ασχολήθηκα με το ράψιμο, μαζί με τη μητέρα, δηλαδή την πεθερά μου.

-Υπήρχαν παλιά και άλλες τεχνίτρες;

- Ήταν ελάχιστες που έραβαν ντόπια. Εκτός από τη Μητέρα, που ήταν η πιο φημισμένη για την επιδεξιότητά της, θυμάμαι μόνο την Καρυδού, μια Ρίνα στα Μπατάνια και τη Βαγγελή του Ρέντη, στον Αη - Γιώργη, τη γειτονιά σου. Άλλη καμιά δεν θυμάμαι. Ο Στέργιος ο Κρομμυδούσας στην Παναγία, ο τελευταίος ράφτης που ζούσε ακόμα, ήταν γέρος και σταμάτησε να ράβει.

Η πεθερά μου γεννήθηκε το 1896. Επειδή η οικογένειά της ήταν φτωχή την έστειλαν να δουλέψει στο εργοστάσιο από πολύ μικρή. Τόσο μικρή, που την ανέβαζαν στο σκαμνί για να φθάνει στον αργαλειό. Στο εργοστάσιο δούλεψε μέχρι 13 χρονών και ύστερα άρχισε να ράβει ξένα.

Ήταν 13 χρονών όταν μια γειτόνισσα που το παιδάκι της ήταν ετοιμοθάνατο κλαίγοντας την παρακάλεσε να ράψει πουκάμισο για τη θανά του. Ήθελε να του φορέσει καινούριο πουκάμισο.

Η πεθερά μου δεν ήξερε να ράβει, τη λυπήθηκε όμως, πήρε ένα άλλο πουκάμισο, το ξήλωσε με τη λεπίδα και πάνω σ' αυτό έραψε το καινούριο. Το φόρεσαν στο παιδί και σαν από θαύμα το παιδί δεν πέθανε.

Το γεγονός αυτό μαθεύτηκε αμέσως σε όλη την πόλη και άρχισαν να της φέρουν τόπια ολόκληρα για να ράβει πουκάμισα ανδρικά και γυναικεία. Έτσι ξεκίνησε να ράβει.

Αργότερα της πήρε ο αδερφός της μια μηχανή του χεριού και αν θυμάμαι καλά γύρω στα 1918 άρχισε να ράβει βλάχικες προίκες για τα χωριά. Παντρεύτηκε στα 1921 τον Δημήτρη Μαλούνα, το πατρικό της ήταν Ρούσου. Μέχρι που παντρεύτηκε έραβε μόνο βλάχικα. Ύστερα άρχισε να ράβει και Ναουσαίικα. Έραψε προίκες ατελείωτες. Χωρίς να πάει πουθενά να μάθει την τέχνη, έραβε δίχως κανένα κουσούρι, τέλεια. Εγώ τουλάχιστον έβλεπα την πεθερά μου και έτσι έμαθα. Αυτή από μόνη της.

Ο πεθερός μου δούλευε στην πέτρα, έσπαζε πουρόπετρα για χτίσιμο. Είχε πολλά προβλήματα υγείας, το επάγγελμα δεν ήταν επικερδές και έτσι η μητέρα όσο μπορούσε συντηρούσε το σπίτι. Το 1936 χήρεψε. Το δύο παιδιά της, τον Θωμά και τον Νίκο τα μεγάλωσε με το βελόνι "τουλάχιστον δεν πλουτίσαμε, αλλά και δεν πεινάσαμε" έλεγε.

Η Μητέρα έραβε Ναουσαίικα από το 1921 μέχρι το 1965 μαζί μου. Στη συνέχεια δεν μπορούσε, άρχισε να τα μπερδεύει, δεν άντεχε. Βοηθούσε όσο μπορούσε. Την έδινα σούρα να μαζέψει, αλλά αντί να μαζέι το πάνω - κάτω τα μπερδευε. Στεναχωριόταν. Ήταν 70 χρονών και είχε αρχίσει να ξεχνάει.

- Το δικό σου ξεκίνημα, εκτός από την καθημερινή βοήθεια που πρόσφερες στη Μητέρα, πως έγινε;

- Ήμουν 10 χρόνια παντρεμένη. Μετά τις δουλειές του σπιτιού καθόμουν δίπλα στην πεθερά μου και τη βοηθούσα. Μ' άρεζε πολύ το ράψιμο και το έκανα με μεγάλη ευχαρίστηση. Βέβαια η

μητέρα, που με αγαπούσε πολύ και με είχε σαν κόρη της, μ' έλεγε τι έπρεπε να κάνω, αλλά παρ' όλο που είχα περάσει τόσα χρόνια δίπλα της με τη βελόνα δεν με εμπιστευόταν. Νόμιζε ότι δεν θα τα καταφέρω. Γιατί το ράψιμο λίγο πολύ το έμαθα, αλλά το κέντημα ήθελε ιδιαίτερη επιδεξιότητα.

Μια μέρα, ήρθε μια γυναίκα και ήθελε να κεντήσει ένα λιμπαντί. Η πεθερά μου επειδή την πονούσε πολύ το χέρι από το ράψιμο τόσα χρόνια, την είπε ότι δεν ξανάκεντάει λιμπαντιά.

Γυρίζω λοιπόν και τη λέω: "γιατί Μητέρα, το

κεντάω εγώ", "Δεν μπορώ εγώ λέει, και συ δεν μπορείς δεν θα το κάνεις καλό". Κι εγώ γυρίζω την απαντώ "Θα το κάνω και αν δεν γίνει καλό θα το ξηλώσω θα πάρω δικό μου μπιρσίμι και ας πάει χαμένο". Το κέντησα το λιμπαντί και έγινε πολύ ωραίο. Την άρσεσε την πεθερά μου. Νόμιζε ότι δεν τα καταφέρω και θα ντροπιαστούμε. Ήταν πολύ μερακλού στη δουλειά της. Ενώ εγώ, μόνο που έβλεπα πως το έστριβε το μπιρσίμι, είχα μάθει τον τρόπο. Τελικά το έκανα πιο ωραία τα "μπουμπούκια" (είδος κεντήματος, ο γνωστός "Καρμάς" από εκείνη, γιατί όσο να είναι είχε σπάσει η ηλικία της, ήταν κοντά 70 χρονών. Μετά από τότε δεν έπιασε μπιρσίμι στο χέρι της/

- *Κέντησες λοιπόν το πρώτο σου λιμπαντί και έτσι καθιερώθηκες;*

- Ναι καθιερώθηκε να κεντάω κι εγώ. Μετά από 1965 ανέλαβα το κύριο βάρος. Αλλάξαν οι ρόλοι. Η Μητέρα τώρα πια με βοηθούσε.

- *Το κέντημα με το μπιρσίμι είναι δύσκολο;*

- Για να κεντηθεί καλά το μπιρσίμι ή το χρυσό, η κλωστή πρέπει να στρίβεται συνέχεια για να είναι σκληρή και να στέκεται το "μπουμπούκι" ευθεία, όρθιο. Είναι δύσκολο, αν δεν στρίψεις καλά, δεν δουλεύεται. Αμα είναι μαλακιά η κλωστή, γυρνάει το "μπουμπούκι" δίπλα, ενώ πρέπει να στέκεται όρθιο. Αυτό είναι το μυστικό. Ο Λαμνίδης πουλούσε μπιρσίμια για δεξιόχειρες και αριστερόχειρες, γιατί πολλοί ραφτάδες ήταν αριστερόχειρες.

- *Τα ρούχα τα ράβατε στο χέρι ή στη μηχανή;*

- Όταν ξεκίνησε η πεθερά μου



Η Μαρίγια Μαλούνα με τους γιούς της Θωμά και Νίκο

όλα τα έραβε στο χέρι. Μετά λίγα χρόνια πήρε μηχανή του χεριού και τη χρησιμοποιούσε μέχρι το 1954. Είχε κουραστεί όμως πολύ, την πονούσε το χέρι. Τη χρονιά που παντρεύτηκε το 1955 πήραμε ποδοκίνητη μηχανή VERITAS. Τότε στοίχιζε 3.000 δραχ. Είναι αυτή η ίδια που ράβω ακόμα κι εγώ.

Όταν πήραμε τη μηχανή, ενώ πιο μπροστά η πεθερά μου στεναχωριόταν πως θα μάθει να γαζώνει στο πόδι, σε μια μέρα την έμαθε, έγινε ξεφτέρι. Χαίρονταν να ράβει. *“Εγώ θα γαζώνω, εσύ κάνε τα άλλα”* με έλεγε. Στη μηχανή γαζώνονταν μόνο οι κεντρικές ραφές, ενώ όλη ή άλλη δουλειά γίνεται στο χέρι.

-Πόσα φουστάνια ράβατε την εβδομάδα μετά το 1960 που ανέλαβες εσύ;

- Δύο τρία φουστάνια βαριά, τότε ένα, τότε καθόλου. Μετά το 1970 αραιώσαν. Με ένα φουστάνι την εβδομάδα, δεν έβγαине μεροκάματο. Για ένα μάλλινο φουστάνι, που έχει κεντήματα με χάρτζια, παίρναμε ένα χιλιάρικο το πολύ, όταν το μεροκάματο ήταν 300 δραχ. και χρειάζονταν 5 μέρες δουλειά στο χέρι, για να τελειώσει. Τώρα για να ράψω ένα απλό φόρεμα στάμπα, παίρνω 15.000 δραχ. και θέλει δύο ολόκληρες μέρες δουλειά.

Τώρα όμως ούτε στάμπες, σταμάτησαν να ράβουν. Μια στολή κομπλέ (φουστάνι - ποδιά - τραχηλιές 2 - μανικάκια - σαλταμάγκα - Ζώστρα - ζώνη με κολάνια - τιπιλούκι - φούστα) δηλ. 10 κομμάτια κεντημένη με χρυσά όλα στο χέρι, στοιχίζει τώρα 400.000 δραχ. με τα υλικά δικά μου. Για να τα ετοιμάσω χρειάζομαι το λιγότερο 30 μέρες, από το πρωί μέχρι το βράδυ. Τις περισσότερες μέρες τις τρώει το λιμπαντί, οι σκάλες, οι μανσέτες. Το κέντημα έχει διπλή δουλειά.

Μια στολή με λιγότερα χρυσοκεντήματα και έτοιμα χρυσά, στοιχίζει 200.000 δραχ. και χρειάζομαι τις μισές μέρες. Δεν απόμειναν παλιές Ναουσαίες. Κάθε μία που κάνει είναι το τελευταίο. Εχω να ράψω εντόπιο φόρεμα πριν ένα χρόνο, που το έκανα για την Κατίνα την Αντιφάκου. Ήταν στάμπα καθημερινή. Είπε μια θέλει να

ράψει, που!... Αν δεν ράψω σε συγκρότημα, δεν έχει. Πάει τελείωσαν. Λίγες Ναουσαίες έμειναν. Οι περισσότερες μέσα στο σπίτι φορούν τώρα ρόμπες. Μην κοιτάς που η θείσα σου Ελένη Τσιάκου (πέθανε 84 ετών 30 Απριλίου '99) έβαζε όλη μέρα φουστάνι και έραβε τακτικά.

Μέχρι τώρα αν έραβε καμιά κάνα καλό για την εκκλησία. *“Τι το θέλω άλλο, ας τα χαλάσω αυτά που έχω, θα πεθάνω”* μ' έλεγαν. Σι λέει ποιος θα τα φορέσει μετά;

Στα καθημερινά φουστάνια άλλαζαν μόνο τον “κορμό” γιατί έλιωνε από τη χρήση. Τα καλά φορέματα δεν έλιωναν εύκολα, γιατί δεν τα φορούσαν κάθε μέρα. Εκείνα πήγαιναν 20-30 χρόνια ένα φόρεμα.

-Τα καλά φουστάνια τα έφερναν σε εσάς για σιδέρωμα;

- Οι πιο πολλές κάθονταν μόνες τους και τα σιδέρωναν. Μόνα τα έπλυναν ή τα έβαζαν, τότε τα έφερναν για σίδερο. Αν ξάσπριζε και ήθελαν να το βάψουν ή άμα χήρευαν και τα έβαφαν μαύρα. Μετά από 3 χρόνια φορούσαν μπλε ή καφέ.

Για να σιδερωθεί ένα φουστάνι τώρα, στοιχίζει 6.000 δραχ. τότε η αξία του ήταν ανάλογη με το μεροκάματο. Αν το μεροκάματο ήταν 100 δραχ. παίρναμε 50 δραχ. θέλει 5-6 ώρες για να σιδερωθεί φουστάνι και ποδιά. Τότε σιδερώναμε με τα κάρβουνα και ήταν ακόμα πιο κουραστικό. Ολη την ώρα φυσούσαμε το σίδερο για μην σβήσουν τα κάρβουνα.

-Τα υλικά με τα οποία ράβατε ήταν δικά σας;

- Υλικά δεν είχαμε. Ό,τι μας έφερναν. Και καρούλια μας έφερναν, και μπιρσίμια, αστάρι, όλα. Τους έλεγε η πεθερά μου τι χρειαζόταν και τα έφερναν. Εμείς υλικά δεν κρατούσαμε. Πλην από βελόνες που βάζαμε στη μηχανή.

-Εσύ τώρα, χρησιμοποιείς δικά σου υλικά;

- Τώρα τα περισσότερα υλικά είναι δικά μου. Δεν βρίσκει ο πελάτης εύκολα. Οπου βρω καλό

ύφασμα που θα με αρέσει και ξέρω ότι θα το δουλέψω το παίρνω. Ή σιρίτια θα βρω ή γαιτάνια, θα τα πάρω, γιατί ο καθένας δεν μπορεί να τα βρει. Έτσι αναγκάζομαι να συμπληρώνω τα υλικά για ολόκληρη στολή, ώστε να μην ψάξει ο πελάτης τίποτα, γιατί δεν ξέρει που να τα βρει.

Δύσκολα βρίσκεις τα παλιά υφάσματα. Προσπαθώ να τα μιμηθώ, να έρχονται στο παραδοσιακό, γιατί τώρα έχουν νάιλον κλωστή, ενώ πρώτα ήταν ολομέταξα. Βρίσκω και μεταξωτά, αλλά είναι πολύ ακριβά. Τότε ήταν πιο οικονομικά.

-Παλιά, από ποια μαγαζιά έπαιρναν τα υλικά οι Ναουσαίες;

- Μαγαζί είχε ο Παπλιούγκος (Λαμνίδης) και τα αδέρφια οι Ταμπαρέοι, που έφερναν και έκαναν παπούδικα καπέλα. Από τα γυναικεία έκαναν φέσια. Επάνω τα κεντούσαμε εμείς. Αργότερα άνοιξαν μαγαζί ο Μουράτογλου με την Αν-

νούλα την Ψωμάδου και ο Κολτσάκης.

-Τι ποιότητες υφασμάτων ράβατε. Υφαντά ή αγοραστά;

- Τότε που άρχισα να ράβω εγώ, όλες σταμάτησαν τον αργαλειό. Μεταξωτά δεν ύφαιναν. Αν είχε καμιά κίνα τόπι και το έραβε μας έφερνε αγοραστά υφάσματα: στάμπες, ντούμπλες, μάλλινα και αλατζιάδες καρό, για κάθε μέρα στο σπίτι. Θυμάμαι ακόμα από αρραβωνιασμένη που περνούσε από τη γειτονιά μας ο Χαράλαμπος ο πραματευτής με του γουμάρι του και τα κοφίνια, που μέσα είχε τα υφάσματα και αγόραζαν οι γυναίκες. Παλιά, όταν ήταν οι άντρες ραφτάδες, πήγαιναν οι ίδιοι στα σπίτια και έπαιρναν τα μέτρα για να ράψουν. Όταν άρχισε η πεθερά μου το ράψιμο, οι γυναίκες οι ίδιες έρχονταν στο σπίτι μας έδιναν την παραγγελία.

-Σε τι διαφέρει το ράψιμο από τους άντρες ράφτες;

- Οι γυναίκες έραβαν από πουνκάμισο μέχρι βρακί. Δηλαδή όλα τα κομμάτια της φορεσιάς. Ενώ οι άντρες έραβαν μόνο φουστάνια, επανωφόρια και τιπιλούκια.

Για το κέντημα οι ράφτες χρησιμοποιούσαν χαρτί ή χαρτόνι, κάτω από το ύφασμα, για να στρώνει καλύτερα η κλωστή. Δηλαδή πρώτα κεντούσαν το ρούχο και ύστερα το αστάρωναν.

Ενώ η μητέρα και ύστερα όλες οι άλλες τεχνίτρες πρώτα αστάρωναν τα ρούχα και ύστερα τα κεντούσαν. Αυτή η αλλαγή στην τεχνική έγινε γιατί άλλαξαν τα υφάσματα και οι κλωστές. Παλιά οι τσόχες ήταν λεπτές και στιβαρές, γι' αυτό κεντιούνταν αστάρωτες. Αν τις αστάρωναν δεν θα περνούσε το βελόνι. Τα σχέδια στα κεντήματα γίνονταν πολύ πυκνά και οι κλωστές, μπιρσίμια - χρυσά, ήταν ψιλές.

Μετά το 1920 τα υφάσματα άρχισαν να αλλάζουν, οι τσόχες έγιναν πιο χοντρές όπως και οι κλωστές. Δεν υπήρχε η παλιά η τσόχα που δεν ξεφτούσε. Γι' αυτό αναγκάστηκαν να προσαρμόσουν την τεχνική του κεντήματος, σύμφωνα με τα



Η Μαίρη Μαλοΐνα με τον άνδρα της Θωμά ντυμένοι για τις αποκριές

υφάσματα. Έτσι τα σχέδια στα κεντήματα διατηρώντας την παλιά τους μορφή, έγιναν λίγο πιο απλά, όχι πολύ πυκνοκεντημένα. Αλλάξαν τα υφάσματα, άλλαξε και η νοοτροπία στο ράψιμο.

Εγώ στο κέντημα ακολουθώ την τεχνική της πεθεράς μου. Τώρα μάλιστα οι τσόχες ούτε που πλησιάζουν στην παλιά ποιότητα. Είναι πολύ μαλακές και τα μπιρσίμια και οι οι χρυσές κλωστές, είναι χοντρά. Δεν βρίσκονται τα παλιά υλικά και έτσι δεν μπορεί να γίνει το κέντημα όπως πρέπει. Γίνεται πιο χονδροειδέστατο, παρ' όλο που προσπαθώ να μιμηθώ το παλιό.

- Ο τρόπος ραψίματος και τα κοψίματα σε όλα τα κομμάτια της γυναικείας και αντρικής φορεσιάς είναι ακριβώς ο ίδιος, όπως το έκαναν οι ραφτάδες. Τίποτα δεν άλλαξε.

- Η Μητέρα όταν έραβε, η συναλλαγή γινόταν σε είδος;

- Παλιά γίνονταν σε είδος γιατί δεν είχαν λεφτά να πληρώσουν. Με καρύδια, με φασόλια. Την ασβέστωναν το σπίτι, άλλος την έκανε δουλειές, σκουφούνια για τα παιδιά, γι' αυτήν. Δουλειά με είδος.

Όσοι είχαν χρήματα την πλήρωναν. Οι φτωχοί όμως δεν είχαν και την έδιναν σε είδος.

- Εκτός από εντόπια τι άλλο έραβε;

- Η μητέρα ήξερε να ράβει τα πάντα. Βλάχικα, στολές από τα γύρω χωριά, σαλβάρια, γιλέκα, αλλά ήταν ειδικευμένη στα ντόπια γυναικεία - αντρικά!

Για ορισμένους πολύ γνωστούς έραβε και για τις Μπούλες, αλλά το απεύφευγε, γιατί δεν ήθελε να τα ανακατεύει όλα μαζί. Όταν τη ζητούσαν κάτι τέτοιο, τους έστελνε στην Μπαλκαμπού στα Μπατάνια, που έραβε αποκλειστικά τσολιαδίστικα και είχε μάθει την τέχνη από τον πεθερό της.

Μετά τον πόλεμο, όταν ξεκίνησαν οι Μπούλες επί δημαρχίας Χωνού, ήρθε ο Αντώνης Χ' Τρύφων και ζήτησε από την πεθερά μου να ράψει για

τον Δήμο, για να κάνουν την πρώτη εμφάνιση, γιατί το έθιμο είχε σταματήσει με τον πόλεμο. Έτσι τα φουστάνια για τις πρώτες νύφες τα έραψε η πεθερά μας και τις φουστανέλες η Μπαλκαμπού. Το βασικό κόψιμο στο φουστάνι είναι ίδια με της ναουσαίας.

Από παλιά έραβε και βοσκοπούλες για τα κοριτσάκια και τσολιαδίστικα για τα αγοράκια για τις απόκριες. Είχε μια πολύ ωραία κισμιρένια στολή βοσκοπούλας από το κορίτσι της που πέθανε 7 χρονών, αλλά την έδωσε δανεικιά σε μια γειτόνισσα και δεν την επέστρεψε. Πολλά πράγματα δίνανε δανεικά και δεν τα ξαναβλέπαμε. Ήταν πολύ φιλότιμη η πεθερά μου και τα έδινε, παρ' όλο που είχε άσχημη εμπειρία.

- Εσύ θεία Μαίρη, τι έραβες παλιότερα και τι ράβεις τώρα;

- Έραβα κυρίως γυναικεία Ναουσαίικα. Τώρα δεν απόμειναν παλιές ναουσαίες και έτσι ράβω για τα συγκροτήματα. Για τον Πυρσό περισσότερο, αλλά και για άλλα συγκροτήματα. Φορεσιές ναουσαίικες, γυναικείες - ανδρικές, αλλά και από άλλα μέρη της Ελλάδας. Εχω κάνει πολλές στολές που τις πήραν στην Αμερική, στη Γερμανία, στην Αυστραλία για χορευτικά, αλλά και για ναουσαίους που ζουν εκεί.

- Εκτός από τα συγκροτήματα, από που αλλού δέχεσαι παραγγελίες;

- Εκτός από τα συγκροτήματα με παραγγέλνουν από τον Αι Γιώργη. Οι Αγιωργίτισες κάνουν ντόπια για προίκα στα κορίτσια τους. Όπως οι νεοπαντρεμένες έπαιρναν παλιά για προίκα φουστάνια, τώρα στον Αγιώργη ράβουν ναουσαίικα. Περισσότερες στολές ράβω για αυτές, παρ' όλο που εμάς. Και παντρεμένο να είναι το κορίτσι τους, αν δεν μπόρεσαν να το δώσουν προίκα εντόπια ρούχα, το κάνουν αργότερα. Δεν παντρεύεται σχεδόν κανένα κορίτσι απ' τον Αγιώργη χωρίς να πάρει προίκα εντόπια.

Η παράδοση διατηρείται περισσότερο από αυτούς, παρ' όλο που τους άλλους. Οι Ναουσαίοι αδιαφορούν πολύ και λυπούνται να δώσουν χρή-

ματα. Ερχονται, ρωτούν πόσο στοιχίζει η στολή, αλλά δεν παίρνουν. Δανεικά θέλουν να τη φορέσουν και να την ξαναφέρουν.

Οι Αγιωργήτισες όμως προτιμούν να την κάνουν δικιά τους. Που δεν έχουν και μεγάλη οικονομική άνεση. Κάνουν ένα - ένα κομμάτι (φόρεμα, τραχηλιά, σαλταμάρια κ.λ.π.) τα πληρώνουν και συμπληρώνουν τη στολή. Κάθε κοπέλα που παντρεύεται παίρνει για προίκα και τα φοράνε τις απόκριες στο Σπήλαιο. Κοιτάζουν ποιά θα ντυθεί πιο καλά. Μέχρι και φούντες φοράνε. Παζάρια δεν κάνουν. Αν είναι ευχαριστημένες και τους αρέσει το ύφασμα, δεν υπολογίζουν τα λεφτά, παρ' όλη τη φτώχεια τους. Προτιμούν να το πάρουν.

Ανδρικά έραβα λίγα παπούδικα, για τα συγκροτήματα. Τώρα άρχισα να ράβω παπούδικα και για ιδιώτες. Οι Αγιωργίτισες που κάνουν εντόπια για τις κόρες τους, ράβουν τώρα και τους γιους. Κανένας ναουσαίος δεν έραψε, για να μην πληρώσουν. Μέχρι τώρα έραψε μόνο η κ. Καίτη Τσίτση και η γυναίκα του Γόλη του Λαναρά για τον άντρα της, πριν χρόνια. Αυτά ήταν τα ναουσαίικα που έκανα για Ναουσαίους. Για τον Αγιώργη ξέρεις πόσα παπούδικα έχω ράψει; Πολύ!!

Από παλιά έραβα βοσκοπουλίστικα και τσολιαδίστικα. Τώρα τελευταία ράβουν πολλά τσολιαδίστικα για τον Αγιώργη, για τα αγοράκια τα μικρά. Όλα τα κομμάτια στα τσολιαδίστικα είναι όπως και οι γιανίτσαροι, αλλά δεν βάζουν ασημικά για να μην έχουν βάρος. Στην αγκαλιά τα έχουν τα αγόρια δεν περπατούν, και τα ράβουν στολή.

Η παράδοση διατηρείται περισσότερο από αυτούς. Όλα τα σπίτια έχουν στα μπαούλα τους παλιά κομμάτια. Τιπιλούκια, φούντες, λιμπαντιά, τραχηλιές κ.α. Όλα εκεί πήγαν. Αφού τα έπαιρναν από τις δικές μας, ή τις τα έδιναν γιατί πήγαιναν και τις έκαναν δουλειές. Έχουν κεντημένα λιμπαντιά, καπέλα, όλα εκεί είναι μαζεμένα. Θησαυροί ολόκληροι.

-Τα συγκροτήματα φοράνε σωστά τις φορεσιές;

- Στον Πυρσό και στο Λύκειο, τα φοράνε σωστά.

Στον Αγιώργη, τότε τα φοράν σωστά τότε τα κάνουν καρναβαλίστικα. Εγώ τους λέω, αλλά όσο και να τους πεις, θα κάνουν το δικό τους. Αφού τους λες, όταν φορούν ζώστρα και κολάνια δεν χρειάζεται μαντήλι, αυτές βάζουν μαντήλι. Κανονικά το μαντήλι θα το βάλουν όταν δεν έχει κολάνια. Βάζουν και μαντήλι, βάζουν και μαντήλι στο χέρι, το παρακάνουν. Πολλές φορές δεν βάζουν σωστά το τιπιλούκι και τη ζώστρα, ενώ όλα πρέπει να είναι αριστερά.

-Εσύ φόρεσες τη φορεσιά;

- Τη φόρεσα, γιατί ήθελε η πεθερά μου να ντυθώ. Ήταν απόκριες και βγήκαμε και φωτογραφία. Τα χρόνια εκείνα τα ελεύθερα κορίτσια και οι νεοπαντρεμένες φορούσαν ντόπια την Κ. Δευτέρα και έκαναν βόλτα. Οι άντρες παπούδικα.

-Είναι επικερδές το επάγγελμα;

- Για άλλες μπορεί να είναι, για μένα δεν είναι, γιατί δεν θέλω να πάρω πολλά λεφτά. Ενα μεροκάματο μου αρκεί. Τι να τον πάρεις τον άλλο. Κάνει μια στολή και να τον χτυπάς "κούκος αηδόνι;" Ενα μεροκάματο εργοστασίου φτάνει.

-Πόσες φορεσιές υπολογίζεις να έραψες μέχρι τώρα;

- Καμιά πεντακοσαριά, μπορεί και παραπάνω. Τώρα ό,τι έραψα, τώρα. Του χρόνου πάλι τις Απόκριες. Τα πρώτα χρόνια 1-2 φουστάνια την εβδομάδα. Μετά αραιώσαν. Είναι μόνο για τα χορευτικά.

-Φροντίζεις να γίνεται πιστή αντιγραφή; Υπάρχει άλλη μοδίστρα που να ξέρει τα μυστικά ραψίματος της Ναουσαϊκής φορεσιάς;

- Βέβαια φροντίζω, όσο μπορώ.

Προσποιούνται ότι ξέρουν, μπορεί και να ξέρουν, αν τα κάνουν καλά! Τώρα, όσοι μου λένε, δεν είναι ευχαριστημένοι που τα έραψαν αλλού.

Εγώ προσπαθώ να μην ξεφύγω καθόλου από το παραδοσιακό τρόπο ραψίματος, όπως έμαθα από την πεθερά μου. Ασχέτα αν χάνω περισσότερο χρόνο, προτιμώ να γίνει καλό το ράψιμο κι ας χάνω χρόνο. Τυχαίνει μέρα να ράβω από το πρωί μέχρι το βράδυ και να βγάλω μόνο ένα μεροκάματο.

Για προσωπική παραγγελία παίρνω τα μέτρα από τον καθένα. Πατρόν έχω και τα χρησιμοποιώ όταν θέλω να ράψω έτοιμα. Εχωνούμερα. Πάντα έχω έτοιμα ραμμένα 2-3 φουστάνια και τα υπόλοιπα κομμάτια της στολής. Με επισκέπτονται στο εργαστήριό μου και αν τύχει αγοράζουν.

-Όταν ράβεις ναουσαϊκά, τι νιώθεις;

- Ικανοποίηση, γιατί αγαπώ αυτό που κάνω. Τώρα άρχισα να κουράζομαι το χέρι με πονάει. Ράβω από το 1960, μια ζωή. Κουράστηκα. Τα χέρια μου κουράστηκαν. Εκτός από τις κεντρικές ραφές, όλα τα άλλα γίνονται στο χέρι. Γαϊτάνω-



μα, σούρα, κέντημα, σίδερο. Εχουν πολύ δουλειά ιδίως τα φορέματα. Για το ράψιμο πρέπει να βάζω μεγάλη κλωστή και παρ'όσο που με πονάει το χέρι συνεχί το σηκώνω ψηλά. Σε μια μέρα τελειώνω ένα καρούλι. Ενα φόρεμα θέλει τρία καρούλια. Ασωτες κλωστές!...

-Θέλεις να αφήσεις την τέχνη σου;

- Τη γνωρίζει καλά η κόρη μου η Καίτη, που είναι παντρεμένη στη Φλώρινα και τώρα με βοηθάει. Αν ήταν εδώ, θα τη συνέχιζε. Μέχρι που ζω θα τη στέλνω να τα δουλεύει. Μετά ποιος θα συνεχίσει; Αν πάρω καμιά νύφη που θέλει να συνεχίζει, καλά!

-Θεία Μαίρη, απ'όλα αυτά τα χρόνια, θυμάσαι κάτι που σου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση;

- Όταν ζούσε ακόμα η πεθερά μου, γύρω στο 1960, ήρθε στο σπίτι μας η Πολυξένη που καθόταν στην Υπαπαντή, για να τη ράψουμε ένα φουστάνι στάμπα, καθημερινό.

Από μια ηλικία και ύστερα, η πεθερά μου έκανε τη σκάλα στο φουστάνι (δηλ. το άνοιγμα στο μπούστο) πιο συμμαζεμένη, πιο στενή πιο κοντή.

Το ράψαμε το φουστάνι, το κεντήσαμε, τη φωνάξαμε για πρόβα, αλλά η Πολυξένη δεν την άρεσε! Ηθελε τη σκάλα μεγάλη, να πιάνει όλο το μπούστο, μέχρι κάτω στο ένωμα με τη φούστα σχεδόν και με μεγάλο άνοιγμα, να φαίνονται όλες οι τραχηλιές.

Η πεθερά μου την είπε "Πολυξένη είναι καλό για την ηλικία σου" αλλά αυτή το δικό της: "γιατί τα έχω, ας τα βλέπουν και ας σκάζουν!" Ήταν γεμάτη και είχε πλούσιο στήθος. Ήταν όμως μερακλού και τα καλοφορούσε τα ρούχα της.

Η πεθερά μου δεν τη χάλασε χατίρι. Ξανακάναμε άλλο κορμό όπως τον ήθελε, χωρίς να την πάρουμε επιπλέον χρήματα, παρ'όλο που είχε διπλή δουλειά και έτσι η Πολυξένη έμεινε ευχαριστημένη!

Από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του καλοκαιριού

Η "Μακρυνίτσα" στην Επίδαυρο

Το λιτό και απέριπτης ομορφιάς Μικρό Αρχαίο Θέατρο μετά από είκοσι τρεις ακώνες σιωπής τον Ιούλιο του 1995 αναγεννήθηκε ανταποκρινόμενο άμεσα στις σημερινές απαιτήσεις, χωρίς ΚΑΜΙΑ σύγχρονη παρέμβαση και με εντυπωσιακή ανταπόκριση του κοινού σε όλες του τις εκδηλώσεις.

Ετσι, σήμερα είναι ένας παγιωμένος θεσμός "Παιδευτικός και Πολιτιστικός" ο "ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ". Σε αυτές τις μουσικές εκδηλώσεις παρουσιάζεται ό,τι τελειότερο μπορεί να υπάρχει στο χώρο της κλασικής μουσικής, της σύγχρονης, της παραδοσιακής με επιλογή των καλύτερων μουσικών, ερμηνευτών και κάτω από το άγρυπνο μάτι μουσικολόγων του ύψους του Γιώργου Παπαδάκη και την ηχοληψία του Γιάννη Συγλέτου, δίδοντας στο μουσικό σύνολο ένα τέλειο αποτέλεσμα όρασης και ακοής. Στις φετινές εκδηλώσεις, 17 και 18 Ιουλίου η Νάουσα είχε την τιμητική της. Η μεγάλη Κυρία

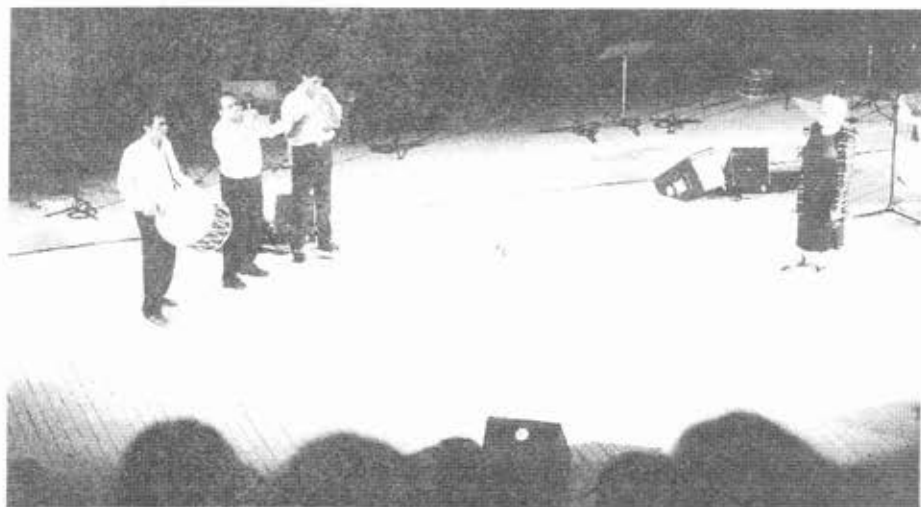
και μέλισσα στη συλλογή της γύρης της μουσικής μας παράδοσης Δόμνα Σαμίου, τραγούδησε τη ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ, μπροστά σε ένα κοινό που παρακολουθούσε ελέγχοντας και την αναπνοή του ακόμα. Ήταν ό,τι πιο επιβλητικό.

Από το βάθος του δάσους που περιβάλλει το Αρχαίο Θέατρο μέσα στη σιωπηλή νύχτα ακούστηκε ο παραπονιάρικος ήχος της "Παπαδιάς" από τον ζουρνά του αηδονιού μας, του Τρύφωνα του Παζαρέντζη, του Αργύρη Μάντσιου, νεαρότατου αστεριού της παραδοσιακής μας μουσικής και το νταούλι του Χρήστου Μάντσιου που αργά - αργά μπαίνοντας στην κεντρική σκηνή έγινε "Νιζάμικος" μέχρι την εμφάνιση της Δόμνας Σαμίου.

Μια συγκλονιστική Δόμνα Σαμίου που τραγούδησε απαράμιλλα τη Μακρυνίτσα μόνο με το χτύπημα του νταουλιού.

Γέμισε με την πλούσια φωνή της Νάουσας η Επίδαυρος ολόκληρη και σείστηκε το σύμπαν από το χειροκρότημα. Ακολούθησε από τα όργανα ένας Μουσταμπέικος και αποχώρησαν παίζοντας ναουσαίικους σκοπούς έως ότου έσβησε ο ήχος μέσα στο δάσος κάτω από το φεγγαρόφωτο.

Μιά μεγάλη τιμή που τη χρωστάμε στο Μέγαρο Μουσικής και στην προσωπικότητα της Δόμνας Σαμίου, που αγάπησε τα



παραδοσιακά μας ακούσματα με το μοναδικό της ένστικτο να ξεχωρίζει την ποιότητα και να την αποδίδει με σεβασμό. Θα ήταν μεγάλη παράλειψη να μην αναφερθούν τα ονόματα των μουσικών των παραδοσιακών οργάνων, των ανθρώπων του συγκροτήματος της κ. Σαμίου που φυλάσσουν και διδάσκουν τη μουσική μας παράδοση και είναι νεότεροι, όπως ο πασίγνωστος Γιώργης Γευγελής στο νταούλι, τουμπελέκι, ντέφι, ο Νίκος Φιλιππίδης στη φλογέρα και στο κλαρίνο, ο Νίκος Οικονομίδης στο βιολί, ο Σωκράτης Σινόπουλος στη λύρα και το πολιτικό λαούτο, ο Παναγιώτης Δημητρακόπουλος στο κανονάκι, η Αγγελίνα Σταθοπούλου, μια πανέμορφη παρουσία στο σαντούρι και ο Κώστας Φιλιππίδης

λαούτο. Γκαϊντά της Θράκης ο Γιάννης Ντομπρίνης, ο Ζαχαρίας Σπυριδάκης και ο Κάρολος Κουκλάκης λύρα και λαούτο Κρήτης, δύο καταπληκτικές φωνές και ο βιρτουόζος θεολόγος Γρύλης, τσαμπούνα Δωδεκανήσου.

Συγκινητική ήταν η παρουσία μιας δωδεκαμελούς χορωδίας της Βορείου Ηπείρου με τα χαρακτηριστικά της τραγούδια. “ΗΧΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ” ονομάστηκε η εκδήλωση που έκλεισε με τρικούβερτο γλέντι, τραγούδι και χορό μέχρι τα χαράματα στο τραπέζι που παρέθεσε σε όλους ο πρόεδρος του Μεγάρου Μουσικής κ. Χρήστος Λαμπράκης.

"Οι βάτραχοι" του Αριστοφάνη στο θερινό δημοτικό θέατρο Νάουσας

Με την καταπληκτική παράσταση των “Βατράχων” του Αριστοφάνη από το Θεατρικό Τμήμα του Δημοτικού Πολιτιστικού Οργανισμού Νάουσας, έκλεισαν το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου που μας πέρασε τα πρώτα “Αριστοτέλεια” και με αυτές του Σαββατοκύριακου, σήμερα και αύριο δηλαδή, αρχίζουν οι εκδηλώσεις “Οίνος και Πολιτισμός”.

Τόσο καλοδουλεμένη παράσταση, που να με ενθουσιάζει (και όχι μόνον εμένα, γιατί πολλοί πήγαν και στις δύο και εγώ θα την ξαναδώ οπωσδήποτε) είχα να απολαύσω από τους “Ορνιθες” του Θεάτρου Τέχνης με τον Θύμιο Καρακατσάνη.

Ερασιτέχνες οι συμπολίτες μας που αποτελούν το θεατρικό τμήμα του ΔΗΠΟΝ, αλλά στους Βατράχους δίνουν σε πολλούς επαγγελματίες - υπαλλήλους ηθοποιούς - ένα γερό μάθημα υποκριτικής.

Εκεί που χορτάσαμε σαβούρα που μας έκανε να μην παρακολουθούμε τίποτα, έρχεται αυτή η παράσταση και σου δίνει δροσιά και ανάσα με το καυστικό της χιούμορ και τον διαχρονικό της λόγο.

Η κωμωδία πήρε την ονομασία της από τον χορό των Βατράχων που συνοδεύουν τον Θεό Διόνυσο με το τραγούδι τους καθώς πλέει στην Αχερουσία λίμνη να συναντήσει τον Ευριπίδη και τον Αισχύλο και να φέρει έναν από τους δύο στον απάνω κόσμο.

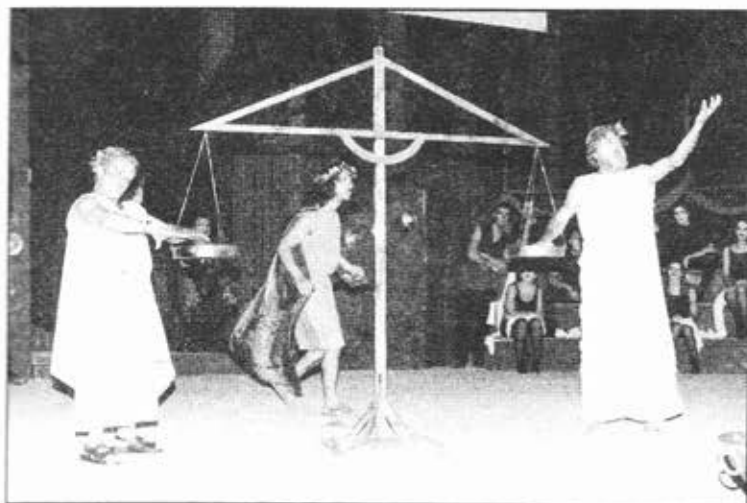
Οι “Βάτραχοι” παίχθηκαν με το όνομα του Φιλωνίδη στα Αθήναια το 405 π.Χ. επί Καλίου άρχοντος των Αθηνών και πήραν το πρώτο βραβείο. Η επιτυχία αυτού του έργου ήταν τόσο μεγάλη ώστε παίχθηκε και για δεύτερη φορά.

Η “Βάτραχοι” αποτελούνται από δύο μέρη. Το πρώτο είναι το φανταστικό και διασκεδαστικό ταξίδι του Διόνυσου στον Άδη και το δεύτερο με το ηθικοφιλολογικό βάθος του, είναι μια σύγκριση του Αισχύλου και του Ευριπίδη και η παράβαση που χωρίζει αυτά τα δύο μέρη, έχει καθαρά πολιτικό χαρακτήρα.

Η άθλια πολιτικοοικονομική κατάσταση του έndoξου, κάποτε κράτους των Αθηνών από τις φαύλες κυβερνήσεις που διαδέχονταν η μία την άλλη, η διαφθορά, η αισθητή έλλειψη προσωπικότητας στην αρχηγία, είναι ο λόγος που ο ποιητής έγραψε τους Βατράχους, αναζητώντας διέξο-

δο και αναπολώντας την παλαιά Αθηναϊκή δόξα.

Τα θέμα πάντα σύγχρονο και με τη γλώσσα την καυστική του Αριστοφάνη απολαυστικά επί-



καιρο, αποδόθηκε άριστα προσαρμοσμένο στη σημερινή πραγματικότητα.

Με εμβόλιμες ατάκες, σύγχρονη μουσική και χορογραφία κάτω από τη βασανιστική (για όσους δούλεψαν μαζί του και τον ξέρουν καλά), μανία της τελειότητας που διακατέχει τον Χρήστο Μπαταντζή, που δίδαξε, σκηνοθέτησε και σκηνογράφησε, με τη ζωγραφική επιμέλεια των σκηνικών από την Ελένη Ανδρονικίδου και την τελική πινελιά στη σκηνογραφία δοσμένη από τον Πάνο Μαρόνρη, είχαμε αυτήν την αριστουργηματική παράσταση.

Ο "Ιων" του Ευριπίδη έκλεισε τα φετινά Επιδαύρεια

Στις 28 Αυγούστου μετά από πρόσκληση του Δήμου Ασκληπείου και ειδική έγκριση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, το Θεατρικό Εργαστήρι του Γυμνασίου Λυκείου Ειρηνοπούλης παρουσίασε στο Αρχαίο Θέατρο την Επιδαύρου στην τραγωδία του Ευριπίδη "Ιων", σε σκηνοθεσία Αλέξανδρου Οικονόμου, κλείνοντας τα "Επιδαύρεια". Όπως είναι γνωστό η παράσταση αυτή απέσπασε το Πρώτο Πανελλήνιο

Ωραιότατες οι μάσκες των Βατράχων που τις έφτιαξε ο Στέφανος Ηλιάδης, άριστο μακιγιαζ από τη Γρηγορία Μπρούβαλη και ένας εξαιρετος χορός που δίδαξαν η Δάνα Πετρά και ο Δημήτρης Βάντσης, ο οποίος κατέπληξε στους δύο ρόλους του και σαν Χάρος και σαν σύγχρονη... σκυλού με τον ...αισθησιακό χορό της... Δύο "αΐλουροι" ο Κασαπίδης Γιώργος στον ρόλο του Διόνυσου και ο Ιορδανίδης Ιορδάνης στο ρόλο Ξανθία, ένας πηγαίος και αυθεντικός Ναουσαίος Ηρακλής "μετά του κινητού του", ο Πέτρος Μπιτέρνας, πλαισιωμένοι από τον χορό, έναν χορό τελείως διαφορετικό από ότι έχουμε συνηθίσει, αλλά τέλεια δεμένος με το σκηνοθετικό σύνολο και το πνεύμα του έργου έκανε το κοινό να μην μπορεί να κρατηθεί από τα γέλια καταχειροκροτώντας τους.

Ο Γιώργος Μπέκας άριστος στον ρόλο του υπερφίαλου, κατά τον Αριστοφάνη, Ευριπίδη, ο Τάσος Κουταλακίδης στον ρόλο του σοβαρού Αισχύλου, ήταν σαν να κατέβηκε από κάπου και στήθηκε απάνω του η προτομή του ποιητή, με τις τσαχπίνες Κλειώ Πετρά, Κατερίνα Σιούγγαρη, σαν ξενοδόχες του Κάτω Κόσμου και με όλους τους πάμπολλους συντελεστές αυτής της πολυπληθέστατης παράστασης απολαύσαμε μια τέλεια ερμηνεία και γευθήκαμε μια αξέχαστη εμπειρία. Η Νάουσα αποδεικνύει ότι, όπως προπολεμικά, έτσι και τώρα, κρατάει τα σκήπτρα στις θεατρικές παραστάσεις ποιότητας.

Βραβείο, στην κατηγορία του Αρχαίου Δράματος, κατά τη φετινή διοργάνωση των Πανελληνίων Μαθητικών Αγώνων Αρχαίου Δράματος και Σύγχρονου Θεάτρου, και η παρουσίαση του έργου στην Επίδραυρο απετέλεσε το επισφράγισμα της διάκρισης αυτής.

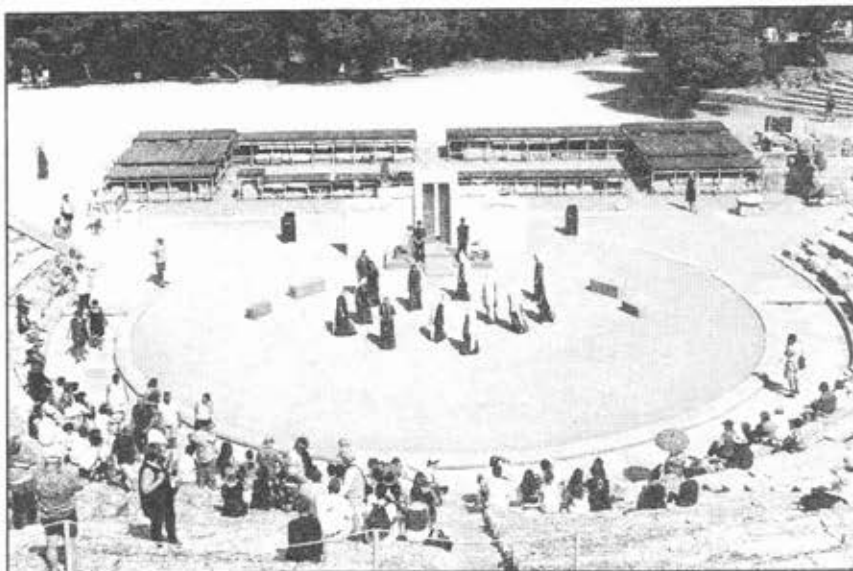
Μαγικές στιγμές έζησαν οι μαθητές, οι καθηγητές και οι υπόλοιποι συντελεστές του Θεατρι-

κού Εργαστηρίου παρουσιάζον-
τας στο μεγαλειώδες αρχαίο
θέατρο της Επιδάου τον "Ιω-
να" μπροστά σ' ένα απρόσμε-
να μεγάλο πλήθος θεατών, που
ξεπερνούσε τα δύο χιλιάδες ά-
τομα. Το μέγεθος και μόνο του
Θεάτρου, που χωρά πάνω από
δεκατέσσερις χιλιάδες θεατές,
υποβάλλει πραγματικά τον κά-
θε επισκέπτη, πόσο μάλλον κά-
ποιον που καλείται να ερμη-
νεύσει το λόγο των μεγάλων
μας αρχαίων τραγικών ποιη-
τών, στον ίδιο χώρο που ερμη-
νεύτηκε από πραγματικούς ο-
γκόλιθους της υποκριτικής τέχ-
νης όπως ο Μινωτής και η Παξινού, και όπου
μόνο καταξιωμένα θεατρικά σχήματα όπως το
Εθνικό Θέατρο, το Θέατρο Τέχνης, το Κρατικό
Θέατρο Βορείου Ελλάδος κλπ παρουσιάζουν
συνήθως τις παραστάσεις τους στο αρχαίο δρώ-
μα.

Οι νεαροί και κυρίως "ανυποψίαστοι" μαθη-
τές της Ειρηνούπολης, με την φρεσκάδα και την
ζωντάνια τους, κατάφεραν να συγκινήσουν το
έμπειρο και απαιτητικό κοινό της περιοχής, τους
παράγοντες του Υπουργείου Παιδείας, αλλά και
τους ξένους που έτυχε να βρίσκονται στο αργολι-
κό θέατρο. Χωρίς εμφανές τουλάχιστον τράκ, τα
παιδιά απέδωσαν με ευσυνειδησία και άνεση
του ρόλους, τα χορικά και τα τραγούδια της
παράστασης, ενώ οι θεατές ανταπέδωσαν στο
τέλος τον κόπο τους με θερμό και παρατεταμένο
χειροκρότημα.

Το έργο έχει ήδη παρουσιαστεί στο Θέατρο
Λυκαβητού στην Αθήνα, κατά την τελετή βρά-
βευσης, το Μάιο. Η πρόεδρος της κριτικής επι-
τροπής, η ηθοποιός και Ασπασία Παπαθανα-
σίου αναφέρθηκε με ιδιαίτερα επαινετικά σχό-
λια τόσο στις ερμηνείες των ρόλων όσο και στην
κίνηση και στο τραγούδι του χορού, ενώ άλλοι
αρμόδιοι χαρακτήρισαν την παράσταση ως πρό-
τυπο προσέγγισης του αρχαίου δράματος για
τους μαθητές.

Ο άλλοι συντελεστές του έργου είναι: Μετά-



Ο Ίων στην Επιδάου

Φωτογραφία από την πρόβα με το φώς της μέρας

φραση: Κώστας Τοπούζης. Μουσική: Πέτρος
Στοιδής. Φωτισμοί - Κατασκευές: Γιάννης Βα-
θολομαίος. Οργάνωση παραγωγής - βοηθός σκη-
νοθέτη: Δήμητρα Χονδρογιάννη. Τη γενική ευ-
θύνη της παραγωγής έχει ο διευθυντής του σχο-
λείου Νίκος Ευαγγελόπουλος. Στην ηχογράφη-
ση της πρωτότυπης μουσικής συμμετείχαν οι
Μαρία Πέτκου, Πέτρος Στοϊδής, Γιάννης Τσιρο-
φίδης και Δημήτρης Θανασούλης.

Στη διανομή παίρνουν μέρος οι μαθητές:

Αργύρης Γκιόρσος (Ερμής), Τάσος Παυλί-
δης (Ιων), Αλεξάνδρα Μελίκοβα (Κρέουσα, βα-
σίλισσα της Αθήνας), Χρήστος Αργυρίου (Ξού-
θος, βασιλιάς της Αθήνας), Τηλέμαχος Καρα-
μανλής (Πρεσβύτες), Βασίλης Ακριτίδης, Χρή-
στος Δάλλας, Διονύσης Πρόιος (Δούλοι), Γιώρ-
γος Κωστήκας, Τάσος Ακριτίδης (Υπηρέτες του
Ναού), Ελσα Δουλκερίδου (Πυθία), Ελλη Δάγ-
γα (Θεά Αθηνά). Τον χορό αποτελούν οι: Ελενα
Γκάτσου, Ελλη Δάγγα (Κορυφαίες), Ελισάβετ
Δήμου, Ντίνια Μισαηλίδου, Ντίνια Μπαλτατζί-
δου, Αγνή Παπαιωάννου, Γιοβάννα Δάλλα, Αλε-
ξάνδρα Παντζαρίδου, Κυριακή Ιωακειμίδου, Μί-
να Μήτκα, Χριστίνα Μαυροδόνη, Καλλιόπη Κα-
ραγιαννίδου, Πετρούλα Δάγγα, και Ελσα Δουλ-
κερίδου.

Τεχνικοί σκηνής - φροντιστήριο: Μιχάλης Μα-
νουσάκης, Μάκης Αργυρίου.

